

Κροίσκος & Οδόθεος

Βάρβαρον

Barbarians

Barbaros

Βάρβαροι

Barbari

η άτακτη ανταρσία

Barbares

Barbaren

برابرة

Οι *Βάρβαροι* των Κροΐσου και Οδόθεου κυκλοφόρησε στην Ιταλία από τις εκδόσεις NN τον Σεπτέμβρη του 2002. Μεταφράστηκε στα ελληνικά από το ιταλικό πρωτότυπο (όπως επίσης και τα αποσπάσματα από την *Αυτοκρατορία* των Μάικλ Χαρντ και Αντόνιο Νέγκρι που περιλαμβάνονταν στο κείμενο). Ο πρόλογος και το βιογραφικό του Α.Νέγκρι μεταφράστηκαν από την αγγλική έκδοση (εκδόσεις Elephant, Λονδίνο 2003). Κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Τζεντάι σε περιορισμένο αριθμό αντιτύπων στην Αθήνα το φθινόπωρο του 2005.
Ούτε θεός, ούτε copyright!

Απαραίτητη σημείωση: Η *Αυτοκρατορία* κυκλοφορεί στα ελληνικά σε μετάφραση Νεκτάριου Καλαϊτζή (εκδόσεις Scripta, Αθήνα 2002).

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Το κείμενο που ακολουθεί θα μπορούσε αβασάνιστα να χαρακτηριστεί σαν μια βιβλιοκριτική. Όμως ένας τόσο ουδέτερος χαρακτηρισμός θα το αδικούσε. Οι δύο ψευδώνυμοι συγγραφείς του στρέφουν τα πυρά τους όχι μόνο ενάντια σ' ένα βιβλίο, την *Αυτοκρατορία* -η οποία και μετατράπηκε για κάποια κομμάτια του διαταξικού συνονθυλεύματος που ονομάστηκε «κίνημα της αντιπαγκοσμιοποίησης» σε ευαγγέλιο- αλλά στον ίδιο το γερασμένο αιχμάλωτο κόσμο. Οι *Βάρβαροι* των Κροΐσου και Οδόθεου επιτίθενται στην κοινωνία του χρήματος και του θεάματος, βρίσκονται σε πόλεμο με τον κόσμο των αφεντικών και των ιδιοκτητών: ένα κόσμο τον οποίο οι Μάικλ Χαρντ και Τόνι Νέγκρι μέσα από αυτό το βιβλίο, φορώντας τη φόρμα της «εφικτής» αντιπαράθεσης και της «δημιουργικής» αντίστασης, προσπαθούν να περισώσουν. Οι τετρακόσιες και πλέον σελίδες της *Αυτοκρατορίας* των δύο ακαδημαϊκών δεν είναι άλλο από μια διανοουμενίστικη απολογία του υπάρχοντος. Οι λιγότερες από εκατό των *Βαρβάρων* είναι μια αδυσώπητη κήρυξη πολέμου εναντίον του. Αυτός ήταν και ο βασικός λόγος για τον οποίο θεωρήσαμε σημαντική (αν όχι αναγκαία) την μετάφραση των *Βαρβάρων* στα ελληνικά.

Υπάρχει όμως κάτι ακόμα που μας ώθησε σ' αυτή την έκδοση. Ο Νέγκρι δεν είναι άγνωστος στα μέρη μας. Η θεωρητική επιρροή του δεν άφησε ανέγγιχτους τους εγχώριους κύκλους του εργατισμού και της αυτονομίας, του κριτικού μαρξισμού και της αντιεξουσίας. Τη τελευταία εικοσαετία αρκετά από τα βιβλία του έχουν κυκλοφορήσει από αθηναϊκές κινηματικές εκδόσεις (Κομμούνια, Ελευθεριακή Κουλτούρα). Όμως τα τελευταία χρόνια ο Νέγκρι τράβηξε τη προσοχή τόσο των εμπορικών εκδοτικών οίκων όσο και των καθεστωτικών εφημερίδων. Φυσικά όχι τυχαία: κάτι το τρομοκλίμα του καλοκαιριού του 2002, κάτι η σύνοδος κορυφής τον Ιούνιο του 2003 στη Θεσσαλονίκη και το επακόλουθο ενδιαφέρον για τα «ζητήματα της αντιπαγκοσμιοποίησης», όλα αυτά κατέστησαν τον Ιταλό «κακό δάσκαλο» σ' ένα προσοδοφόρο «προϊόν» για τα τσακά-

λια των εκδόσεων και της δημοσιογραφίας* και σ' έναν ιδανικό guest star για τα πανηγύρια του Ελληνικού Κοινωνικού Φόρουμ**.

Λαμβάνοντας υπ' όψη όλα αυτά, πιστεύουμε ότι αυτή η σφοδρή κριτική «στο κομμουνιστικό κόμμα της τρίτης χιλιετίας, στην ειρήνευση του παρόντος, στην αντεπανάσταση του μέλλοντος» αν και κυκλοφορεί κάπως ετεροχρονισμένα, θα φανεί χρήσιμη σε όσες και όσους έχουν διαλέξει, μέσα στο πεδίο του κοινωνικού πολέμου, να βρίσκονται από τη πλευρά των εξεγερμένων.

Αθήνα, καλοκαίρι του 2005

Εκδόσεις **Τζεντάι**

---

* Στα τέλη του 2002 οι εκδόσεις Μεταίχμιο κυκλοφόρησαν μια συνέντευξη του Τόνι Νέγκρι με τίτλο «Η ζωή μου από το Άλφα ως το Ωμέγα» σε μετάφραση Μαρίας Κουνέζη. Στις αρχές του 2003 δημοσιεύθηκε στο ένθετο περιοδικό του Βήματος της Κυριακής συνέντευξη του Τόνι Νέγκρι με τον πιασάρικο τίτλο «ο «εγκέφαλος» των Ερυθρών Ταξιαρχιών μιλάει στον Θανάση Λάλα».

** Στις 21 Ιούνιο 2003 ο Νέγκρι βρέθηκε στη Θεσσαλονίκη και συμμετείχε ως ομιλητής σε εκδήλωση του Ελληνικού Κοινωνικού Φόρουμ στο Βελλίδειο.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ

Οι Βάρβαροι των Κροίσου και Οδόθεου αποτελούν ένα σημαντικό κείμενο τόσο για τους αναρχικούς όσο και για οποιονδήποτε άλλον επιθυμεί ειλικρινά την καταστροφή αυτού του κοινωνικού κόσμου της εκμετάλλευσης και της κυριαρχίας. Το κείμενο αυτό ασκεί μια αποστομωτική κριτική στο βιβλίο των Χαρντ και Νέγκρι, *Αυτοκρατορία*, ένα βιβλίο το οποίο αποτελεί πλέον μια σημαντική θεωρητική επιρροή για ένα μεγάλο κομμάτι του δήθεν κινήματος της αντιπαγκοσμιοποίησης. Διαβάζοντας κάποιος αυτά τα δυο κείμενα μαζί ανακαλύπτει δυο αντιτιθέμενους τρόπους χειρισμού της γλώσσας. Οι Χαρντ και Νέγκρι χρησιμοποιούν φανερά μια γλώσσα που θέλει να αποσιωπήσει τουλάχιστον τόσα όσα και αποκαλύπτει. Έτσι κάποιος αντιλαμβάνεται τη ρεφορμιστική φύση του κειμένου τους. Αντίθετα, οι Κροίσος και Οδόθεος χρησιμοποιούν μια γλώσσα άμεση και κοφτερή σαν βαρβαρικό σπαθί που διαπερνά τον σκοτεινό ιστό της μεταμοντέρνας διαφορούμενης γλώσσας των Χαρντ και Νέγκρι, για ν' αποκαλύψει τον ουσιαστικά αντεπαναστατικό πυρήνα των απόψεων τους.

Για παράδειγμα, οι Χαρντ και Νέγκρι ισχυρίζονται ότι είναι μετά-διαλεκτικοί και μετά-μαρξιστές. Δεν χρειάζεται κάποιος να προσπαθήσει πολύ για ν' αντιληφθεί τον ιστορικό ντετερμινισμό και την ξύλινη διαλεκτική περί ταξικής πάλης, τα οποία και αντανakλούν μια από τις χυδαιότερες μορφές του Μαρξισμού. Οι Χαρντ και Νέγκρι μάλιστα, δικαιολογούν τις φρικαλεότητες του παρόντος όχι μόνο ως ιστορικά απαραίτητες για την ανάπτυξη του κομμουνισμού αλλά και ως πραγματικές εκφάνσεις της δύναμης του «πλήθους», το οποίο είναι και το ιστορικό τους υποκείμενο.

Είναι ιδιαίτερα χρήσιμο το γεγονός ότι οι Κροίσος και Οδόθεος, ως Ιταλοί, είναι εξοικειωμένοι με τα διάφορα κινήματα που επηρεάστηκαν από τον Νέγκρι, και των πρόσφατων έργων του τα οποία δεν έχουν μεταφραστεί. Το γεγονός αυτό τους επιτρέπει να θέσουν την *Αυτοκρατορία*, μέσα σ' ένα πλαίσιο που αποκαλύπτει ακόμα περισσότερο την αφομοιωτική σημασία

της.

Οι Κροίσος και Οδόθεος εκθέτουν ξεκάθαρα πως οι Χαρντ και Νέγκρι τρέφουν ουσιαστικά μια βαθιά αγάπη για την Αυτοκρατορία και τις μεθόδους ομογενοποίησης του κόσμου. Πράγματι, αυτή η αγάπη τους φτάνει μέχρι το σημείο να υποστηρίζουν την Ευρωπαϊκή Ένωση. Πρόσφατα ο Νέγκρι επιμελήθηκε μαζί μ' άλλους, μια συλλογή κειμένων αριστεριστών, στα οποία εξυμνούν την πολιτική ενοποίηση της Ευρώπης, (αγνοώντας όμως συνειδητά το γεγονός ότι αυτή η ενοποίηση είναι μια πραγματικότητα κυρίως για λογαριασμό της άρχουσας τάξης και των αναγκών της: η ελεύθερη διακίνηση του κεφαλαίου, η ενοποίηση των αστυνομικών δικτύων κ.τ.λ.).

Ακόμα πιο τρομακτική είναι η τυφλή υποστήριξη των Χαρντ και Νέγκρι, προς το σύνολο της τεχνολογικής ανάπτυξης -το οποίο και χαρακτηρίζουν ως εκδήλωση της επιθυμίας του «πλήθους». Φτάνουν μάλιστα στο σημείο να ζητάνε «την αναγνώριση [...] ότι δεν υπάρχουν όρια μεταξύ [...] του ανθρώπινου και της μηχανής» και, κατά συνέπεια, ν' αποδεχτούμε τους εαυτούς μας ως *cyborg*. Γι' αυτούς, το σχέδιο τεχνολογικοποίησης της ζωής -για παράδειγμα η ενσωμάτωση της βιοτεχνολογίας με την κυβερνητική- είναι επιθυμητή και απαραίτητη μόνο και μόνο γιατί είναι υπαρκτή.

Οι Κροίσος και Οδόθεος δείχνουν επίσης ξεκάθαρα την πραγματική φύση της «υποκειμενικότητας», στην οποία αναφέρονται επανειλημμένα οι Χαρντ και Νέγκρι. Αυτός ο όρος, όπως τον χρησιμοποιούν οι καθηγητές, δεν έχει καμία σχέση με την ατομική επιλογή, την θέληση, την επιθυμία ή την ατομική δράση. Αντίθετα αναφέρεται στην παραγωγή σχέσεων οι οποίες μας κάνουν *υποκείμενους* στις ανάγκες των κοινωνικών θεσμών. Γι' αυτόν τον λόγο, «η παραγωγή της υποκειμενικότητας» πρέπει να θεμελιώνεται «μέσα από την λειτουργία των σημαντικότερων θεσμών όπως είναι η φυλακή, η οικογένεια, το εργοστάσιο και το σχολείο».

Η αλήθεια είναι ότι οι Χαρντ και Νέγκρι απορρίπτουν ολοκληρωτικά το άτομο καθώς αντιλαμβάνονται την ίδια την έννοια

της ατομικότητας, σαν κάτι αντίθετο στο πρόγραμμα τους. Έτσι μας λένε ότι «μόνο μια μεταφυσική οντολογία μπορεί να εξορίσει την ανθρωπότητα στην ατομικότητα» και παρακάτω ότι «η διαφθορά υπάρχει ως προσωπική επιλογή η οποία αντιτίθεται και καταπατάει την θεμελιώδη κοινότητα και αλληλεγγύη που ορίζεται από την βίο-πολιτική παραγωγή». Επιπλέον, η μοναδικότητα δεν είναι ατομικό χαρακτηριστικό, αλλά χαρακτηριστικό «ομάδων και συνόλων της ανθρωπότητας»* που καθίσταται βίο-πολιτικά μοναδικό από το «πλήθος». Τελικά αυτό το «πλήθος», στο οποίο επανειλημμένα αναφέρονται, ορίζεται κάποια στιγμή μέσα στο βιβλίο ως «η καθολικότητα ελεύθερων και παραγωγικών πρακτικών». Μ' άλλα λόγια σαν τις δυνάμεις κοινωνικής παραγωγής. Εδώ αποκαλύπτονται ξεκάθαρα οι μαρξιστικές-λενινιστικές ρίζες των απόψεων τους. Γι' αυτούς, το υποκείμενο της απελευθέρωσης βρίσκεται μέσα σ' αυτόν ακριβώς τον παραγωγικό μηχανισμό για τον οποίο δεν είμαστε τίποτα άλλο από γρανάζια.

Χρησιμοποιώντας μια έννοια της απελευθέρωσης που στη πραγματικότητα σημαίνει την απόλυτη υποταγή του ατόμου στον παραγωγικό μηχανισμό, οι Χαρντ και Νέγκρι έχουν δίκιο όταν λένε ότι ο δρόμος που χαράσσουν περνάει «μέσα από την Αυτοκρατορία», αφού το σχέδιο τους είναι αυτό της Αυτοκρατορίας. Από τη στιγμή όμως που το βαρβαρικό σπαθί των Κροίσου και Οδόθεου διαπερνάει την μπερδεμένη γλώσσα των καθηγητάδων, γίνεται φανερό σ' όλους εμάς που επιθυμούμε την ατομική μας απελευθέρωση και που θέλουμε την ελευθερία να δημιουργήσουμε τις ζωές μας με το δικό μας ρυθμό, ότι έχουμε ένα σχέδιο «εντελώς διαφορετικό»: την ολική καταστροφή της Αυτοκρατορίας, εδώ και τώρα.

[Σημ. αγγ. Έκδ.]* Αυτή η άποψη συγκλίνει μ' εκείνες πολλών νεοραττιστών που βασίζουν την ιδεολογία τους στην «κουλτούρα» και στην «εθνικότητα» παρά στο χρώμα του δέρματος και το «αίμα».

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κάποιος είχε παρατηρήσει ότι μια από τις μεγαλύτερες δολιότητες του Μαρξ ήταν η εφεύρεση του μαρξισμού σαν μεικτή γλώσσα. Ήδη από την αρχαιότητα, είναι γνωστό ότι η τέχνη της πειθούς συνίσταται στο να ξέρεις πως να προκαλείς -μιλώντας ή γράφοντας- σ' αυτόν που ακούει ή διαβάζει ένα συγκεκριμένο ψυχολογικό αποτέλεσμα, ανεξάρτητα από το περιεχόμενο καθαυτού του συλλογισμού. Οι Έλληνες έλεγαν ότι το να πείθεις σημαίνει να «οδηγείς κατ' ιδίαν τα πνεύματα». Πολλές μαρξιστικές εκφράσεις, θα μπορούσαμε να πούμε και ο ίδιος ο «λεπτός θόρυβος» της πρόζας του, γοήτευσαν, τρομοκράτησαν και άφησαν άφωνους εκατομμύρια αναγνώστες. Εκφράσεις όπως «ιστορικά καθορισμένες κοινωνικές συνθήκες, απόσπαση της υπεραξίας, αντικειμενικά αντεπαναστατικό στοιχείο ...», διάφορες δημοσιογραφικές τεχνικές και έπειτα οι διάσημες αναστροφές της γενικής («φιλοσοφία της εξαθλίωσης, εξαθλίωση της φιλοσοφίας»). Αυτή η αργκό πρόσφερε σε πολλούς φιλόδοξους γραφειοκράτες και σε πραγματικούς δικτάτορες μια δεξαμενή έτοιμων φράσεων, μέσω των οποίων να δικαιολογούν την εξουσία τους. Παράλληλα πρόσφερε σε πάρα πολλούς σοσιαλδημοκράτες ένα καπνογόνο παραπέτασμα με το οποίο να ικανοποιούνται εκείνοι που ευχαριστούνται όταν η συνθηκολόγηση στην πράξη συνοδεύεται από ένα ριζοσπαστικό ύφος. Το σημαντικό ήταν να συμπεριφέρεσαι σαν κάποιον που ξέρει με επιστημονική ακρίβεια για ποιο πράγμα μιλάει.

Τον ίδιο ρόλο παίζουν σήμερα, *si parva licet*, τα κείμενα του Αντόνιο Νέγκρι. Πράγματι δύο είναι, επί του παρόντος, οι «θεωρητικοί αντιδραστήρες» εκείνου που η δημοσιογραφική νεογλώσσα όρισε σαν *no-global* κίνημα: η συλλογικότητα της *Le monde diplomatique* και ο καθηγητής μας από την Πάντοβα. Στην πρώτη χρωστάμε την έκδοση της ομώνυμης μηνιαίας εφημερίδας, την οργάνωση διασκέψεων και σεμιναρίων και την δημιουργία του λεγόμενου κινήματος για τον φόρο Tobin (*Attac*), του οποίου πλέον υπάρχουν αρκετά ιταλικά παραρτήματα. Στον δεύτερο -εκ των ιδρυτών αρχικά της Εργατικής

Εξουσίας και στη συνέχεια της Εργατικής Αυτονομίας- χρωστάει πολλά η ιταλική εργατίστικη ιδεολογία και σήμερα η θεωρία της οποίας οι Λευκές Φόρμες (Tute Bianche), οι Ανυπάκουοι (Disobbedienti)* και άλλοι παγκόσμιοι πολίτες αποτελούν τα στρατιωτάκια. Διαβάζοντας ένα οποιοδήποτε φυλλάδιο ενός οποιουδήποτε κοινωνικού φόρουμ θα βρούμε σίγουρα τις ακόλουθες εκφράσεις: κοινωνία των πολιτών, πλήθος, κίνημα των κινήματων, εισόδημα υπηκοότητας, δικτατορία της αγοράς, έξοδος, (πολιτική ή αστική) ανυπακοή, παγκοσμιοποίηση από τα κάτω κ.τ.λ. Αυτές οι έννοιες -αν και έχουν μια λίγο πολύ μακρά ιστορία- όταν συναρμολογούνται, με διάφορους τρόπους, αποτελούν την σύνοψη του εναλλακτικού αφομοιωτή και του ιδανικού ρεφορμιστή. Για ακόμα μια φορά, ένας από τους διευθυντές αυτού του «οντολογικού εργοστασίου» κι ένας από τους τεχνικούς αυτής της «γλωσσολογικής μηχανής» είναι ο Τόνι Νέγκρι.

Δε θα διαπράξουμε το σύννηθες λάθος να πιστέψουμε ότι ορισμένες θεωρίες επηρεάζουν μονόπλευρα τα κινήματα. Οι θεωρίες διαδίδονται στο βαθμό που εξυπηρετούν συγκεκριμένα συμφέροντα και καλύπτουν συγκεκριμένες ανάγκες. Απ' αυτήν την άποψη, η Αυτοκρατορία των Νέγκρι και Χάρντ είναι ένα χαρακτηριστικό βιβλίο. Οι σελίδες του προσφέρουν -μαζί με τις μελέτες των «διπλωματικών» ξαδελφιών- την ευφυέστερη εκδοχή του προγράμματος της αριστεράς του κεφαλαίου. Οι ομάδες που τις επικαλούνται είναι η παγκοσμιοποιημένη εκδοχή της παλιάς σοσιαλδημοκρατίας και η ανθρακούχα παραλλαγή της σταλινικής γραφειοκρατίας -στην οποία η αυστηρή ιεραρχία των στελεχών έχει αντικατασταθεί από το μοντέλο του δικτύου (ή του ριζώματος), όπου η εξουσία του ηγέτη φαντάζει ρευστότερη. Με λίγα λόγια το κομμουνιστικό κόμμα της τρίτης χιλιετίας, η ειρήνευση του παρόντος, η αντεπανάσταση του μέλλοντος. Αυτός ο νέος τρόπος άσκησης πολιτικής -κατασκευασμένος πάνω στην παρακμή του εργατικού κινήματος και τις μορφές αντιπροσώπευσης του- δεν έχει πλέον προνομίουχα πεδία παρέμβασης (όπως το εργοστάσιο ή

την συνοικία) και έτσι προσφέρει στους φιλόδοξους διευθύνοντες ένα αμεσότερο έδαφος από εκείνο που προσέφεραν οι παλιές γραμματείες των κομμάτων: την σχέση με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Για αυτόν τον λόγο τα κόμματα και τα συνδικάτα της αριστεράς τοποθετούνται σαν σύμμαχοι του και σέρνονται στις κινητοποιήσεις του. Γιατί ξέρουν ότι, πέρα από τα *riercing* μερικών ηγετίσκων και κάποια σλόγκαν αντάρτικης ρητορικής, η ανυπάκουη πολιτική αντιπροσωπεύει την (και εκλογική) βάση της μελλοντικής δημοκρατικής εξουσίας. Αυτή η πολιτική διατηρεί ανέπαφο τον ρόλο του σταλινισμού. Το μέλλον της όμως θα εξαρτηθεί κυρίως από την ικανότητα της να τεθεί σαν δύναμη μεσολάβησης ανάμεσα στις ανατρεπτικές εντάσεις και τις ανάγκες της κοινωνικής τάξης, οδηγώντας τα κινήματα στην κοιλιά των θεσμών και καταγγέλλοντας όλα τα στοιχεία που ξεφεύγουν από τον έλεγχο της.

Από την πλευρά του το Κράτος αφού προηγουμένως απορρόφησε σταδιακά το κοινωνικό, αντιλήφθηκε ότι κατέπνιξε -κάτω από τον ζυγό των θεσμών- κάθε δημιουργικότητα: αναγκασμένο καθώς ήταν να το ξεθάψει ονόμασε αυτό το απολειψάδι *κοινωνία των πολιτών* στολίζοντας το με όλες τις ιδεολογίες της μεσαίας τάξης: ανθρωπισμός, εθελοντισμός, περιβαλλοντισμός, ειρηνισμός, δημοκρατικός αντιρατσισμός. Η συναίνεση, μέσα στην καλλιάζουσα παθητικότητα, έχει συνεχώς ανάγκη από εμβόλια πολιτικής. Γι' αυτό είναι χρήσιμοι οι ανυπάκουοι πολιτικοί και οι πολίτες τους. Πράγματι, σήμερα για τα ορφανά της εργατικής τάξης η αφηρημένη φιγούρα, που διαθέτει όλες τις αρετές, είναι εκείνη του πολίτη. Αυτοί οι δημοκράτες παίζοντας επιδέξια με τις σημασίες της λέξης (ο πολίτης είναι ταυτόχρονα ο υπήκοος ενός Κράτους, ο αστός, ο *citoyen* της γαλλικής επανάστασης, το υποκείμενο της πόλης, ο υποστηρικτής της άμεσης δημοκρατίας) απευθύνονται σε όλες τις τάξεις. Οι πολίτες της κοινωνίας των πολιτών αντιτάσσονται τόσο την παθητικότητα των καταναλωτών όσο και την ανοικτή εξέγερση των καταπιεσμένων ενάντια στην υπάρχουσα εξουσία. Αποτελούν την καλή καρδιά των κρατικών (ή δημόσι-

ων όπως προτιμάνε να λένε) θεσμών. Είναι εκείνοι που σε μια οποιαδήποτε Γένοβα θα καλούν πάντοτε, ωθούμενοι από το καθήκον τους σαν πολίτες, την αστυνομία να «απομονώσει τους βίαιους». Έτσι το Κράτος, με την συνενοχή των δημοκρατικών κινητοποιήσεων των «ανυπάκουων», θα μπορεί να εξαπολύει με μεγαλύτερη ισχύ και εγκυρότητα το τελεσίγραφο του: ή έρχεστε σε διάλογο με τους θεσμούς ή είστε «τρομοκράτες» που πρέπει να παταχθούν (ας διαβαστούν, υπό αυτήν την έννοια, οι διάφορες διεθνείς συμφωνίες μετά την 11η Σεπτέμβρη). Το «κίνημα των κινημάτων» είναι μια *συστατική* εξουσία, δηλαδή ένα κοινωνικό πλεόνασμα σε σχέση με την *κατεστημένη* εξουσία, μια θεσμοποιημένη πολιτική δύναμη που συγκρούεται και διαπραγματεύεται με την θεσμική πολιτική. Στην ιδέα του Νέγκρι, πρόκειται για την στρατευμένη εκδοχή της έννοιας του Σπινόζα περί ισχύος. Η στρατηγική είναι εκείνη της σταδιακής κατάκτησης θεσμικών χώρων, μιας ολοένα και πιο διευρυμένης πολιτικής και συνδικαλιστικής συναίνεσης, μιας νομιμοποίησης που εξασφαλίζεται προσφέροντας στην εξουσία την δυνατότητα διαμεσολάβησης και την ηθική εγγύηση. Στην διήγηση του Νέγκρι, το πραγματικό υποκείμενο της ιστορίας είναι ένα περίεργο και πανούργο ον που μεταμορφώνεται συνεχώς (αρχικά ήταν ο εργάτης-μάζα, στη συνέχεια ο κοινωνικός εργάτης και τώρα το *πλήθος*). Ακόμα και όταν τα πάντα καταμαρτυρούν το αντίθετο, αυτό το ον έχει την εξουσία. Στη πραγματικότητα, όλα αυτά που η κυριαρχία του έχει επιβάλλει, είναι δική του θέληση και κατάκτηση. Ο τεχνολογικός μηχανισμός ενσωματώνει την συλλογική γνώση του (και όχι την αλλοτρίωση του). Η πολιτική εξουσία διευκολύνει τις ωθήσεις του από τα κάτω (και όχι την επανένταξη του). Το Δίκαιο τυποποιεί την δική του σχέση δύναμης με τους θεσμούς (και όχι την κατασταλτική ολοκλήρωση του). Σ' αυτήν την οικοδομημένη οπτική της ιστορίας τα πάντα πραγματοποιούνται σύμφωνα με τα σχήματα του πιο ορθόδοξου μαρξισμού. Η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων -του αυθεντικού παράγοντα της προόδου- έρχεται συνεχώς σε αντίθεση με τις

κοινωνικές σχέσεις, μεταβάλλοντας την οργάνωση της κοινωνίας υπό την έννοια της χειραφέτησης της. Η βάση είναι ίδια μ' εκείνη της κλασσικής γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας, η οποία διαθέτει το αναντίρρητο προνόμιο ότι αφού πρώτα έπνιξε στο αίμα μια επαναστατική έφοδο, στη συνέχεια πέταξε τους προλετάριους στην αγκαλιά του ναζισμού. Σοσιαλδημοκρατική είναι η ψευδαισθηση του ν' αντιπαραθέτεις στην εξουσία των πολυεθνικών εκείνη των πολιτικών θεσμών. Μια ψευδαισθηση την οποία ο Νέγκρι μοιράζεται με τους αριστερούς κρατιστές της *Le monde diplomatique*. Αν καταγγέλλουν τόσο συχνά τον «άγριο καπιταλισμό», τους «φορολογικούς παράδεισους» και την «δικτατορία των αγορών» το κάνουν γιατί θέλουν νέους πολιτικούς κανόνες, μια νέα κυβέρνηση της παγκοσμιοποίησης, ένα άλλο *New Deal*. Με αυτήν την έννοια ας ιδωθεί και η πρόταση για ένα *οικουμενικό εισόδημα υπηκοότητας*, το οποίο οι λιγότερο «διαλεκτικοί» οπαδοί του Νέγκρι δε διστάζουν να παρουσιάσουν ανοικτά σαν μια νέα ώθηση για τον καπιταλισμό.

Παρ' όλες τις δύο δεκαετίες σκληρών κοινωνικών συγκρούσεων, ο καπιταλισμός κατάφερε να υπερκεράσει την επαναστατική απειλή μέσω μιας διαδικασίας η οποία και περατώθηκε στα τέλη της δεκαετίας του '70 με το ξήλωμα των παραγωγικών κέντρων και την διάχυση τους στα εδάφη καθώς και με την απόλυτη καθυπόταξη της επιστήμης από την κυριαρχία. Σ' αυτήν την κατάκτηση κάθε κοινωνικού χώρου αναλογεί το ξεπέραςμα του ύστατου συνόρου, η είσοδος του κεφαλαίου μέσα στο ανθρώπινο κορμί μέσω της κυριαρχίας των ίδιων των ζωτικών διαδικασιών του ανθρώπινου είδους: οι νεκροτεχνολογίες είναι το τελευταίο παράδειγμα της λαχτάρας του σε ένα απολύτως τεχνητό κόσμο. Όμως για το Νέγκρι όλα αυτά είναι έκφραση της δημιουργικότητας του πλήθους. Η απόλυτη υποταγή της επιστήμης στο κεφάλαιο, οι επενδύσεις στις υπηρεσίες, στην γνώση και στην επικοινωνία (η γέννηση - σύμφωνα με την μανατζερίστικη γλώσσα- των «ανθρώπινων πόρων») εκφράζει για εκείνον την «*μεταβολή σε γυναίκα*» της

εργασίας, δηλαδή την παραγωγική δύναμη των κορμιών και της ευαισθησίας. Στην εποχή της «άυλης εργασίας» τα μέσα παραγωγής, των οποίων το πλήθος πρέπει να εξασφαλίσει την κοινοκτημοσύνη, είναι τα μυαλά. Με αυτήν την έννοια, η τεχνολογία δημοκρατικοποιεί όλο και περισσότερο την κοινωνία αφού η γνώση -την οποία ο καπιταλισμός χρησιμοποιεί προς όφελος του- ξεπερνάει κάθε μισθοδοτικό χώρο συμπιπτοντας πρακτικά με την ίδια την ύπαρξη των ανθρώπινων όντων. Να λοιπόν τι σημαίνει η διεκδίκηση ενός ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος: αν το κεφάλαιο μας κάνει να παράγουμε κάθε στιγμή, ας μας πληρώνει ακόμα και αν δεν είμαστε διορισμένοι σαν μισθωτοί κι εμείς θα του επιστρέψουμε το χρήμα καταναλώνοντας.

Τα συμπεράσματα των Νέγκρι και σία είναι η απόλυτη αντιστροφή των ιδεών όσων, ήδη τα χρόνια του '70, υποστήριζαν ότι η επανάσταση περνάει μέσα από το κορμί, οι προλεταριακές συνθήκες είναι όλο και πιο οικουμενικές και το αυθεντικό πεδίο του κοινωνικού πολέμου είναι η καθημερινή ζωή. Το τέλος των αφομοιωτών είναι πάντα το ίδιο. Στη δεκαετία του '70, για να κατακτήσουν μια θέση στον ήλιο μιλούσαν για σαμποτάζ και κοινωνικό πόλεμο. Τώρα προτείνουν τη σύσταση ψηφοδελτίων της κοινωνίας των πολιτών, την συμφωνία με τα κόμματα, την είσοδο μέσα στους θεσμούς. Η αργκό τους και οι γλωσσολογικές ακροβασίες τους αποδεικνύουν ότι η μαρξιστική διαλεκτική είναι ικανή για κάθε ανδραγάθημα: περνάει από τον Τσε Γκεβέρα στον Μάσιμο Κατσάρι**, από τους χωρικούς της Τσιάπας στην μικρή βενετική επιχείρηση***. Σήμερα δικαιολογεί την κατάδοση όπως χθες θεωρητικοποιούσε την αποκλήρυξη. Από την άλλη πλευρά, όπως παραδέχονται και οι ίδιοι, αυτό που έχει σημασία δεν είναι ούτε οι ιδέες ούτε οι μέθοδοι αλλά τα «αναντίρρητα συνθήματα».

Για τους «ανυπάκουους» θεωρητικούς, οι πολιτικοί θεσμοί είναι όμηροι του πολυεθνικού κεφαλαίου, απλές αίθουσες καταγραφής των παγκόσμιων οικονομικών διαδικασιών. Στην πραγματικότητα, από την πυρηνική ενέργεια στην κυβερνητι-

κή, από την μελέτη νέων υλικών στην γενετική, στην ηλεκτρονική και στις τηλεπικοινωνίες, η ανάπτυξη της τεχνικής ισχύος -η υλική βάση αυτού που ορίζεται σαν παγκοσμιοποίηση- είναι συνδεδεμένη με την συγχώνευση του βιομηχανικού και επιστημονικού μηχανισμού με τον αντίστοιχο στρατιωτικό. Πως θα μπορούσε να υπάρχει μια παγκόσμια αγορά χωρίς τον αεροδιαστημικό τομέα, χωρίς την σιδηροδρομική Υψηλή Ταχύτητα, χωρίς τις συνδέσεις μέσω καλωδίων οπτικών ινών, χωρίς τα λιμάνια και τα αεροδρόμια ; Αν σε όλα αυτά προσθέσουμε τον βασικό ρόλο των πολεμικών επιχειρήσεων, την συνεχή ανταλλαγή δεδομένων ανάμεσα στο τραπεζικό, ασφαλιστικό, ιατρικό και αστυνομικό σύστημα, την κρατική διαχείριση των περιβαλλοντικών μολύνσεων, την ολοένα και εξονυχιστικότερη επιτήρηση θα αντιληφθούμε ότι το να μιλάμε για παρακμή του Κράτους είναι μια εξαπάτηση. Αυτό που απλά αλλάζει είναι μια *ορισμένη* κρατική μορφή.

Σύμφωνα με τον Νέγκρι, σ' αντίθεση με άλλους σοσιαλδημοκράτες, δεν είναι πλέον δυνατή η υπεράσπιση του εθνικού «κοινωνικού» Κράτους αφού πρόκειται για μια ξεπερασμένη πολιτική συγκρότηση. Όμως ανοίγεται μια ακόμα πιο φιλόδοξη προοπτική: η ευρωπαϊκή δημοκρατία. Από την μια πλευρά, στην εξουσία τίθεται το πρόβλημα του κατευνασμού των κοινωνικών εντάσεων, δεδομένης της κρίσης της αντιπροσωπευτικής πολιτικής. Από την άλλη πλευρά, οι «ανυπάκουοι» ψάχνουν νέους δρόμους για να καταστήσουν δημοκρατικότερους τους θεσμούς, καθιστώντας τα κινήματα θεσμικότερα. Αυτή είναι η εφικτή συνάντηση: «Οπότε ποιος ενδιαφέρεται για την ενωμένη πολιτική Ευρώπη; Ποιος είναι το *ευρωπαϊκό υποκείμενο*; Είναι εκείνοι οι πληθυσμοί και εκείνα τα κοινωνικά στρώματα που θέλουν να δημιουργήσουν μια απόλυτη δημοκρατία στο επίπεδο της Αυτοκρατορίας. Που τίθενται σαν *αντί-Αυτοκρατορία*[...]. Άρα το νέο ευρωπαϊκό υποκείμενο δεν αρνείται την παγκοσμιοποίηση. Αντίθετα χτίζει την πολιτική Ευρώπη σαν χώρο από τον οποίο να μιλάει *ενάντια* στην παγκοσμιοποίηση μέσα στην παγκοσμιοποίηση, αναγορ-

ευμένο (αρχής γινόμενης μέσα στον ευρωπαϊκό χώρο) σε αντιεξουσία σε σχέση με την καπιταλιστική ηγεμονία της Αυτοκρατορίας» (από το *Europa politica. Ragioni di una necessita* (Πολιτική Ευρώπη. Λόγοι μιας αναγκαιότητας), σε επιμέλεια των H. Friese, A. Negri, R. Wagner, 2002).

Φτάσαμε στο τέλος. Κάτω από ένα πυκνό καπνογόνο παραπέτασμα, φτιαγμένο από σλόγκαν και εντυπωσιακές φράσεις - κάτω από μια αργκό που γνέφει και τρομοκρατεί- ορίζεται ένα, απλό για το κεφάλαιο και μεγαλειώδες για το πλήθος, πρόγραμμα. Ας προσπαθήσουμε ν' ανακεφαλαιώσουμε. Οι φτωχοί, χάρη σ' ένα εγγυημένο εισόδημα, μπορούν να είναι ελαστικοί στη παραγωγή του πλούτου και στην αναπαραγωγή της ζωής δίνοντας έτσι ώθηση στην οικονομία. Το «άυλο προλεταριάτο» μπορεί -χάρη στη κοινοκτημοσύνη των νέων μέσων παραγωγής (τα μυαλά)- να «ξεκινήσει μέσω της Ευρώπης μια μακρά ζαπατίστικη πορεία της διανοητικής εργατικής δύναμης». Η κυριαρχία -χάρη στα νέα οικουμενικά δικαιώματα της υπηκοότητας- μπορεί να ξεπεράσει την κρίση του Κράτους-έθνους και να συμπεριλάβει κοινωνικά τους εκμεταλλεζόμενους. Τα αφεντικά δε το ξέρουν όμως τα νέα μέσα παραγωγής -αφημένα επιτέλους ελεύθερα να αναπτυχθούν- θα πραγματοποιήσουν αυτό που δυνητικά περιέχουν: τον κομμουνισμό. Πρέπει μόνο να λογαριαστούμε με τους σκοτεινούς, αντιδραστικούς, νεοφιλελεύθερους καπιταλιστές (με λίγα λόγια με την «κακή» παγκοσμιοποίηση). Όλα αυτά μοιάζουν σα να έχουν ειπωθεί για να επιβεβαιώσουν αυτό που ο Βάλτερ Μπένγιαμιν συμπέρανε, μερικές εβδομάδες μετά τη συμφωνία μη επιθέσεως ανάμεσα στον Χίτλερ και τον Στάλιν πάνω από εβδομήντα χρόνια πριν: «Δεν υπάρχει τίποτα που να διέφθειρε περισσότερο τους Γερμανούς εργαζόμενους από την πίστη να κολυμπάνε με το ρεύμα. Γι' αυτούς η τεχνική ανάπτυξη ήταν η ροή του ρεύματος με το οποίο πίστευαν ότι κολυμπάνε».

Όμως τα ταραγμένα νερά του ρεύματος κρύβουν επικίνδυνες παγίδες, όπως προειδοποιεί και ο ίδιος ο Νέγκρι: «τώρα βρισκόμαστε σε μια αυτοκρατορική συγκρότηση μέσα στην

οποία η μοναρχία και η αριστοκρατία παλεύουν μεταξύ τους ενώ οι συνελεύσεις της πλέμπας απουσιάζουν. Από την στιγμή που η αυτοκρατορική μορφή μπορεί να υπάρξει με ειρηνικό τρόπο μόνο όταν αυτά τα τρία στοιχεία ισορροπούν μεταξύ τους, αυτό προκαλεί μια κατάσταση ανισορροπίας» (από το περιοδικό *MicroMega*, Μάιος 2001). Με λίγα λόγια αγαπητοί γερουσιαστές η Ρώμη κινδυνεύει. Χωρίς «διαλεκτική» ανάμεσα στα κοινωνικά κινήματα και τους θεσμούς οι κυβερνήσεις είναι «νόθες» και επομένως *ανασφαλείς*. Ο Τίτος Λίβιος και στη συνέχεια ο Μακιαβέλι απέδειξαν με αξιοθαύμαστο τρόπο ότι ο θεσμός του δημαρχείου της πλέμπας χρησίμευε για να αντισταθμίζει την συνεχή αυτοκρατορική εξάπλωση με την ψευδαίσθηση της λαϊκής συμμετοχής στην πολιτική. Όμως ο διάσημος απόλογος του Μενένιου Αγρίπα -ο οποίος επίπληττε την στασιασμένη πλέμπη λέγοντας της ότι η Ρώμη ζει μόνο χάρη σε αυτήν, όπως ένα κορμί ζει μόνο χάρη στα μέλη του- κινδυνεύει πράγματι να ολοκληρωθεί. Η Αυτοκρατορία έχει όλο και λιγότερο ανάγκη τους φτωχούς που παράγει και οι οποίοι αφήνονται να σαπίσουν στα γκέτο του αγοραίου παραδείσου. Από την πλευρά της, η πλέμπη μπορεί να γίνει απειλητική και σαν μια ορδή βαρβάρων να κατεβεί από τον λόφο προς την πόλη, αλλά με τις χειρότερες προθέσεις. Για τους ταραγμένους και παράλογους εκμεταλλεζόμενους η διαμεσολάβηση των νέων διευθύνοντων μπορεί να είναι εξίσου μισητή με την υπάρχουσα εξουσία και αναποτελεσματική όσο ένα μάθημα καλών τρόπων σε κάποιον που έχει ήδη τα πόδια του πάνω στο τραπέζι. Η αστυνομία, ακόμα και με τη λευκή φόρμα, μπορεί να μην αρκείσει.

[Σ.τ. Μ] * Για τα έργα και τις ημέρες αυτού του μετά-αυτόνομου και νεοσταλινικού γκρουπούσκουλου έχουν κυκλοφορήσει στα ελληνικά αρκετά κείμενα. Αναφέρουμε ενδεικτικά: περιοδικό *Τα Παιδιά της Γαλαρίας*, τ. 9, σσ. 34-36, Νοέμβριος 2001.

**Ιταλός φιλόσοφος καθηγητής πανεπιστημίου, ινστρουχτορας του πρώην Ιταλικού Κομμουνιστικού Κόμματος και προσκείμενος πλέον στην κεντροαριστερά. Έγινε γνωστός για τ' «ανοίγματα» του -κυρίως όταν ήταν δήμαρχος της Βενετίας στο πρώτο μισό της δεκαετίας του 90- προς τα κατειλημένα κοινωνικά κέντρα.

*** Αναφορά στο μοντέλο παραγωγής της βορειοανατολικής Ιταλίας, τ' οποίο βασίζεται -σ' αντίθεση με το βιομηχανικό τρίγωνο Μιλάνο, Τορίνο, Γένοβα- στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, αρκετές από τις οποίες κατάφεραν ν' αποκτήσουν παγκόσμια εμπορική ισχύ. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αποτελεί η Benetton. Το συγκεκριμένο παραγωγικό μοντέλο, το οποίο βασίζεται στη διάχυτη και όχι στην συγκεντρωτική παραγωγή, έχει ονομαστεί και 3η Ιταλία.

ΠΕΡΙΜΕΝΟΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΒΑΡΒΑΡΟΥΣ

- Τι περιμένουμε στην αγορά συναθροισμένοι ;

Είναι οι βάρβαροι να φθάσουν σήμερα.

- Γιατί μέσα στη Σύγκλητο μια τέτοια απραξία ;
Τι κάθοντ' οι Συγκλητικοί και δεν νομοθετούνε ;

Γιατί οι βάρβαροι θα φθάσουν σήμερα.
Τι νόμους πια θα κάμουν οι Συγκλητικοί ;
Οι βάρβαροι σαν έλθουν θα νομοθετήσουν.

- Γιατί ο αυτοκράτωρ μας τόσο πρωί σηκώθει,
και κάθεται στην πόλεως την πιο μεγάλη πύλη
στον θρόνο επάνω, επίσημος, φορώντας την κορώνα ;

Γιατί οι βάρβαροι θα φθάσουν σήμερα.
Κι ο αυτοκράτωρ περιμένει να δεχθεί
τον αρχηγό τους. Μάλιστα ετοίμασε
για να τον δώσει μια περγαμηνή. Εκεί
τον έγραψε τίτλους πολλούς κι ονόματα.

- Γιατί οι δυο μας ύπατοι κ' οι πραιτορες εβγήκαν
σήμερα με τες κόκκινες, τες κεντημένες τόγες
γιατί βραχιόλια φόρεσαν με τόσους αμεθύστους,
και δαχτυλίδια με λαμπρά, γυαλιστερά σμαράγδια
γιατί να πιάσουν σήμερα πολύτιμα μαστούνια
μ' ασήμια και μαλάματα έκτακτα σκαλιγμένα ;

Γιατί οι βάρβαροι θα φθάσουν σήμερα
και τέτοια πράγματα θαμπόνουν τους βαρβάρους.

- Γιατί κ' οι άξιοι ρήτορες δεν έρχονται σαν πάντα
να βγάζουνε τους λόγους τους, να πούνε τα δικά τους ;

Γιατί οι βάρβαροι θα φθάσουν σήμερα
κι αυτοί βαρρουντ' ευφράδειες και δημηγορίες.

- Γιατί ν' αρχίσει μονομιάς αυτή η ανησυχία
κ' η σύγχυσις. (Τα πρόσωπα τι σοβαρά που έγιναν).
Γιατί αδειάζουν γρήγορα οι δρόμοι κ' η πλατέες,
κι όλοι γυρνούν στα σπίτια τους πολύ συλλογισμένοι ;

Γιατί ενύχτωσε κ' οι βάρβαροι δεν ήλθαν.
Και μερικοί έφθασαν απ' τα σύνορα,
και είπανε πως βάρβαροι πιά δεν υπάρχουν.

Και τώρα τί θα γένουμε χωρίς βαρβάρους.
Οι άνθρωποι αυτοί ήσαν μια κάποια λύσις.

Κωνσταντίνος Καβάφης

«Το όνειρο της συγκρότησης μιας παγκόσμιας αυτοκρατορίας
δεν υπήρχε μόνο στην αρχαία ιστορία: πρόκειται για το λογικό
αποτέλεσμα όλων των δραστηριοτήτων της εξουσίας και δεν
περιορίζεται σε καμία συγκεκριμένη περίοδο. Η προοπτική της
παγκόσμιας κυριαρχίας -αν και πέρασε πολλές διακυμάνσεις
που συνδέονται με την εμφάνιση νέων κοινωνικών συνθηκών-
δεν εξαφανίστηκε ποτέ από τον πολιτικό ορίζοντα...»

Rudolf Rucker

« Το καθεστώς δουλείας στο οποίο ήταν υποταγμένοι οι υπήκοοι
της Ρώμης δεν άργησε να επεκταθεί και στους ίδιους τους
ρωμαίους [...]. Δεν υπήρχε τρόπος αποφυγής της δουλείας, κι
εκείνοι που ονομάζονταν πολίτες ήταν έτοιμοι να προσκυνή-
σουν ακόμα και πριν αποκτήσουν αφέντη[...].

Στη Ρώμη δε στέκονταν μπροστά στον αυτοκράτορα σαν αυτός
να ήταν άνθρωπος, αλλά ενώπιον της Αυτοκρατορίας, την
οποία και προσκυνούσαν όλοι. Η ισχύς της Αυτοκρατορίας
στηριζόταν σ' έναν ιδιαίτερα συγκεντρωτικό και οργανωμένο
διοικητικό μηχανισμό, σ' έναν αρκετά πειθαρχημένο και
πολυπληθή μόνιμο στρατό και σ' ένα σύστημα ελέγχου που
εξαπλωνόταν παντού. Με άλλα λόγια η πηγή της εξουσίας ήταν
το Κράτος, κι όχι ο κυρίαρχος.»

Simone Weil

« Μόνο ένας νόμος βασίλευε στην Αυτοκρατορία, ο νόμος που
επέβαλε η Ρώμη. Αυτή η Αυτοκρατορία δεν ήταν σε καμία
περίπτωση μια κοινωνία πολιτών αλλά μια αγέλη υπηκόων.
Μέχρι σήμερα ο νομοθέτης και ο εξουσιαστής θαυμάζουν την
ενότητα αυτής της Αυτοκρατορίας, το ενωτικό πνεύμα των
νόμων της, την ομορφιά -κατά τα λεγόμενα τους- και την
αρμονία αυτής της οργάνωσης.»

Petr Kropotkin

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

Ένας εφιάλτης στοιχειώνει τους υπηρέτες της Αυτοκρατορίας - ο εφιάλτης της ενδεχόμενης πτώσης της. Όλοι οι αυλικοί ανά τον κόσμο -πολιτικές προσωπικότητες και στρατηγοί, διευθύνοντες σύμβουλοι και διαφημιστές, δημοσιογράφοι και διανοούμενοι- αναρωτιούνται πως να ξορκίσουν αυτήν την τρομακτική απειλή.

Η Αυτοκρατορία είναι απανταχού παρούσα αλλά δε κυβερνά πουθενά. Η ανίκητη στρατιωτική υπεροπλία της γυαλίζει κάτω από τον ήλιο, θαμπώνοντας τους σεβαστούς θαυμαστές της. Όμως τα θεμέλια της είναι σάπια. Η εντός των τειχών κοινωνική τάξη της τίθεται συνεχώς υπό αμφισβήτηση. Το 1989, η πτώση του τείχους του Βερολίνου παρουσιάστηκε σαν η συμβολική πράξη επικύρωσης του τέλους του «ψυχρού πολέμου» ανάμεσα στις δύο αντιτιθέμενες υπερδυνάμεις, σαν η αυγή μιας νέας εποχής ειρήνης και σταθερότητας. Η ενοποίηση του πλανήτη κάτω από ένα και μοναδικό μοντέλο ζωής -αυτό του ιδιωτικού καπιταλισμού- έπρεπε να εγγυηθεί την οριστική εξαφάνιση κάθε συγκρουσιακότητας. Κατά κάποιο τρόπο, μπορούμε να πούμε ότι συνέβη ακριβώς το αντίθετο. Ποτέ στην σύγχρονη ιστορία, ο κόσμος δεν είχε αιματοκυλιστεί από τόσες πολλές πολεμικές συγκρούσεις, όσες μετά από το 1989. Αν μέχρι τότε οι διάφοροι στρατοί βρίσκονταν σε διαρκή επιφυλακή, σήμερα βρίσκονται σε συνεχή κινητοποίηση. Οι ένοπλες δυνάμεις δεν περνούν πλέον τον καιρό τους εκπαιδευόμενες, αλλά πολεμώντας στο πεδίο της μάχης. Ο πόλεμος από ψυχρός έγινε θερμός -σε μερικά μέρη καυτός- και γενικεύεται. Μόνο που τώρα η σφαγή που επιβάλλει η λογική του Κράτους δεν ονομάζεται πλέον πόλεμος αλλά *αστυνομική επιχείρηση*. Η Αυτοκρατορία, από την στιγμή που απλώθηκε παντού, δεν έχει πια εξωτερικούς εχθρούς απ' τους οποίους να προφυλαχθεί αλλά μόνο εσωτερικούς εχθρούς που πρέπει να ελέγξει και να καταστείλει. Όπως μας θυμίζουν και οι ίδιοι οι υπηρέτες της Αυτοκρατορίας, δεν υπάρχει πλέον ένα εκτός αλλά μόνο ένα εντός.

Η Αυτοκρατορία, για να ανοίξει δρόμο, εξάλειψε το παλιό μοντέλο του Κράτους-έθνους. Πως μπορούν όμως να πειστούν ολόκληροι πληθυσμοί -οι οποίοι ως τώρα είχαν κρατηθεί ενωμένοι και είχαν εξημερωθεί μέσω του δέλεαρ της λαϊκής ταυτότητας- ότι δεν υπάρχουν πλέον Σέρβοι και Κοσοβάρους, Ισραηλινοί και Παλαιστίνιοι, αλλά μόνο υπήκοοι που τους ενώνει η υπακοή τους σ' ένα και μοναδικό κοινωνικό σύστημα; Έτσι η Αυτοκρατορία τη στιγμή του θριάμβου της, ανάβει και ρίχνει λάδι στη φωτιά άγριων εμφυλίων πολέμων.

Η Αυτοκρατορία για να μπορέσει να εδραιωθεί, ενοποίησε μέσα σ' έναν μηχανισμό την πολιτική με την οικονομική, την επιστημονική με την στρατιωτική εξουσία. Πως μπορεί όμως να απαρνηθεί την εξειδικευμένη πολιτική δράση που είναι απαραίτητη για την διατήρηση της ισορροπίας της -τη διαμεσολάβηση της που πάνω απ' όλα σημαίνει μετριοπάθεια- χωρίς να βουτήξει με ανοιχτές αγκάλες στην αέναη αναζήτηση του μεγαλύτερου δυνατού κέρδους; Έτσι η Αυτοκρατορία τη στιγμή του θριάμβου της, προκαλεί ισχυρές κοινωνικές εντάσεις.

Η Αυτοκρατορία, για να μπορέσει να ριζώσει, επέβαλε παντού τη θρησκεία του χρήματος. Πως είναι όμως δυνατόν, η υπεροχή υπερωριωνόβιων παραδόσεων και εθίμων -που διαχέονταν σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής ζωής και αποτέλεσαν την αιτία ύπαρξης για εκατομμύρια πιστούς- να δώσει αδιαμαρτύρητα τη θέση της στη πραγματικότητα του εμπορεύματος; Το ίδιο το ιερό βιβλίο του χριστιανισμού, η Βίβλος, αναφέρει την οργή του Χριστού εξαιτίας της παρουσίας των εμπόρων στο ναό καθώς και την βίαιη απομάκρυνση τους. «Είναι γραμμένο. Ο οίκος μου θα ονομαστεί οίκος προσευχής, αλλά εσείς τον κάνετε άντρο ληστών» [Mt 21,13]. Έτσι η Αυτοκρατορία τη στιγμή του θριάμβου της, ενθαρρύνει τους θρησκευτικούς φονταμενταλισμούς.

Βρισκόμαστε μπροστά σε μια παράδοξη κατάσταση. Από την μια πλευρά, το βασίλειο του κεφαλαίου μπόρεσε να κατακτήσει την απόλυτη κυριαρχία, να ενώσει την Δύση και την Ανατολή κάτω από μια και μοναδική σημαία, να σβήσει κάθε προοπτική

ανθρώπινης ύπαρξης που δε βασίζεται στους νόμους της οικονομίας. Όμως από την άλλη πλευρά, ο καπιταλισμός - ακόμα και με όλη την αγοραστική του δύναμη, ακόμα και με όλους τους πραιτοριανούς που προστατεύουν τα κέρδη του ανά τον κόσμο- αποδεικνύει ότι δεν είναι σε θέση να ελέγξει τίποτα. Η Αυτοκρατορία φοβίζεται χωρίς όμως να γίνεται αγαπητή. Έχει επιβληθεί χωρίς να έχει επιλεχθεί. Διαθέτει την ισχύ, όχι όμως και τη συναίνεση. Αν θέλει ν' απομακρύνει όσο το δυνατόν περισσότερο την απειλή της πτώσης της, μόνο έναν δρόμο μπορεί να διαλέξει: Να γίνει αποδεκτή όχι μέσω της επιβολής, αλλά μέσω της συγκατάθεσης, ν' αναγνωριστεί σαν ορθή, αναγκαία και αναπόφευκτη.

Πως μπορεί όμως η Αυτοκρατορία -η οποία είναι συνώνυμη μιας κοινωνικής οργάνωσης βασισμένης στην καταπίεση και την αλαζονεία και αιτία απανθρωπιάς και βασάνων- να καταφέρει να γίνει αγαπητή, στα μάτια των υπηκόων της; Ο έλεγχος επιβάλλεται με τα όπλα, η συναίνεση αποσπάται με κολακείες. Αν η Αυτοκρατορία θέλει να διαδώσει -ανάμεσα στους υπηκόους της- τις ιδέες της, με σκοπό να γίνουν αποδεκτές και σεβαστές, πρέπει να παίξει πονηρά χρησιμοποιώντας την συμβολή των πρακτόρων. Φυσικά, οι πλέον επιδέξιοι ανάμεσα τους δεν είναι εκείνοι που διακρίνονται για τη δουλικότητα τους, αφού αμέσως αποκαλύπτεται το τι πραγματικά είναι: σκλάβοι ανάμεσα σε σκλάβους. Όχι, μια τόσο περίπλοκη και ντελικάτη αποστολή μπορεί να ολοκληρωθεί μόνο από κάποιον που ξέρει να εκθέτει τα όρια της αυτοκρατορικής τάξης. Οι αιχμηρές παρατηρήσεις για λογαριασμό της Αυτοκρατορίας γοητεύουν πάντα τους οργισμένους υπηκόους: οι πράκτορες τους εμπλέκουν σε μια απατηλή συνηγορία. Έτσι δεν αντιλαμβάνονται ότι η κριτική της ατέλειας οδηγεί στην επίτευξη της τελειότητας, αφού μετατρέπει την Αυτοκρατορία από κάτι που πρέπει να ξεφορτωθούμε σε κάτι που -αφού δε μπορούμε να το απαρνηθούμε- πρέπει να διορθώσουμε.

Οι πράκτορες της Αυτοκρατορίας ολοένα και πληθαίνουν, αποδεικνύοντας έτσι την αναγκαιότητα των έργων ανακατα-

σκευής και επέκτασης του αυτοκρατορικού οικοδομήματος. Δύο απ' αυτούς, οι Μάικλ Χαρντ και Αντόνιο Νέγκρι δημοσίευσαν πρόσφατα ένα βιβλίο το οποίο γνώρισε μια σχετική επιτυχία. Αυτοί οι δύο πράκτορες, για να εξημερώσουν την άγνοια των υπηκόων, επιστρατεύουν τη πανεπιστημιακή αργκό τους, χρησιμοποιούν αυτό το ξαναζεσταμένο πιάτο, αυτό το συνηθισμένο όπλο της διανοητικής τρομοκρατίας που επιζητά αποδοχή. Αυτοί οι δύο ακαδημαϊκοί χώνουν το δάχτυλο τους στις αναρίθμητες πυώδεις πληγές της Αυτοκρατορίας ενώ, την ίδια στιγμή, προσπαθούν να πείσουν τους αναγνώστες τους πως *δεν μπορούν να κάνουν τίποτα άλλο παρά μόνο να την αποδεχτούν*. Ο τίτλος αυτού του αριστουργήματος της φιλοαυτοκρατορικής αντίρρησης είναι μια αφιέρωση στον αγαπητό γονέα του: *Αυτοκρατορία*.

Με βαριά καρδιά

Πως μπορεί να γίνει αποδεκτή μια συνθήκη στέρησης, αλλοτρίωσης και εκμετάλλευσης χωρίς να προκαλεί κύματα οργής και εξέγερσης; Η απάντηση μόνο εκ πρώτης όψης φαντάζει αδύνατη. Αρκεί εκείνος που υπόκειται στην πειθώ, να πειστεί ότι αυτό που ζει είναι αναπόφευκτο και κυβερνιέται από μια τραγική, όσο και μοιραία, αναγκαιότητα. Πράγματι, η προβολή των κυρίαρχων αξιών αποτελεί την βάση της κοινωνικής αναπαραγωγής. Ο Etienne De La Boetie, στο αθάνατο έργο του *Συζήτηση για την εθελούσια σκλαβιά*, παρατηρεί τον τρόπο με τον οποίο η δουλική υποταγή των πολλών στην εξουσία των λίγων έχει τις ρίζες της στο *coutume*, του οποίου η ακριβής σημασία βρίσκεται κάπου ανάμεσα στο ιστορικό-παραδοσιακό έθιμο και την ψυχολογική συνήθεια: υποδηλώνει τη διαδικασία προσαρμογής στη μορφή της κοινωνίας, μέσα στην οποία βρίσκεται ο άνθρωπος, και η οποία τελικά καταλήγει να καθορίζει ένα μεγάλο μέρος των συμπεριφορών του.

Ο βασικός λόγος εξαιτίας του οποίου οι άνθρωποι υποτάσσονται στην εξουσία είναι ότι γεννιούνται σκλάβοι και διαπαιδωνούνται έτσι ώστε να συνεχίσουν να είναι σκλάβοι. «Είναι

αλήθεια -γράφει ο La Boetie- ότι ο άνθρωπος στην αρχή υπακούει με βαριά καρδιά, εξαναγκασμένος από μια ισχυρή δύναμη. Όμως εκείνοι που έρχονται μετά -μην έχοντας βιώσει ποτέ την ελευθερία, μην ξέροντας ούτε καν τι είναι ελευθερία- υπηρετούν χωρίς να δυσανασχετούν και κάνουν ευχαρίστως αυτό που οι πατεράδες τους έκαναν με το ζόρι. Έτσι οι άνθρωποι που γεννιούνται με το κολάρο στο λαιμό, μεγαλωμένοι και διαπαιδαγωγημένοι μέσα στη σκλαβιά, δε στρέφουν ποτέ το βλέμμα τους μπροστά και ικανοποιούνται με το να ζουν όπως γεννήθηκαν. Δε καταφέρνουν να φανταστούν άλλα αγαθά και άλλα δικαιώματα κι έτσι θεωρούν φυσική τη συνθήκη μέσα στην οποία γεννήθηκαν». Αυτό σημαίνει ότι μπορούμε να αντιληφθούμε την στέρηση της ελευθερίας μόνο αν έχουμε βρει τον τρόπο να την πειραματιστούμε ή να την βιώσουμε. Η εμπειρία του εγκλεισμού είναι δραματική μόνο αν είμαστε σε θέση να την συγκρίνουμε μ' εκείνη την -έστω επιτηρούμενη και περιορισμένη- ελευθερία, την οποία μας στέρησαν τη στιγμή της σύλληψης. Η επιθυμία μας για απόδραση και εξέγερση γεννιέται από το μεγάλο χάσμα που διαχωρίζει αυτές τις δυο βιωμένες συνθήκες. Αν όμως είχαμε γεννηθεί και μεγαλώσει μέσα σε μια φυλακή, αν οι τοίχοι της φυλακής αποτελούσαν τον ορίζοντα μας, γέμιζαν όλα τα όνειρα μας και έδιναν τον ρυθμό σε όλες τις πράξεις μας, τότε πως θα μπορούσαμε να επιθυμούμε μια ελευθερία που ποτέ δε γνωρίσαμε; Αν ο εγκλεισμός αποτελούσε την μοναδική οικεία συνθήκη ζωής, ίσως να τον θεωρούσαμε φυσικό, να καταλήγαμε να τον αποδεχτούμε με χαρά και να πιστεύουμε -όπως κατήγγειλε ο Όργουελ- ότι η ελευθερία είναι σκλαβιά.

Η Αυτοκρατορία, όπως και κάθε άλλη μορφή κυριαρχίας, βασίζει τη διαιώνιση της στην υποτιθέμενη φυσικότητα της εξουσίας που ασκεί. Η κριτική της ίδιας της Αυτοκρατορίας, στο σύνολο της και όχι απλά των μεμονωμένων χαρακτηριστικών της, προβάλλεται σε μια μορφή τρέλας ή παρέκκλισης. Όμως αυτή η αντικειμενοποίηση της κυριαρχίας δε χρειάζεται μόνο το έθιμο αλλά και άλλα στηρίγματα, πιο σταθερά και πιο πειστικά.

Όπως μας θυμίζει ο ίδιος ο La Boetie «Δεν υπάρχει κανένας κληρονόμος, που να είναι τόσο απερισκεπτος και αφελής, ώστε να μην ρίχνει που και που μια ματιά στα οικογενειακά βιβλία για να δει αν απολαμβάνει όλα τα κληρονομικά δικαιώματα ή για να διαπιστώσει αν έχει στηθεί κάποια δολοπλοκία ενάντια σ' αυτόν ή τους προγόνους του». Το έθιμο από μόνο του δεν αρκεί. Ο καθένας θα μπορούσε να βαρεθεί και να απαγκιστρωθεί απ' αυτόν τον *ψυχολογικό ατομικό μηχανισμό*. Για αυτό είναι απαραίτητη η παραποίηση των «οικογενειακών βιβλίων» μέσω ενός *ιστορικού συλλογικού μηχανισμού*, ώστε η ανάγνωση τους να οδηγεί τους πάντες σ' ένα μονοσήμαντο και οριστικό συμπέρασμα. Πως όμως;

Είναι εύκολο να αντιληφθούμε πως η απόλυτη στέρηση των δικαιωμάτων μας, ο αποκλεισμός μας από τα βιβλία προς όφελος όσων κατέχουν την εξουσία, θα ήταν τουλάχιστον ύποπτα και θα μπορούσαν να προκαλέσουν μια τρομερή αντίδραση: κι εμείς ποιοι είμαστε; Αν δε μας δίνετε τίποτα, εμείς θα τα πάρουμε όλα! Από τη πλευρά τους, είναι πιο ευφύες να μας συμπεριλάβουν στη κληρονομιά, να μας αφομοιώσουν φορτώνοντας μας ευθύνες για ότι συμβαίνει, να μας δελεάσουν ζητώντας μας να συμμετέχουμε στις οικογενειακές υποθέσεις με τέτοιο τρόπο ώστε να αντιλαμβανόμαστε τη πραγματικότητα που μας περιβάλλει, όχι σα κάτι που μας καταπιέζει και το οποίο πρέπει να υποστούμε αλλά σαν προϊόν της θέλησης μας, στη δημιουργία του οποίου έχουμε συνεισφέρει κι επομένως μας ανήκει. Αν «το Κράτος όταν ετοιμάζεται να δολοφονήσει ονομάζεται πατρίδα», όπως έλεγε ο Durrenmatt, αυτό συμβαίνει γιατί θέλει οι «πολίτες» του να πολεμήσουν πιστεύοντας ότι το κάνουν για τον εαυτό τους, χωρίς να αντιλαμβάνονται ότι πεθαίνουν «για τα θησαυροφυλάκια των τραπεζών» (Anatole France). Με τον ίδιο τρόπο, το αφεντικό όταν ετοιμάζεται να κερδοφορήσει ονομάζεται επιχείρηση γιατί θέλει οι «υπάλληλοι» του να δουλεύουν πιστεύοντας ότι το κάνουν για τον εαυτό τους, χωρίς να αντιλαμβάνονται ότι είναι εκμεταλλευόμενοι αποκλειστικά και μόνο για το συμφέρον του αφεντικού τους. Η

υπακοή γίνεται απόλυτη και αδιαμφισβήτητη όταν δεν βιώνεται σαν εξαναγκασμός ή κληρονομικό κουσούρι αλλά σαν έκφραση κοινωνικής επιλογής.

Σχετικά μ' αυτό το ζήτημα, οι δύο πράκτορες αποδεικνύονται υπερβολικά επιφυλακτικοί και δηλώνουν ότι «παραφράζοντας τον Χέγκελ, μπορούμε να πούμε ότι η κατασκευή της Αυτοκρατορίας είναι καλή δι' αυτή αλλά όχι καθαυτή». Στη πραγματικότητα η σχέση τους με τον πατέρα της διαλεκτικής είναι κάτι παραπάνω από ένα απλό κουτσομπολιό: μια αυθεντική ιστορία αγάπης. Η ανάλυση της Αυτοκρατορίας, από μέρους τους, είναι σύμφωνη με την χεγκελιανή διαλεκτική. Δεν είναι τυχαίο. Ο Χέγκελ ήταν πεισμένος ότι η φιλοσοφία του αντιπροσώπευε το πνεύμα των καιρών μέσα από τους οποίους είχε αναδυθεί. Αυτή η πίστη του τον ωθούσε να της χρεώσει το καθήκον ν' αποδείξει -χάρη στην ανωτερότητα της σε σχέση με τις φιλοσοφίες του παρελθόντος- ότι η κοινωνία μέσα στην οποία είχε αναδυθεί (δηλαδή η κοινωνική πραγματικότητα του πρωσικού Κράτους) αποτελούσε τη κορύφωση όλων των προηγούμενων πολιτισμών. Αν το εξετάσουμε προσεκτικά σε σχέση με την Αυτοκρατορία, οι δύο πράκτορες διακατέχονται από την ίδια φιλοδοξία.

Η ιδιαιτερότητα του Χέγκελ -αυτή για την οποία θα έπρεπε να τον θυμούνται και να τον ευγνωμονούν οι πιο οξυδερκείς λειτουργοί της κυριαρχίας- είναι ότι αντιλήφθηκε πως η ενότητα, την οποία επιδιώκει κάθε μορφή εξουσίας, θα ήταν ανίκητη αν αυτή δεν βασιζόταν στον αποκλεισμό της πολλαπλότητας -δηλαδή της αντιπολίτευσης- αλλά στην αφομοίωση της. Με άλλα λόγια, για τον Χέγκελ η πραγματική ενότητα μπορεί να επιτευχθεί συμφιλιώνοντας τις διαφορές κι όχι εξοντώνοντας τις. Μόνο μέσω των διαφορών, των πολλαπλοτήτων και των συγκρούσεων τους μπορεί να επιτευχθεί μια πραγματική διαρκής ενότητα. Οπότε για τον Χέγκελ, η ενότητα προκύπτει από την διαρκή πάλη ανάμεσα στις πολλαπλότητες που την αποτελούν. Το ψέμα του είναι ξεκάθαρο: αυτή η ενότητα δε καταργεί τη πολλαπλότητα, ούτε όμως και την

πραγματώνει αφού αρκείται στο να την εξημερώσει και να την θέσει στην υπηρεσία της αρχικής θέσης. Αυτή είναι η έννοια της διαλεκτικής, στην οποία ο Χέγκελ εμπιστεύεται την αποκάλυψη των πιο ενδόμυχων διαδικασιών της πραγματικότητας. Για την χεγκελιανή διαλεκτική διαδικασία, η κατάφαση μιας έννοιας αποτελεί την θέση και η άρνηση της αποτελεί την αντίθεση. Μέσα από την σύγκρουση της θέσης και της αντίθεσης θα γεννηθεί η σύνθεση, η οποία υιοθετεί την θέση και την αντίθεση μέσα σε μια ανώτερη ενότητα, όπου και οι δυο διατηρούνται σε διαφορετικές στιγμές. Όμως, η σύνθεση αποτελεί κατά κάποιον τρόπο μια επιστροφή στη θέση, ακόμα κι αν πρόκειται για μια εμπλουτισμένη -με όλα όσα απορροφήθηκαν από την αντίθεση- επιστροφή. Γίνεται ξεκάθαρο ότι η ύπαρξη δύο αντιθέτων δεν αρκεί από μόνη της για να προκαλέσει μια διαλεκτική σχέση. Γι' αυτό το σκοπό χρειάζεται κάτι παραπάνω: χρειάζεται μια διαμεσολάβηση ανάμεσα στα δύο αντίθετα. Διαμεσολάβηση σημαίνει αφαίρεση της ακαμψίας τους, σύνδεση του ενός με το άλλο, δημιουργία μιας γέφυρας επικοινωνίας. Διαμεσολάβηση σημαίνει ειρήνευση μέσω της συμφιλίωσης, αλλά προς όφελος της μιας μόνο πλευράς -της πλευράς του ισχυρότερου. Σύμφωνα με τον Χέγκελ, η διαλεκτική δεν ήταν μόνο «η ίδια η φύση της σκέψης». Υποστηρίζοντας την ταυτότητα του λογικού και υπαρκτού, ο Χέγκελ ερμήνευε την διαλεκτική και σαν νόμο της πραγματικότητας. Ολόκληρη η πραγματικότητα, ακολουθώντας έναν αντικειμενικό μηχανισμό, θα κινούταν διαλεκτικά. Μ' αυτό το τρόπο αυτό που υπάρχει αποτελεί ταυτόχρονα και αυτό που πρέπει να υπάρχει, δηλαδή δικαιολογείται σε όλες του τις εκδηλώσεις, οι οποίες άλλωστε είναι «αναγκαίες», με την έννοια ότι δε θα μπορούσαν να είναι διαφορετικές απ' αυτό που είναι. Για τον Χέγκελ, το ν' αντιτάξεις κάτι διαφορετικό στην πραγματικότητα αυτού που υπάρχει, σημαίνει ότι εγκαταλείπεις την λογική για χάρη του συμφέροντος ή της ατομικής βούλησης, κάτι που είναι εντελώς τρελό αφού, κατά τη γνώμη του, μόνο το λογικό είναι υπαρκτό. Μέσα στα γρανάζια αυτού του ντετερμινιστικού μηχανισμού, η

ιστορία μετατρέπεται στη πραγμάτωση ενός σχεδίου πρόνοιας και το Κράτος, ούτε λίγο ούτε πολύ, σε ενσάρκωση του Πνεύματος του κόσμου -ένα είδος πραγματοποίησης του Θεού πάνω στην γη.

Αυτό που ο Χέγκελ, σαν καλός υπήκοος του πρωσικού Κράτους, δεν έλαβε ποτέ υπ' όψη του ήταν η χειροπιαστή δυνατότητα μιας αυτόνομης, κυρίαρχης και αμετανόητης αντιπολίτευσης - μιας πολλαπλότητας που δεν αφήνεται να συμπεριληφθεί σε καμία σύνθεση.

Οφείλουμε να παραδεχθούμε ότι ο Χέγκελ ήταν ένας άφογος πράκτορας της Αυτοκρατορίας. Η αναγνώριση -από μέρους του- του ρόλου της αντιπολίτευσης στην διαμόρφωση της πραγματικότητας τον έκανε συμπαθή στην αριστερά. Η σύνθεση που διαμεσολαβούσε ανάμεσα στα αντίθετα προς όφελος της αρχικής θέσης, δηλαδή του υπάρχοντος, τον έκανε συμπαθή στην δεξιά. Αυτός ο εύθυμος αστός, ο οποίος δίδασκε στο πανεπιστήμιο του Βερολίνου χάρη στη τιμητική επιχορήγηση του βασιλιά, δε παρέλειπε να γιορτάζει κάθε χρόνο μ' ένα μπουκάλι κρασί, την επέτειο της πτώσης της Βαστίλης. Αυτό που παραμένει αδιαμφισβήτητο είναι το γεγονός ότι η εσωτερική δυναμική της διαλεκτικής -όπως την συνέλαβε ο Χέγκελ- είναι αναπόσπαστο κομμάτι της ιδεολογικής πρόθεσης δικαιολόγησης του status quo. Αρκεί να σκεφτούμε την ειρωνική παρατήρηση του Bataille σύμφωνα με την οποία «δεν ήταν η ρομαντική ποίηση αλλά η «υποχρεωτική στρατιωτική θητεία» που τού φάνταζε [του Χέγκελ] σαν η εγγύηση της επιστροφής στη κοινή ζωή χωρίς την οποία δεν ήταν δυνατή, κατά την άποψη του, καμία γνώση». Το χεγκελιανό ξεπέραςμα δεν ήταν τίποτα άλλο από μια κίνηση συντήρησης, επιβεβαίωσης και επικύρωσης του παρελθόντος. Με λίγα λόγια, ο Χέγκελ ήταν ένας σημαντικός φιλόσοφος της αφομοίωσης: η εξουσία δεν καθίσταται ισχυρότερη με το να κλείνεται στο φρούριο της και να εξοντώνει τους αμφισβητίες -δηλαδή μέσω μιας τυφλής αδιαλλαξίας ικανής να υποδαυλίζει το κοινωνικό μίσος- αλλά όταν υιοθετεί τις ανανεωτικές ιδέες τους και τις πραγματοποιεί

σε περιορισμένο βαθμό, αφού προηγουμένως τις αποστειρώσει, με σκοπό να ενισχύσει τη νομιμοποίησή της. Όπως θα δούμε παρακάτω, οι Χαρντ και Νέγκρι είναι δύο σχολαστικοί μαθητές του Χέγκελ. Όμως η ανάλυση τους εμπνέεται και από άλλους στοχαστές, μερικοί από τους οποίους έμειναν στην ιστορία σαν ανατρεπτικοί, αν και στο έργο τους είναι εμφανέστατη η προσπάθεια που καταβάλλουν να δικαιολογήσουν την αναγκαιότητα της εξουσίας και της τάξης που αυτή επιβάλλει. Ο διασημότερος μαθητής του Χέγκελ, ο Μαρξ που ήταν πεισμένος ότι «η μπουρζουαζία είχε επιτελέσει στην ιστορία μια λειτουργία, σε μεγάλο βαθμό, επαναστατική», είναι ακόμα ένα σταθερό σημείο αναφοράς των δύο πρακτόρων της Αυτοκρατορίας, ιδιαίτερα όσον αφορά στην επεξεργασία των πολιτικών προοπτικών. Πράγματι, ο Μαρξ ερμηνεύοντας ολόκληρη την ανθρώπινη ιστορία σύμφωνα με τον χεγκελιανό ντετερμινιστικό φιλοσοφικό μηχανισμό, υποστήριζε ανοικτά την προοδευτική ανάπτυξη του καπιταλισμού σαν τον μοναδικό δρόμο που θα οδηγούσε στον κομμουνισμό: «Η ανάπτυξη της βαριάς βιομηχανίας τραβάει κάτω από τα πόδια της μπουρζουαζίας το χαλί πάνω στο οποίο παράγει τα προϊόντα και τα οικειοποιείται. Πάνω απ' όλα παράγει τους νεκροθάφτες της. Η δύση της [μπουρζουαζίας] και η νίκη του προλεταριάτου είναι εξίσου αναπόφευκτες».

Για τον Μαρξ και τον ανάδοχο του Έγκελς, η επανάσταση δεν αποτελούσε την άρνηση του πολιτισμού του κεφαλαίου -ένα σημείο ρήξης με τη θανατηφόρα πρόοδο του- αλλά αντίθετα την ευτυχή έκβαση του. Εξαιτίας της βεβαιότητας που ήθελε τον θρίαμβο της μπουρζουαζίας να προκαλεί αυτόματα τον θρίαμβο του προλεταριάτου, κατέληγε να υποστηρίζει την ανάπτυξη του καπιταλισμού και να τάσσεται εναντίον όσων αντιστέκονταν. Αυτή η μασκαρεμένη μοιρολατρία τον έκανε να υιοθετεί ιδιαίτερα αντιδραστικές θέσεις : για παράδειγμα ευχόταν τη νίκη της Πρωσίας στο πόλεμο με τη Γαλλία, αφού ήταν πεισμένος ότι η ίδρυση της γερμανικής αυτοκρατορίας από πλευράς του Βίσμαρκ θα οδηγούσε την Γερμανία στον

οικονομικό και πολιτικό συγκεντρωτισμό, κάτι που κατά την άποψη του αποτελούσε τη βασική συνθήκη για την έλευση του σοσιαλισμού. Επιπλέον, αυτή του η ιδέα για την κοινωνική μεταβολή σαν *περάτωση* κι όχι σαν *ρήξη*, τον ωθούσε να θεωρεί ως αναγκαία για τον προλεταριακό αγώνα μέσα και σκοπούς, παρόμοια μ' εκείνα του αντιπάλου, θεωρητικοποιώντας έτσι την άποψη σύμφωνα με την οποία οι εργάτες, για να κατακτήσουν την εξουσία του Κράτους, έπρεπε να οργανωθούν σε πολιτικό κόμμα.

Από αυτή την άποψη, η ανάλυση των δύο πρακτόρων είναι καθαρά μαρξιστική. Δεδομένου μάλιστα του χαρακτήρα της αποστολής τους, δε θα μπορούσαν να αγνοήσουν τις πολύτιμες υποδείξεις του συμβούλου του Ηγεμόνα, του «δημοκρατικού Μακιαβέλι» που θεωρείται ο πατέρας της σύγχρονης πολιτικής -δηλαδή της Λογικής του Κράτους- ειδικού στο να ξεγελάει τον λαό κρατώντας τον αλυσοδεμένο, το εγκώμιο του οποίου πλέκουν παραλείποντας όμως να θυμηθούν το αξίωμα του σύμφωνα με το οποίο «τίποτα το πιο μάταιο και θρασύ από το πλήθος». Ακόμα και ο Σπινόζα, ένας θεολόγος που βρωμάει αίρεση, αποδεικνύεται χρήσιμος, τόσο για τις φιλοσοφικές του σκέψεις γύρω από την έννοια της ισχύος όσο και για τις θεολογικές-πολιτικές σκέψεις του για την σχέση δημοκρατίας και πλήθους. Το οικογενειακό άλμπουμ συμπληρώνεται με τους φιλοσόφους που έγιναν γνωστοί ως μεταστρουκτουραλιστές. Μ' εκείνους τους Γάλλους στοχαστές, οι οποίοι, για να υπερασπιστούν την κοινωνία από την ανατροπή που προκάλεσε ο *θάνατος του Θεού* -έννας θάνατος που τον Μάη του 68 βρήκε τον τρόπο να πάρει, στη χώρα τους, σάρκα και οστά με την μορφή της μεγαλύτερης άγριας απεργίας στην ιστορία- ανήγγειλαν τον *θάνατο του ανθρώπου* σε κάθε επίπεδο. Σκόπευαν να διαδώσουν την παραίτηση, μετατρέποντας το άτομο σ' έναν απλό θρόμβο των κοινωνικών, πολιτικών, τεχνολογικών και γλωσσολογικών πρακτικών και διατάξεων. Πιο συγκεκριμένα, έντονη είναι η επιρροή των «επιθυμητικών μηχανών» των Ντέλεζ και Γκουατάρι.

Όσον αφορά τον πραγματικό ρόλο των δύο πρακτόρων, σε κάποια σημεία προκαλεί έκπληξη η αθέλητη ειλικρίνεια τους. Για παράδειγμα, σε σχέση με μια εφικτή κοινωνική μεταβολή, μας καλούν να εγκαταλείψουμε την παλιά παρομοίωση του επαναστατικού τυφλοπόντικα για χάρη του φιδιού. Άλλωστε, όπως μας εξηγούν, υποψιάζονται ότι «ο παλιός τυφλοπόντικας του Μαρξ είναι νεκρός. Νομίζουμε πράγματι ότι στο σύγχρονο πέρασμα στην Αυτοκρατορία, οι τρύπες που άνοιξε ο τυφλοπόντικας έχουν αντικατασταθεί από τις αμέτρητες ταλαντώσεις του φιδιού». Ο τυφλοπόντικας τα έφαγε τα ψωμιά του. Η εξαφάνιση του -από την πολιτική ζωολογία- προκλήθηκε από το γεγονός ότι είναι τυφλός και επομένως ανίκανος για υπολογισμούς. Κι όμως, αυτό το ζώο προκαλεί τη συμπάθεια, ακριβώς γιατί είναι ανίκανο για δολοπλοκίες. Οπλισμένος μόνο μ' επιμονή και ωθούμενος από το ένστικτο, ο τυφλοπόντικας σκάβει συνέχεια χωρίς να απογοητεύεται, με την ελπίδα ότι θα βγει στο σωστό σημείο. Το φίδι είναι τελείως διαφορετικό ζώο. Δεν σκάβει, σέρνεται. Προχωράει με «ταλαντώσεις», από τα δεξιά προς τα αριστερά και από τα αριστερά προς τα δεξιά (εικόνα του ομορτισμού). Άλλωστε, από τον καιρό του Αδάμ και της Έβας, είναι διάσημο για την δηλητηριώδη γλώσσα του (σύμβολο του ψέματος). Αναπαριστά λοιπόν με τον καλύτερο τρόπο τη διττή φύση των δύο πρακτόρων και των υποτιθέμενων πνευματικών πατεράδων τους, όλων αυτών που χαμογελάνε γενναιόδωρα και χτυπάνε φιλικά στη πλάτη τους υπηκόους, με την προϋπόθεση όμως ότι αυτοί οι τελευταίοι σκοπεύουν να παραμείνουν υπήκοοι.

Πηγαίνετε να δουλέψετε!

Σκοπός των δύο πρακτόρων είναι να πείσουν τους υπηκόους -τους οποίους αποκαλούν «πλήθος», μια ουδέτερη έννοια ποσοτικού χαρακτήρα που πήραν από κάποιους μελετητές του παρελθόντος και την οποία χρησιμοποιούν προκειμένου να μη βρεθούν στη δύσκολη θέση να χρησιμοποιήσουν έναν ποιοτικό, επομένως και προσωπικό χαρακτηρισμό- πως ακόμα κι αν

αληθεύει ότι η Αυτοκρατορία έχει πολλές αδυναμίες, ωστόσο παραμένει το αποτέλεσμα μιας ορθής και αναπόφευκτης απαίτησης. Αν η Αυτοκρατορία είναι το Ένα που περιλαμβάνει τους Πολλούς, αυτό συμβαίνει γιατί τους αντιπροσωπεύει με ακρίβεια σαν αριθμητικό σύνολο κι όχι γιατί τους ακυρώνει στο εσωτερικό της. Οι ενέργειες της δεν είναι κάτι που επιβάλλεται στα πλήθη, αλλά κάτι που αυτά τα ίδια -με συνειδητό ή ασυνείδητο τρόπο- έχουν επηρεάσει. Με λίγα λόγια, η θέληση της Αυτοκρατορίας σε καμία περίπτωση δεν αντιτίθεται στη θέληση του πλήθους: Αντίθετα πρόκειται για την, έστω και ελλιπή, έκφραση και πραγματοποίηση του. Για αυτό το λόγο δεν υπάρχει κανένας λόγος επιθυμίας για τη καταστροφή της. Ακριβώς έτσι!

Αλλά ας δούμε λίγο τον τρόπο με τον οποίο οι δύο πράκτορες ξεμπερδεύουν με τη κριτική του Etienne De La Boetie. Έχουν την αίσθηση ότι «όταν σας χαιρετάει ο προϊστάμενος στη είσοδο του καταστήματος ή ο διευθυντής στο διάδρομο του λυκείου, εκεί σχηματίζεται μια υποκειμενικότητα. Οι υλικές πρακτικές με τις οποίες το υποκείμενο σχετίζεται στα πλαίσια των θεσμών (γονατίζοντας για να προσευχηθεί ή αλλάζοντας εκατοντάδες πάνες) είναι ισάριθμες διαδικασίες παραγωγής της υποκειμενικότητας», αφού έτσι κι αλλιώς, «οι θεσμοί της νεωτερικής κοινωνίας θα έπρεπε να θεωρηθούν σαν ένα αρχιπέλαγος εργοστασίων παραγωγής υποκειμενικότητας». Όμως σχετικά με τις καθημερινές πράξεις, την επανάληψη τους, τη θανατηφόρα πλήξη που μας ακολουθεί από τη γέννηση μέχρι το θάνατο -μέρα με τη μέρα- χωρίς να μας χαρίζει ούτε μια στιγμή αυτονομίας, οι δύο πράκτορες δεν καταγγέλλουν τη διαδικασία αναπαραγωγής του υπάρχοντος μέσα από τον κοινωνικό διαχωρισμό, αυτή δηλαδή που καταστρέφει τη μοναδικότητα του κάθε ατόμου, αλλά χαιρετίζουν ενθουσιασμένοι αυτό που κατασκευάζει την υποκειμενικότητα του. Εκπληκτική η παραποιητική δύναμη των λέξεων! Η σύγχυση προκαλείται από την χρήση της έννοιας της «υποκειμενικότητας», που φυσικά προτιμήθηκε από εκείνη της «ατομικότη-

τας». Αυτές καθαυτές οι παρατηρήσεις των δύο πρακτόρων είναι ορθές αλλά το συμπέρασμα που βγαίνει είναι εντελώς παραπλανητικό, αφού οι υπήκοοι ωθούνται να κοιτάξουν με γλυκά μάτια αυτά τα «εργοστάσια της υποκειμενικότητας». Πού είναι κατά βάθος το κακό; Η υποκειμενικότητα δεν είναι άραγε «η ποιότητα εκείνου που είναι υποκειμενικός»; Και υποκειμενικό δεν είναι άραγε «αυτό που είναι σχετικό με το υποκείμενο, αυτό που απορρέει από τον τρόπο συναίσθησης, σκέψης και κρίσης του ίδιου του ατόμου»; Ένα οποιοδήποτε λεξικό είναι σε θέση να μας το επιβεβαιώσει, αλλά ας προχωρήσουμε σε βάθος συμβουλευόμενοι το λεξικό. Τι είναι το υποκείμενο; Το υποκείμενο είναι «το πρόσωπο ή το πράγμα που λαμβάνεται υπ' όψη», αλλά είναι επίσης «εκείνος που είναι υπό, κατώτερος, υποδουλωμένος, υποταγμένος». Πράγματι, αυτές οι έννοιες έχουν όλες την ίδια ρίζα, προέρχονται από το λατινικό *subicere*, δηλαδή *υποδουλώνω*. Δηλώνοντας ότι το υποκειμενικό είναι σχετικό με το άτομο ως τέτοιο καθιστούν φυσική την υποταγή, μετατρέπουν ένα ιστορικό γεγονός σ' ένα βιολογικό γεγονός. Με λίγα λόγια, η υποκειμενικότητα εκφράζει τα χαρακτηριστικά εκείνου που είναι υπό, κατώτερος, υποδουλωμένος, υποταγμένος. Ποια είναι άραγε τα χαρακτηριστικά του υποδουλωμένου, αν όχι η υπακοή, η οποία γίνεται πιο ευχάριστη αν νομίζει ότι είναι μέρος της φύσης του ως άτομο; Να λοιπόν πως είναι δυνατόν, μέσω της πειστικής δύναμης της ρητορικής, να ωθήσουν τους υπηκόους να πάνε να δουλέψουν σ' αυτά τα «εργοστάσια της υποκειμενικότητας», δηλαδή της σκλαβιάς -αντί να πάνε να τα τινάξουν στον αέρα.

Φυσικά ένα εργοστάσιο είναι πιο παραγωγικό όταν ανάμεσα στους εργάτες-υπηκόους βασιλεύει η πειθαρχία. Όμως υπάρχει ένα πρόβλημα. Πολύ συχνά οι υπήκοοι έχουν το ελάττωμα να θεωρούν τη πειθαρχία σα μια μορφή εξημέρωσης. Γι' αυτό και μέσα στην ιστορία προσπάθησαν με χίλιους τρόπους να την αποφύγουν ή να την τσακίσουν. Άραγε όμως γιατί; Αναρωτούνται οι δύο πράκτορες, αφού είναι πεισμένοι ότι «η πειθαρχία δεν είναι μια φωνή από το υπερπέραν που καθορίζει τη πρακτι-

κή μας, καταπλακώνοντας μας -όπως θα έλεγε ο Χομπς- αλλά είναι κάτι σαν εσώτερη παρόρμηση, συγκεχυμένη με τη θέληση μας, υπάρχουσα και αδιαχώριστη από την ίδια την υποκειμενικότητα μας». Δεδομένου ότι η υποκειμενικότητα υποδηλώνει την υποταγή, είναι αναμφισβήτητο ότι η πειθαρχία είναι αδιαχώριστη από την ίδια την υποκειμενικότητα μας.

Όμως το ότι η πιστή τήρηση των διαταγών του αφέντη από την πλευρά του σκλάβου δεν οφείλεται τόσο στο φόβο του βούρδουλα όσο «σε μια εσώτερη παρόρμηση, συγκεχυμένη με τη θέληση μας», είναι κάτι που οι κύριοι Χαρντ και Νέγκρι δε μπορούν να υποστηρίξουν χωρίς να ομολογήσουν από ποια πλευρά του οδοφράγματος βρίσκονται: από τη πλευρά των δουλεμπόρων. Ολόκληρη η ιστορική ανασύνθεση τους, από την γέννηση στην ανάπτυξη της Αυτοκρατορίας, κινείται προς αυτή τη κατεύθυνση. Ο σκλάβος επιθυμεί την αλυσίδα του και τη φτιάχνει. Οι υπήκοοι επιθυμούν την Αυτοκρατορία και την έφτιαξαν. Η σύσταση της είναι αναπόφευκτη αφού εκφράζει, ταυτόχρονα, το βιολογικό αποτέλεσμα της ανθρώπινης φύσης και το διαλεκτικό αποτέλεσμα της ιστορίας της ανθρωπότητας.

Ο ζήλος τους να νομιμοποιήσουν τον αυτοκρατορικό ντετερμινισμό εκδηλώνεται και με τη χρήση, από πλευράς τους, της βαρετής μηχανιστικής ορολογίας: είναι πεισμένοι ότι το ανθρώπινο ον πρέπει να εξαφανιστεί μέσα στα γρανάζια, ότι η αυτονομία πρέπει να δώσει τη θέση της στον αυτοματισμό και η εξονυχιστική φαντασία στη λειτουργία. Τι είναι η Αυτοκρατορία; «Η Αυτοκρατορία σήμερα φαντάζει σαν μια πραγματική *high tech* μηχανή» ή για να είμαστε σαφέστεροι «η Αυτοκρατορία είναι το οντολογικό εργοστάσιο». Τι είναι οι υπήκοοι, το «πλήθος»; «Το πλήθος δε χρησιμοποιεί τις μηχανές μόνο για να παράγει αλλά, με τον ίδιο τρόπο, γίνεται το ίδιο γίνεται πιο μηχανικό. Μ' αυτό το τρόπο, τα μέσα παραγωγής είναι όλο και πιο προσαρμοσμένα στα μυαλά και στα σώματα του πλήθους». Τι είναι η επιθυμία; Η επιθυμία ορίζεται σαν ένας «οντολογικός κινητήρας». Τι είναι η γλώσσα; Η απάντηση δε θα μπορούσε να είναι διαφορετική απ' αυτή: «Σαν γλώσσα πρέπει να εννοούμε

έξυπνες μηχανές, οι οποίες ανανεώνονται συνεχώς από τα συναισθήματα και τα πάθη». Αυτά δεν είναι παρά μόνο λίγα παραδείγματα της τεχνικίστικης -και επομένως αντικειμενικής- ορολογίας, με την οποία είναι γεμάτο το κείμενο.

Όμως η παρουσίαση της εξέλιξης του πολιτισμού σαν τον μηχανισμό μιας μέγα-μηχανής δεν αρκεί. Ισχυριζόμενοι κάτι τέτοιο δικαιολογούν τη παραίτηση προς όφελος της κοινωνικής μόλυνσης αλλά δεν εξουδετερώνουν την οργή για τη μετατροπή μας σε απλά γρανάζια. Γι' αυτό οι δύο πράκτορες πρέπει να καταβάλλουν ακόμα μια προσπάθεια. Πρέπει να δώσουν στους υπηκόους να καταλάβουν ότι «στην πραγματικότητα οι αφέντες του κόσμου είμαστε εμείς, εμείς που τον παράγουμε συνεχώς με την επιθυμία μας και την εργασία μας» κι επομένως δεν έχουμε και πολλά για τα οποία θα πρέπει να παραπονιόμαστε. Εμείς, οι αφέντες του κόσμου;

Η άλλη πλευρά του νομίσματος

Μέσα στην απεριγράπτη αφέλεια μας, πιστεύαμε ότι η φιλοδοξία κάθε εξουσίας είναι η σταθεροποίηση και η επέκταση της ώστε να προσλάβει πραγματικά αυτοκρατορική μορφή -η τελική πραγματοποίηση της οποίας θα εξαρτηθεί, σε κάθε περίπτωση, από τις υπάρχουσες σχέσεις ισχύος. Φυσικά ο σκοπός της θα μπορέσει να πραγματοποιηθεί, μόνο αν βρει το τρόπο να προκαλέσει τα ωστικά κύματα, που απαιτούνται για τη συντριβή των εχθρών της. Οι δύο πράκτορες, αντίθετα, δηλώνουν ότι «το πλήθος επικαλέστηκε τη γέννηση της Αυτοκρατορίας» αφού «η πάλη των τάξεων, επηρεάζοντας τη κατάργηση του Κράτους-έθνους, έθεσε στην ημερήσια διάταξη τη σύσταση της Αυτοκρατορίας σα σημείο αναφοράς της ανάλυσης και της σύγκρουσης».

Πιστεύαμε ότι μόνο στο εσωτερικό της καπιταλιστικής κοινωνίας, η εργασία είναι συνώνυμο της ανθρώπινης δραστηριότητας, όπως και τα αιχμάλωτα ζώα είναι συνώνυμο της φύσης μόνο στο εσωτερικό ενός ζωολογικού κήπου. Μια εξίσωση που προκαλεί απέχθεια, μόνο σ' όποιον δε πιστεύει ότι «η εργασία

απελευθερώνει» -όπως ανήγγειλαν οι ναζί στην είσοδο των στρατοπέδων συγκέντρωσης- και σ' όποιον δε θεωρεί ότι τα κάγκελα ενός κλουβιού χρησιμεύουν για να προστατεύουν τα ζώα από τους εξωτερικούς κινδύνους. Αντίθετα, οι δύο πράκτορες δε διστάζουν να υποστηρίξουν τα εξής: «η εργασία είναι το όχημα του εφικτού... σήμερα η εργασία εμφανίζεται σα γενική κοινωνική δραστηριότητα, σαν ένα παραγωγικό πλεόνασμα σε σχέση με την υπάρχουσα τάξη και τους νόμους αναπαραγωγής της. Το παραγωγικό πλεόνασμα είναι το άμεσο αποτέλεσμα μιας συλλογικής δύναμης χειραφέτησης». Γι' αυτόν το λόγο, «η νέα φαινομενολογία της εργασίας του πλήθους καταδεικνύει ότι η εργασία είναι η βασική δημιουργική δραστηριότητα η οποία, μέσω της συνεργασίας, ξεπερνάει κάθε εμπόδιο που της επιβάλλεται κι έτσι αναδημιουργεί συνεχώς τον κόσμο».

Πιστεύαμε ότι η ταύτιση της ανθρώπινης ζωής με την παραγωγή εμπορευμάτων ήταν ένα από τα πιο άνοστα ψέματα της Προπαγάνδας, η οποία είναι ανίκανη ν' αντιληφθεί οτιδήποτε είναι διαφορετικό από τους οικονομικούς υπολογισμούς της. Μια παρόμοια παγίδα άλλωστε υποβίβασε την ποίηση σε πηγή έμπνευσης της διαφήμισης. Αντίθετα, οι δύο πράκτορες μας πληροφορούν ότι «η επιθυμία ύπαρξης και η επιθυμία παραγωγής είναι το ίδιο πράγμα».

Πιστεύαμε ότι η ηγεμονία που έχουν κατακτήσει οι μεγάλες πολυεθνικές στη διεθνή πολιτική και οικονομική ζωή -και η μετατροπή του κόσμου σ' ένα τεράστιο εμπορικό κέντρο- προκάλεσε την ομογενοποίηση του τρόπου ζωής, καθώς και την εξαφάνιση κάθε ιδιαιτερότητας. Όπως υπογράμμιζε κι ένας γνωστός βορειοαμερικάνος δημοσιογράφος, σήμερα οι εναλλακτικές λύσεις περιορίζονται ανάμεσα στην Coca και την Pepsi. Αντίθετα, οι δύο πράκτορες προειδοποιούν ότι «η αναδιάρθρωση και η ενοποίηση που επέβαλε η εξουσία στη παραγωγή -αλέχοντας πολύ από το να είναι μονοδιάστατες- εκρήγνυνται γεννώντας αμέτρητα παραγωγικά συστήματα. Κατά παράδοξο τρόπο, η ενοποίηση της παγκόσμιας αγοράς

εφαρμόστηκε δίνοντας έμφαση στη διαφορετικότητα και τη διαφοροποίηση».

Πιστεύαμε ότι ο εκβιασμός τον οποίο υφίστανται οι υπήκοοι -να δουλεύουν για να επιβιώσουν ή αλλιώς να πεθαίνουν της πείνας- ήταν το στοιχείο που εξανάγκαζε εκατομμύρια άτομα να εγκαταλείψουν τη γενέθλια γη τους για ν' αναζητήσουν ένα κομμάτι ψωμί. Κανένας δεν είναι τόσο ηλίθιος ώστε να μπερδεύει τη μετανάστευση που προκαλεί η ανέχεια με το περιπετειώδες πνεύμα που γεννάει η αφθονία. Αντίθετα, οι δύο πράκτορες θεωρούν ότι το ξερίζωμα και η κινητικότητα αποτελούν «ισχυρές μορφές της πάλης των τάξεων μέσα και ενάντια στην αυτοκρατορική μετανεωτερικότητα», αφού «μέσω της κυκλοφορίας, το πλήθος επανοικειοποιείται τον χώρο και μετατρέπεται σ' ένα ενεργό υποκείμενο».

Πιστεύαμε ότι εδώ και πάνω από μισό αιώνα, η τεχνολογική πρόοδος προωθούνταν από τις έρευνες στα στρατιωτικά εργαστήρια και απλά στη συνέχεια χρησιμοποιούνταν και για ειρηνικούς σκοπούς. Μέσω αυτής, η Αυτοκρατορία είναι σε θέση να ενισχύσει τον πολεμικό μηχανισμό της, να τελειοποιήσει τον κοινωνικό έλεγχο και ν' αυξήσει τα οικονομικά κέρδη της. Αντίθετα, οι δύο πράκτορες είναι πεισμένοι ότι μόνο οι αγώνες «αναγκάζουν το κεφάλαιο να υιοθετήσει όλο και πιο προηγμένα τεχνολογικά επίπεδα και μ' αυτό το τρόπο, μεταβάλουν τη παραγωγική διαδικασία. Οι αγώνες αναγκάζουν το κεφάλαιο να αναθεωρεί συνεχώς τις σχέσεις παραγωγής και να μεταβάλλει τις σχέσεις κυριαρχίας».

Πιστεύαμε ότι το Ίντερνετ αντιπροσωπεύει για την Αυτοκρατορία ένα είδος Νέου Κόσμου: από τη μία, άλλο ένα σύμπαν προς αποικιοποίηση κι από την άλλη, ένας τρόπος για να πιθασεύσει τις εσωτερικές κοινωνικές πιέσεις. Ταξιδεύοντας μέσα στο ηλεκτρονικό περιβάλλον, οι υπήκοοι μπορούν να γευθούν μια εικονική ελευθερία με αντάλλαγμα την πραγματική υπακοή. Αντίθετα, οι δύο πράκτορες συγκινούνται σημειώνοντας ότι «η άυλη εργασία -μέσω των εκδηλώσεων της δημιουργικής δύναμης της- μπορεί δυναμικά να εκφράσει έναν στοιχειώδη

και αυθόρμητο κομμουνισμό».

Πιστεύαμε ότι η Αυτοκρατορία είχε καταφέρει, μέσω της πληροφορικής, να επιβάλλει μια περιορισμένη γλώσσα, βασισμένη στις ανάγκες της τεχνικής και όχι στον πλούτο της σημασίας. Οι υπήκοοι -ωθούμενοι ν' απαρνηθούν τη συνάντηση σε μια υπαρκτή πλατεία και την άμεση επικοινωνία, οι οποίες έχουν αντικατασταθεί από μια εικονική πλατεία και την διαμεσολαβημένη επικοινωνία- δεν είναι πια σε θέση να συζητήσουν εκφράζοντας ιδέες, συγκινήσεις και τις αμέτρητες αποχρώσεις τους, αλλά μόνο ν' ανταλλάξουν ψυχρά δεδομένα και ποσά. Αντίθετα, οι δύο πράκτορες είναι χαρούμενοι γιατί είναι «συμμετέχοντες στην βαθύτερη και πιο ριζοσπαστική κοινότητα, που εμφανίστηκε ποτέ στην ιστορία του καπιταλισμού. Το γεγονός είναι ότι βρισκόμαστε στο εσωτερικό ενός παραγωγικού σύμπαντος, δημιουργημένου για την κοινωνική επικοινωνία, τις διαδραστικές υπηρεσίες και τις κοινές γλώσσες. Η οικονομική και κοινωνική μας πραγματικότητα δεν κυριαρχείται πλέον, μόνο από υλικά προϊόντα αντικείμενα προς κατανάλωση, αλλά έχει κατακλυστεί από υπηρεσίες και σχέσεις, προϊόντα της συνεργασίας. Παραγωγή σημαίνει όλο και περισσότερο, δημιουργία συνεργασίας και επικοινωνιακή κοινότητα».

Πιστεύαμε ότι οι βιοτεχνολογίες αποτελούν το απόγειο του θριάμβου του κεφαλαίου απέναντι στη φύση, την εισβολή της οικονομικής λογικής στο εσωτερικό του οργανικού σώματος. Πίσω από τις υποσχέσεις για μια αιώνια υγεία και ευτυχία κρυβόταν (αλλά πλέον έχει τεθεί θρασυτάτα) η πρόθεση γενετικού επαναπρογραμματισμού του ανθρώπινου όντος και εξάλειψης των διαφορών προς όφελος της κυρίαρχης φυσιολογικότητας. Αντίθετα, οι δύο πράκτορες χειροκροτούν αυτή τη νέα κατάκτηση αφού «η βιοεξουσία -ένας υβριδικός ορίζοντας φυσικού και τεχνητού, αναγκών και μηχανών, επιθυμίας και συλλογικής οργάνωσης του οικονομικού και κοινωνικού- για να μπορεί να υπάρξει, πρέπει συνεχώς να αναπαράγεται».

Πόσες ακόμα άκαιρες σκέψεις μπορούν να εκφραστούν; Έχει

παρατηρηθεί από αρκετές πλευρές ότι ο Μαρξ, παρ' όλες τις κριτικές του, δε μπορούσε να κρύψει το θαυμασμό του για τη συμπεριφορά της μπουρζουαζίας. Από τη πλευρά τους, οι δύο πράκτορες δείχνουν τον πιο έξαλλο ενθουσιασμό για τον κόσμο που γεννήθηκε από τον παγκόσμιο θρίαμβο της κυριαρχίας του κεφαλαίου, τον οποίο και πλασάρουν σαν τον παγκόσμιο θρίαμβο της δύναμης των υπηκόων. «Είναι δυνατόν να σκεφτούμε την αμερικάνικη αγροτική παραγωγή ή τις βιομηχανικές υπηρεσίες χωρίς την εργατική δύναμη των Τσικάνος μεταναστών, ή το πετρέλαιο της Σαουδικής Αραβίας χωρίς Παλαιστίνιους και Πακιστανούς; Αλλά κυρίως τι θ' απογίνουν στην Ευρώπη, στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και στην Ασία, οι πιο προηγμένοι τομείς της άυλης παραγωγής -από το ντιζάιν μέχρι τη μόδα και από την ηλεκτρονική μέχρι την επιστήμη- χωρίς την εργασία των μεγάλων μαζών των «λαθραίων» που γοητεύονται από τους λαμπερούς ορίζοντες του καπιταλιστικού πλούτου και ελευθερίας»; Τα τρομακτικά βάσανα που υπέστησαν οι σκλάβοι δε δικαιολογούνται απ' το μεγαλείο των αιγυπτιακών πυραμίδων, πόσο μάλλον απ' αυτό του μεταλλαγμένου καλαμποκιού, των βαρελιών του πετρελαίου, των επιδείξεων μόδας ή των μικροτσιπ!

Αλλά ας μας επιτραπεί ένα τελευταίο σκίρτημα. Πιστεύαμε ότι οι υπήκοοι, αντιμέτωποι με την αυτοκρατορική παντοδυναμία και την πραιτοριανή θρασυδειλία, δεν είχαν ποτέ πολλές επιλογές: να υπακούσουν ή να εξεγερθούν. Τη στιγμή που οι υπήκοοι υπακούσουν δε κάνουν άλλο από το να συντηρούν την Αυτοκρατορία και να εξασφαλίζουν τη σταθερότητα της. Γιατί μόνο τις στιγμές της εξέγερσης ενάντια στην Αυτοκρατορία, παύουν να είναι υπήκοοι και μπορούν να αυτοκαθοριστούν σαν ελεύθερα άτομα, ορμώντας στον ουρανό των επιδιώξεων τους. Οι δύο πράκτορες το γνωρίζουν αυτό καλά, όμως εξίσου καλά γνωρίζουν ότι καθήκον τους είναι να θέσουν την εξέγερση στην υπηρεσία της Αυτοκρατορίας. Αρκεί να θέσουν σ' εφαρμογή το αξέχαστο μάθημα του Χέγκελ. Οι ίδιοι οι πράκτορες παραδέχονται ότι «η Αυτοκρατορία δε σηκώνει σύνορα με τον απο-

κλεισμό των άλλων αλλά προσελκύοντας τους, σαν μια δίνη, μέσα στην ειρηνική τάξη της». Οπότε η διαλεκτική διδάσκει ότι η θέση είναι η Αυτοκρατορία και η απάνθρωπη τάξη της και η αντίθεση είναι οι υπήκοοι, το «πλήθος» και οι αγώνες τους. Η σύνθεση είναι η συμφιλίωση, το ξεπέραςμα της αντίθεσης που μας επαναφέρει και πάλι στη θέση: στην τάξη της Αυτοκρατορίας εμπλουτισμένη με την εκφρασμένη δημιουργικότητα των αγώνων των υπηκόων. Ένα σχήμα που δεν απέχει και πολύ από την ερμηνεία του Μαρξ για την διαλεκτική σκλάβου-αφέντη, όπου βρίσκεται η βάση της αντίληψης του για την πάλη των τάξεων.

Αν η μακροχρόνια διαδικασία που οδήγησε στην σύσταση του υπάρχοντος, ερμηνευθεί κατ' αυτό το τρόπο τότε μπορεί να γίνεται αντιληπτή από τους υπηκόους, όχι σαν εξημέρωση αλλά σαν απελευθέρωση. *Αυτό που υπάρχει -το οποίο συγχρόνως είναι κι αυτό που πρέπει να υπάρχει- δεν πρέπει να γίνεται αντιληπτό σαν αθλιότητα αλλά σαν πλούτος. Αν κατανοήσουμε ότι «το πλήθος είναι η πραγματική παραγωγική δύναμη του κόσμου μας, ενώ η Αυτοκρατορία είναι ένας απλός μηχανισμός αιχμαλωσίας που θρέφεται με τη ζωτικότητα του πλήθους», πρέπει να συμπεράνουμε ότι «η άρνηση της εκμετάλλευσης -η αντίσταση, το σαμποταζ, η απειθαρχία και η επανάσταση- είναι η κινητήρια δύναμη της πραγματικότητας που ζούμε και την ίδια στιγμή, η ζώσα αντιπολίτευση της». Η τελική κατάληξη ενός παρόμοιου σκεπτικού επιβάλλεται από μόνη της: «το προλεταριάτο είναι αυτό που εφευρίσκει τους παραγωγικούς και κοινωνικούς τρόπους, τους οποίους το κεφάλαιο αναγκάζεται μελλοντικά να υιοθετήσει».*

Με λίγα λόγια, εκείνος που δημιουργεί τον κόσμο που μας περιβάλλει δεν είναι η Αυτοκρατορία, μέσω της άσκησης της εξουσίας, αλλά οι υπήκοοι, με τους αγώνες τους ενάντια στην εξουσία της Αυτοκρατορίας. Οι δύο πράκτορες, χάρη στον διαλεκτικό τρόπο τους, αναστρέφουν τη πραγματικότητα και προσπαθούν να παρουσιάσουν τις ήττες των υπηκόων σαν μελλοντικές νίκες τους. Ο παράδεισος είναι κοντά.

Τα κεφάλια του αετού

Είναι αλήθεια ότι οι Χαρντ και Νέγκρι, ακολουθώντας αυτή τη τακτική, πέφτουν μερικές φορές σε κάποιες χαρακτηριστικές αντιφάσεις. Δεν είναι πάντοτε απλό να πείσεις τους υπηκόους ότι «η οργάνωση των συνδικάτων του εργάτη-μάζα, η κατασκευή του Welfare State (Κράτους Πρόνοιας) και ο σοσιαλδημοκρατικός ρεφορμισμός ήταν τα αποτελέσματα των σχέσεων ισχύος που ορίζονταν από τον εργάτη-μάζα και του επικαθορισμού που ήξερε να επιβάλλει στη καπιταλιστική ανάπτυξη». Όμως, προηγουμένως είχαν υποστηρίξει ότι «αντίθετα με τη κοινοτυπία σύμφωνα με την οποία το αμερικάνικο προλεταριάτο, σε σύγκριση με το αντίστοιχο ευρωπαϊκό, θα ήταν κατώτερο εξ' αιτίας της αδυναμίας των πολιτικών κομμάτων και των συνδικαλιστικών αντιπροσωπειών του, πρέπει ν' αναγνωρίσουμε ότι η δύναμη του αντλείται απ' αυτούς ακριβώς τους λόγους».

Αν υποθέσουμε ότι το προλεταριάτο είναι ισχυρότερο χωρίς τις αντιπροσωπευτικές μορφές του, τότε γιατί άραγε θα έπρεπε να τις επιβάλλει στο κεφάλαιο; Ξεκινώντας από την εκτίμηση, σύμφωνα με την οποία το συνδικάτο και τα κόμματα παραχωρήθηκαν από την εξουσία έπειτα από αγώνες που διεξήγαγαν οι υπήκοοι, οι δύο πράκτορες προσπαθούν ν' αφήσουν να εννοηθεί ότι αυτά επιβλήθηκαν συνειδητά απ' αυτούς τους αγώνες. Αν και εκ πρώτης όψης μοιάζει το ίδιο, δεν είναι σε καμία περίπτωση το ίδιο πράγμα. Στην πρώτη περίπτωση, η θεσμοποίηση των αντιπροσωπεύσεων είναι μια νίκη της εξουσίας, ένας τρόπος για να λυγίσει την αγωνιστικότητα των εξεγερμένων. Στη δεύτερη περίπτωση, είναι μια κατάκτηση των εξεγερμένων, η πραγματοποίηση του σκοπού των αγώνων τους. Αν όμως το προλεταριάτο είναι ισχυρότερο χωρίς κόμματα και συνδικάτα -όπως παραδέχονται οι Χαρντ και Νέγκρι- τότε ποιος επωφελείται από τη θεσμοποίηση τους; Είναι ξεκάθαρο ότι επωφελείται αυτός που τα παραχώρησε, δηλαδή η εξουσία, που μ' αυτόν το τρόπο εμποδίζει την πραγματική απειλή μιας αδιαμεσολάβητης

εξέγερσης.

Το πρώτο συνδικάτο εμφανίστηκε μόνο μετά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Οποιαδήποτε ιδέα περί της πάλης των τάξεων και της ανατροπής της καπιταλιστικής τάξης, τού ήταν εντελώς άγνωστη αφού μοναδική πρόθεση του ήταν η συμφιλίωση των συμφερόντων των εργαζομένων μ' εκείνα των αφεντικών. Οργανώνοντας τους εργαζομένους στο πεδίο των διεκδικητικών αγώνων, προσπαθώντας να μειώσει την εκμετάλλευση και να κατακτήσει μια -πιο συμφέρουσα για τους εργαζόμενους- αναδιανομή της παραγωγής, το συνδικάτο μόχθησε για τη κατάκτηση αυξήσεων στους μισθούς, μείωσης του ωραρίου εργασίας, εγγυήσεων εναντίον της αυθαιρεσίας κτλ. Με άλλα λόγια στην καλύτερη περίπτωση, το συνδικάτο σκοπεύει σε μια νέα αναδιανομή των αγαθών χωρίς όμως να θέτει σ' άμεση αμφισβήτηση την ίδια τη φύση της κοινωνικής τάξης. Η λειτουργία του συμπυκνώνεται στη χορήγηση διορθωτικών κινήσεων για την ανάπτυξη του καπιταλισμού, του οποίου η ανεξάντλητη δίψα για κέρδος τον καθιστά μυωπικό σ' ό,τι αφορά τις πιθανές κοινωνικές επιπτώσεις των επιλογών του. Να γιατί η φύση του συνδικάτου είναι ενδογενώς ρεφορμιστική. Οποιοσδήποτε οικονομικός αγώνας διεξάγεται μέσα στα όρια της καπιταλιστικής κοινωνίας δεν επιτρέπει στον εργαζόμενο τίποτα άλλο από το να παραμείνει εργαζόμενος και να διαιωνίσει τη σκλαβιά του.

Ο ρυθμός δεν αλλάζει αν αναλύσουμε τη λειτουργία του κόμματος, του οποίου οι ρίζες εντοπίζονται λίγα χρόνια νωρίτερα από εκείνες του συνδικάτου -αφού και τα δύο αναδύθηκαν τη περίοδο της επικράτησης της αστικής τάξης. Στην Αγγλία, τη χώρα με τη παλαιότερη κοινοβουλευτική παράδοση, τα κόμματα έκαναν την εμφάνισή τους με τον *Reform Act* [Μεταρρυθμιστική Πράξη] του 1832 ο οποίος, αμβλύνοντας το δικαίωμα ψήφου, επέτρεψε στα βιομηχανικά και εμπορικά στρώματα της χώρας να συμμετέχουν -μαζί με την αριστοκρατία- στην διαχείριση των δημόσιων υποθέσεων. Περιττό να πούμε σε βάρος ποιου. Η πραγματική λειτουργία των κομμάτων φάνηκε

με πιο έκδηλο τρόπο στη Γερμανία, όπου γεννήθηκαν μετά τις κοινωνικές αναταραχές του 1848. Αυτό σημαίνει ότι η γέννηση των κομμάτων ήρθε από την ήττα -κι όχι από τη νίκη- της επανάστασης. Ήταν ο φόβος ενός πιθανού ξεσηκώματος των μαζών που ανάγκασε το Κράτος να μακρύνει την αλυσίδα των υπηκόων του, «παραχωρώντας» τον θεσμό της αντιπροσώπευσης.

Όμως όσο μακριά κι αν είναι, όσο κι αν επιτρέπει μεγαλύτερη κίνηση, μια αλυσίδα παραμένει πάντοτε μια αλυσίδα. Η ιστορία της Γερμανίας αποδεικνύει ότι ο σοσιαλδημοκρατικός ρεφορμισμός προωθήθηκε για την πρόληψη μιας επαναστατικής λύσης του κοινωνικού ζητήματος: τη Ρόζα Λούξεμπουργκ την σκότωσαν οι μπράβοι του σοσιαλδημοκράτη Νόσκε, ο οποίος καταστέλλοντας την επανάσταση των Συμβουλίων άνοιξε τον δρόμο για τη κατάκτηση της εξουσίας από τον Χίτλερ.

Οι δύο πράκτορες ξεκινούν από ένα συμπέρασμα που μπορεί να χαρακτηριστεί ορθό, όμως για μια ακόμα φορά αντιστρέφουν τη σημασία του. Έχουν απόλυτο δίκιο όταν δηλώνουν ότι ο κόσμος που μας περιβάλλει, όλος ο κόσμος μέσα στον οποίο ζούμε -κάτω από το πέπλο του γκριζου κομφορμισμού που τον σκεπάζει- φέρνει ανεξίτηλα τα σημάδια των κοινωνικών αγώνων. Αλλά αυτό που δε λένε είναι ότι αυτά τα σημάδια εμφανίζονται μόνο στην αρνητική τους μορφή. Είμαστε περιτριγυρισμένοι από τα συντρίμια των ηττών μας κι όχι από τα μνημεία των νικών μας.

Ένα και μόνο παράδειγμα αρκεί. Είναι αδιαμφισβήτητο ότι τα επαναστατικά ξεσπάσματα του 1848 ώθησαν τη γαλλική κυβέρνηση ώστε να εμπιστευθεί στον αρχιτέκτονα Χάουσμαν τον πολεοδομικό επανασχεδιασμό του Παρισιού. Όμως είναι εξίσου αδιαμφισβήτητο ότι τα μεγάλα βουλεβάρτα, που σήμερα διασχίζονται από τα πλήθη εκστασιασμένων τουριστών, δε σχεδιάστηκαν με σκοπό τη διευκόλυνση του «νομαδισμού του πλήθους», αλλά για τις μετακινήσεις των στρατευμάτων και των κανονιών τους, για την καταστολή πιθανών νέων εξεγέρσεων!

Είναι αλήθεια ότι οι παράνομες συμπεριφορές των υπηκόων αποτελούν ένα κίνητρο για την εφαρμογή των αποτελεσμάτων της επιστημονικής έρευνας. Όμως, οι δρόμοι μας γεμίζουν κάμερες με στόχο την αύξηση του κοινωνικού ελέγχου κι όχι φυσικά για την έκφραση της «μηχανιστικής κοινότητας», την οποία οι άνθρωποι, μέσω της τεχνολογίας κατάφεραν να προσεγγίσουν. Η εξέγερση ωθεί την κυριαρχία στο διαρκή επανασχεδιασμό του κόσμου, όμως το τελικό αποτέλεσμα αυτής της αναδόμησης αντιστοιχεί πάντοτε με τα συμφέροντα εκείνου που κυβερνάει, ποτέ με τα συμφέροντα εκείνου που εξεγείρεται.

Αν οι δύο πράκτορες, από τη μια πλευρά υμνούν τους αγώνες των υπηκόων ενώ απ' την άλλη, υποστηρίζουν ότι οι στόχοι τους πραγματοποιούνται απ' την ίδια την Αυτοκρατορία είναι γιατί θέλουν να δημιουργήσουν -ανάμεσα στους υπηκόους και την Αυτοκρατορία- μια αναγκαία εξάρτηση, έναν άρρηκτο δεσμό. Επ' αυτού είναι ενδεικτικές ακόμα και οι οργανικές παρομοιώσεις που χρησιμοποιούν: «το έμβλημα της αυστρο-ουγγρικής αυτοκρατορίας, ένας δικέφαλος αετός, μπορεί να προσφέρει μια πρώτη αναπαράσταση της τρέχουσας μορφής της Αυτοκρατορίας. Όμως, αν στο παλιό έμβλημα, και τα δύο κεφάλια κοιτούσαν προς τα έξω εκφράζοντας τη σχετική αυτονομία και την ειρηνική συνύπαρξη των αντίστοιχων πεδίων, στη περίπτωση μας τα δύο κεφάλια θα στρέφονταν το ένα προς το άλλο για να επιτεθούν το ένα στο άλλο». Σα να λέμε ότι ακόμα και αν οι επιδιώξεις είναι διαφορετικές, *το σώμα παραμένει το ίδιο*. Οπότε η αυτοκρατορική κοινωνική δομή δεν ικανοποιεί μόνο τις ανάγκες της αυτοκρατορικής τάξης, αλλά κι εκείνες της κυριαρχούμενης τάξης. Η Αυτοκρατορία -με το στρατό της, την αστυνομία της, τα δικαστήρια της, τις φυλακές της, τα εργοστάσια της, τα εμπορικά κέντρα της, τη τηλεόραση της, τους αυτοκινητόδρομους της...- είναι θέλημα τόσο του αυτοκράτορα όσο και των υπηκόων. Αλλά πρόκειται για ένα πρόβλημα *κεφαλής*. Με την εισαγωγή αυτής της έννοιας, οι υπήκοοι θα διδαχθούν ότι σκοπός των αγώνων τους είναι να επιφέρουν

διορθώσεις στην Αυτοκρατορία, διαλέγοντας το σωστό κεφάλι και αφήνοντας έτσι ανέπαφο το σώμα.

Όλη η ανάλυση των Χαρντ και Νέγκρι στοχεύει στον αποκλεισμό κάθε χώρου αυτόνομης εξέγερσης, η οποία θα σκοπεύει στη καταστροφή και του σώματος της Αυτοκρατορίας. Πρόκειται για μια πιθανότητα την οποία οι δύο πράκτορες -για να μην ξυπνήσουν επικίνδυνα φαντάσματα- δεν λαμβάνουν ούτε καν υπ' όψη τους. Όταν ορίζουν την έκταση της Αυτοκρατορίας σαν έναν «λείο κόσμο» δε κάνουν τίποτα άλλο από το να επιβεβαιώνουν *από την ανάποδη* όσα παρατηρούσε ο Μπένγιαμιν στο καιρό του: «Η ιεροτελεστία και η απολογία διδάσκουν την απόκρυψη των επαναστατικών στιγμών στο πέρασμα της ιστορίας. Στην καρδιά τους έχουν τη κατασκευή μιας συνέχειας. Δίνουν αξία μόνο σ' εκείνα τα στοιχεία του έργου που εισήλθαν και αποτέλεσαν κομμάτι της μετέπειτα πορείας. Της διαφεύγουν τα σημεία όπου η παράδοση συντρίβεται, κι επομένως και οι τραχύτητες και οι αιχμές που προσφέρουν ένα στήριγμα σ' όποιον θελήσει να ωθηθεί πέρα απ' αυτήν».

Οι βελτιώσεις της ελευθερίας

Η Αυτοκρατορία είναι ορθή. Η Αυτοκρατορία είναι απαραίτητη. Δυστυχώς όμως, η Αυτοκρατορία δεν είναι τέλεια. Οι τεράστιες δυνατότητες της ανακόπτονται τόσο απ' την επιβίωση δογμάτων του παρελθόντος, απ' τα οποία δε καταφέρνουν να ξεφύγουν ορισμένοι αυτοκρατορικοί λειτουργοί, όσο και απ' την ασυμβίβαστη αντιπολίτευση που προωθούν εκείνοι οι υπήκοοι που αρνούνται -με τη μεγαλύτερη αποφασιστικότητα- να παραμείνουν υπήκοοι.

Η υπερβολική ή η ανύπαρκτη θέληση για εξουσία αντιπροσωπεύουν -για όποιον έχει μάτια για να δει μια ορθή ισορροπία εξουσίας- τα εμπόδια που πρέπει να ξεπεραστούν: «Το πρώτο αποτελείται από την χυδαία αστική μεταφυσική και πιο συγκεκριμένα, από την υπερβολικά προπαγανδισμένη ψευδαισθηση που θεωρεί την αγορά και το καπιταλιστικό καθεστώς σαν κάτι το αιώνιο και αξεπέραστο[...]. Το δεύτερο εμπόδιο

αποτελείται από τις πολυάριθμες θεωρητικές θέσεις, οι οποίες δε βλέπουν άλλη εναλλακτική λύση στις σημερινές μορφές εξουσίας εκτός απ' έναν τυφλό αναρχισμό κι έναν οριακό μυστικισμό. Απ' αυτήν την ιδεολογική σκοπιά, τα βάσανα δεν είναι σε θέση να εκφραστούν, ν' αποκτήσουν συνείδηση και ν' αποτελέσουν μια βάση εξέγερσης. Αυτή η θέση παράγει μόνο κυνισμό και εφησυχασμό. Οπότε, η ψευδαισθηση της φυσικότητας του καπιταλισμού και ο οριακός ριζοσπαστισμός είναι σήμερα απόλυτα συμπληρωματικοί. Η συννενοχή τους εκφράζεται με την αδυναμία».

Αυτό που προτείνουν οι δύο πράκτορες στους υπηκόους είναι ο αγώνας εναντίον αυτών των υποτιθέμενων και συνυπαρχουσών μορφών αδυναμίας -οι οποίες κατηγορούνται, ούτε λίγο ούτε πολύ, ότι ανακόπτουν μια ασύλληπτη απελευθερωτική εμπειρία της εργασίας. Οι υπήκοοι πρέπει ν' αγωνιστούν εναντίον της Αυτοκρατορίας (δηλαδή εναντίον εκείνων των λειτουργών που την αγαπούν *καθ'αυτή*) αλλά όμως πρέπει να αγωνιστούν και για την Αυτοκρατορία (δηλαδή εναντίον εκείνων των υπηκόων που την μισούν *δί'αυτή*).

Η συνεισφορά του Μαρξ για την επίλυση αυτού του προβλήματος γίνεται καθοριστική. Έτσι, όπως ο Μαρξ δήλωνε ότι η ανάπτυξη της βιομηχανίας, που ήταν θέλημα της μπουρζουαζίας, θα έφερνε τη νίκη του προλεταριάτου, με τον ίδιο τρόπο οι Χαρντ και Νέγκρι υποστηρίζουν ότι η ανάπτυξη της Αυτοκρατορίας θα φέρει τη νίκη του «πλήθους». «Η τελεολογία του πλήθους είναι επικλητική: συμπυκνώνεται στη δυνατότητα χρήσης της τεχνολογίας και της παραγωγής για τέρψη και για αύξηση της εξουσίας του. Το πλήθος, για ν' εξασφαλίσει τα απαραίτητα μέσα που θα το καταστήσουν πολιτικό υποκείμενο, δεν έχει κανένα λόγο να κοιτάξει έξω απ' την ιστορία του και τη σημερινή παραγωγική ισχύ του». Αυτός είναι και ο παράδοξος λόγος για τον οποίο ο καλύτερος τρόπος για να αντιμάχεσαι την Αυτοκρατορία είναι να διευκολύνεις την εξάπλωση της. Πράγματι, οι δύο πράκτορες δηλώνουν βέβαιοι ότι «το πέρασμα στην Αυτοκρατορία και οι διαδικασίες παγκοσμιοποίησης

της, προσφέρουν στις δυνάμεις της απελευθέρωσης, νέες δυνατότητες. Σίγουρα η παγκοσμιοποίηση δεν είναι μια απλή πραγματικότητα και οι πολλαπλές διαδικασίες με τις οποίες την προσωποποιούμε δεν είναι ενοποιημένες, πόσο μάλλον μονοδιάστατες. Το πολιτικό καθήκον μας δεν είναι απλώς ν' αντιστεκόμαστε σ' αυτές τις διαδικασίες αλλά να τις αναδιοργανώσουμε και να τις κατευθύνουμε προς νέους σκοπούς. Οι δημιουργικές δυνάμεις του πλήθους που στηρίζουν την Αυτοκρατορία είναι σε θέση να κατασκευάσουν αυτόνομα μια αντιΑυτοκρατορία, μια πολιτική οργάνωση εναλλακτική των παγκόσμιων ρευμάτων και ανταλλαγών. Οι αγώνες που επιδιώκουν την αμφισβήτηση και την ανατροπή της Αυτοκρατορίας, όπως και εκείνοι που σκοπεύουν να χτίσουν μια πραγματική εναλλακτική, θα πραγματοποιηθούν στο ίδιο το αυτοκρατορικό πεδίο -στη πραγματικότητα αυτοί οι νέοι αγώνες ήδη έχουν αρχίσει να διεξάγονται. Μέσω αυτών και άλλων μορφών αγώνα, το πλήθος θα καλεστεί να εφεύρει νέες μορφές δημοκρατίας και μια νέα συστατική εξουσία η οποία, μια μέρα θα οδηγηθεί, μέσω της Αυτοκρατορίας, στο ξεπέραςμα της».

Οπότε για να ξεπεραστεί η Αυτοκρατορία, πρέπει οπωσδήποτε να διασχιστεί. Πιο πολύ απ' την αντίσταση στις διαδικασίες της, μοιάζει να μετράει η αναδιοργάνωση της -αν είναι δυνατόν, αναθέτοντας αυτό το καθήκον στα σωστά άτομα! Η σύσταση της είναι ένα θετικό γεγονός, αφού προσφέρει σ' όλους αμέτρητες δυνατότητες. Η σκέψη και μόνο μιας διαφορετικής δράσης, που θα στοχεύει στην απόλυτη ρήξη με το αυτοκρατορικό σύμπαν, είναι μια ψευδαισθηση, γέννημα της αδυναμίας. Οι δύο πράκτορες επαναλαμβάνουν χωρίς φαντασία ότι «η μοναδική στρατηγική που προσαρμόζεται με αυτούς τους αγώνες είναι εκείνη μιας συστατικής αντιεξουσίας που αναδύεται στο εσωτερικό της Αυτοκρατορίας». Υπάρχει άραγε κάποιος που να μην αναγνωρίζει τις νότες αυτού του τραγουδιού; Πρόκειται για μια αντιγραφή του μακάβριου ρεφραίν του μαρξισμού-λενινισμού: αντιεξουσία του πλήθους εναντίον της αυτοκρατορικής εξουσίας, αντιΑυτοκρατορία σ' αντίθεση με

την Αυτοκρατορία, αντιπαγκοσμιοποίηση αντιτιθέμενη στη παγκοσμιοποίηση. Κι όμως, ποιος μπορεί ν' αγνοήσει τον τρόπο με τον οποίο, η τρελή εμμονή για καταπολέμηση και αντικατάσταση του αστικού Κράτους από ένα προλεταριακό Κράτος δεν έκανε τίποτα άλλο από το να εγκαθιδρύσει αποκρουστικά ολοκληρωτικά καθεστώτα, όπου τα δικαστήρια οργάνωναν δίκες-παρωδίες, οι φαντάροι συμμετείχαν σ' εκτελεστικά αποσπάσματα, οι αστυνόμοι γέμιζαν τα γκούλαγκ μ' αμφισβητίες, η διευθύνουσα τάξη αποτελούσε μια γιγάντια γραφειοκρατία και ο πληθυσμός δοκιμαζόταν από μια τρομερή καταπίεση και εξαθλίωση;

Όμως οι δύο πράκτορες δεν ασχολούνται με τέτοια ευτελή ζητήματα. Είναι πεισμένοι για την ικανότητα του αυτοκρατορικού μοντέλου, στο να απορροφάει στο εσωτερικό του τις διαφορές που εκφράζει το «πλήθος», χωρίς όμως να τις ισοπεδώνει. Αρκεί να έχει τη σωστή συνταγματική μορφή. Δεν είναι τυχαία η έξαψη που τους προκαλεί το ερώτημα: «Τι σημαίνει να είμαστε σήμερα δημοκρατικοί;».

Το πιο απίστευτο είναι ότι υποδεικνύουν αυτό το ζήτημα σαν το βασικότερο και το πλέον αδιαχώριστο, για όποιον σκοπεύει να πολεμήσει την Αυτοκρατορία. Η απάντηση που δίνουν δε χωράει αμφιβολίες: «σημαίνει κυρίως, ν' αγωνιζόμαστε εναντίον της Αυτοκρατορίας κατασκευάζοντας στο εσωτερικό της, μέσα στο υβριδικό και μετατρεπόμενο πεδίο της. Κρίνεται αναγκαίο να συμπληρώσουμε, εναντίον όλων των ηθικολογιών, εναντίον όλων των μνησικακιών και των νοσταλγιών, ότι αυτό το νέο αυτοκρατορικό πεδίο προσφέρει τεράστιες δημιουργικές και απελευθερωτικές δυνατότητες. Το πλήθος, μέσα στη θέληση του να είναι εναντίον και μέσα στην επιθυμία της απελευθέρωσης, πρέπει να ωθηθεί μέσα στην Αυτοκρατορία για να βγει απ' την άλλη πλευρά». Να λοιπόν που το μόνο πράγμα που πρέπει να κάνουμε είναι να διασχίσουμε την Αυτοκρατορία και να βγούμε από μια άλλη πλευρά!

Κατά τ' άλλα, οι ίδιοι οι Ντέλεζ και Γκουατάρι, τα κείμενα των οποίων μελέτησαν αρκετά οι δύο πράκτορες, υποστηρίζουν ότι

αντί ν' αντιστεκόμαστε στην καπιταλιστική παγκοσμιοποίηση πρέπει να επιταχύνουμε τους ρυθμούς της. «Μα ποιος επαναστατικός δρόμος; -αναρωτιούνται. Υπάρχει άραγε ένας; Ν' αποσυρθούμε από την παγκόσμια αγορά; Η' να πάμε προς την αντίθετη κατεύθυνση;». Οι Χαρντ και Νέγκρι ανεβάζουν τους τόνους. «Η Αυτοκρατορία μπορεί να αμφισβητηθεί αποτελεσματικά μόνο στο επίπεδο της γενικότητας της, ωθώντας τις διαδικασίες της πέρα από τους υπάρχοντες περιορισμούς. Πρέπει να δεχθούμε αυτή τη πρόκληση, να μάθουμε να σκεφτόμαστε παγκόσμια και να δρούμε εξίσου παγκόσμια».

Αυτή η οξυδερκής προοπτική τους, μοιάζει πολύ μ' εκείνη των λενινιστών που ορκίζονταν και ξαναορκίζονταν για την προσωρινότητα της δικτατορίας του κόμματος και την επικείμενη κατάργηση του Κράτους (αφού φυσικά προηγουμένως θα είχε περάσει στη κατοχή τους). Αρκούσε να έχουν το σωστό κομμουνιστικό πρόγραμμα. Στη πραγματικότητα, καμία διευθύνουσα τάξη -που γεύθηκε την εξουσία και τα τεράστια προνόμια της- δε θα την αποχωριστεί οικιοθελώς. Κανένα Κράτος δε θα καταργηθεί με δική του πρωτοβουλία. Με τον ίδιο τρόπο, καμία Αυτοκρατορία δε θα σεβαστεί και δε θα εκφράσει τις πολύπλοκες διαφορές που είναι παρούσες εντός των συνόρων της. Μπορεί να τις καταβροχθίσει και να τις θρυμματίσει σαν ένα Μολώχ, για να τις ξεράσει στη συνέχεια υπό τη μορφή υποκατάστατων (αυτό που κάνει, λίγο πολύ, η οικονομική αυτοκρατορία των Mc Donalds στα σημεία πώλησης της ανά τον κόσμο: δίπλα απ' τα χάμπουργκερ για τα οποία είναι θλιβερά διάσημη, πλασάρει τυπικά τοπικά πιάτα, τα οποία όμως το μόνο ιθαγενές που διαθέτουν είναι τ' όνομα).

Η Αυτοκρατορία δεν είναι περιεκτική, είναι αποκλειστική. Επ' αυτού είναι χαρακτηριστική και η ιστορία της κατ' εξοχήν Αυτοκρατορίας, δηλαδή της ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Στα κατακτημένα εδάφη δεν παραχωρούνταν καμία αυτονομία. Ο ξένος -ακόμα κι όταν η χώρα του βρισκόταν κάτω από τη ρωμαϊκή κυριαρχία- στερούταν στη Ρώμη οποιουδήποτε

δικαιώματος. Αρκεί να σκεφτούμε ότι στη γλώσσα των αρχαίων Ρωμαίων οι έννοιες του *αλλοδαπού* και του *εχθρού* δηλώνονταν από την ίδια λέξη: *hostis*. Η πεποίθηση που θέλει τη ρωμαϊκή Αυτοκρατορία να ενδιαφέρεται μόνο για την οικονομική εκμετάλλευση των κατακτημένων λαών ενώ ως προς την αντιμετώπιση τους, καθοδηγούνταν από κοσμοπολίτικες ιδέες είναι πέρα για πέρα λανθασμένη. Όταν τα τάγματα των πραιτοριανών επεκτείνανε την στρατιωτική και πολιτική καθυπόταξη, η ρωμαιοποίηση των κατακτημένων εδαφών πραγματοποιούνταν μ' αξιοσημείωτο ζήλο. Η ρωμαϊκή Αυτοκρατορία δεν ήταν τίποτα άλλο από ένα Κράτος. Ένα Κράτος που στόχευε στο να επιβάλλει -σε κάθε κοινωνική ενέργεια- έναν γιγάντιο συγκεντρωτισμό. Ο εκμηδενισμός της διαφοράς -μέσω της καταστολής ή της αποδοχής- αποτελεί μέρος της λογικής κάθε Κράτους, κάθε εξουσίας, η οποία αν θέλει να επιβιώσει πρέπει αναγκαστικά να τείνει προς τη γενική ενοποίηση. Οποιαδήποτε κι αν είναι η ιδέα που αντιπροσωπεύει, οποιαδήποτε κι αν είναι η κοινωνική δομή πάνω στην οποία εκδηλώνεται, οποιοδήποτε κι αν είναι το άτομο ή η ομάδα ατόμων που την ασκεί, σε κάθε εποχή και σε κάθε κοινωνική συγκυρία, η εξουσία είναι πάντοτε συνώνυμη της εκμετάλλευσης και της καταπίεσης. Η εξουσία -αφού δε μπορεί ν' ασκηθεί συγχρόνως και αδιακρίτως, με ίσους όρους και σε συνθήκες απόλυτης αμοιβαιότητας απ' όλα τα άτομα- είναι η δύναμη αποφάσεων που συγκεντρώνεται στα χέρια ορισμένων, η οποία εφαρμόζεται και προστατεύεται με την ένοπλη δύναμη. Ανεξάρτητα από το αν είναι πολλοί ή λίγοι, επιδέξιοι ή αδέξιοι, αυτοί οι ορισμένοι θα καταλήξουν να επιβάλλουν τη θέληση τους και τα συμφέροντα τους σ' όλους. Θα καταλήξουν να γίνουν καταπιεστές.

Αυτό το ζήτημα είναι τόσο έκδηλο, ανταποκρίνεται σε τέτοιο βαθμό σε κάθε εποχή και σε κάθε ανθρώπινη ομάδα ώστε οι δύο πράκτορες δε μπορούν να το αγνοήσουν : «Κατά τη διάρκεια της συστατικής διαδικασίας της κυριαρχίας, στο επίπεδο της σταθερότητας εκδηλώνεται μια περιορισμένη εμπειρία, η

οποία είναι αποτέλεσμα της συγκρουσιακής και ετερογενούς φύσης του πλήθους. Ο κανόνας της κυριαρχίας μοιάζει σα να παρήγαγε το εσωτερικό του όριο. Η κυρίαρχη εξουσία πρέπει να ασκήσει έλεγχο, για να εμποδίσει την αποσύνθεση της τάξης και το άδειασμα του συνταγματικού σχεδίου. Μ' άλλα λόγια, την στιγμή της επιβεβαίωσης λαμβάνει χώρα μια διαλεκτική άρνηση της συστατικής εξουσίας του πλήθους, που έχει σαν στόχο τη διατήρηση της τελεολογίας του σχεδίου της κυριαρχίας. Είμαστε άραγε στο κρίσιμο σημείο του κανόνα της κυριαρχίας; Η υπεροχή -που απωθήθηκε στον ορισμό της καταγωγής της εξουσίας- επιστρέφει από την πίσω πόρτα της άσκησης εξουσίας, την στιγμή που το πλήθος μέσα στα όρια του δείχνει να έχει ανάγκη από ειδικά εργαλεία βελτίωσης και ελέγχου;».

Στα ερωτευμένα μάτια των δύο πρακτόρων, η ενάρετη άσκηση της εξουσίας «μοιάζει» να συναντάει ένα ανυπέρβλητο εμπόδιο: την «συγκρουσιακή και ετερογενή» φύση του πλήθους. Η εξουσία -μη μπορώντας να ζήσει μ' αυτή την ελευθερία, που απειλεί κάθε στιγμή να καταστρέψει το έργο της- «πρέπει» να την βελτιώσει και να την ελέγξει. Μια αναπόφευκτη αναγκαιότητα που «ίσως» αναιρεί την προπατορική ορθότητα της. Οι δύο πράκτορες, μη θέλοντας να βγουν απ' αυτόν το φαύλο κύκλο με μια πράξη ισχύος, είναι αναγκασμένοι να καταφύγουν σε μια πράξη πίστης. Με μια αιφνιδιαστική κίνηση ασπάζονται -αναμασώντας- την παλιά ψευδαισθηση ενός αμερικάνικου Συντάγματος χωρίς εξουσία, μια τεχνική-νομική λύση στα «ενδογενή όρια» της εξουσίας: «Απ' τη στιγμή που αυτή η συνέπεια αντιπροσωπεύει μια διαρκή απειλή, παρ' όλα αυτά, κι αφού πρώτα αναγνωρίσει αυτά τα ενδογενή όρια, ο κανόνας της αμερικάνικης κυριαρχίας ανοίγεται προς τα έξω με φοβερή αποφασιστικότητα. Σα να θέλει να αποβάλλει από το Σύνταγμα της, την αναγκαιότητα του ελέγχου και τη στιγμή του στοχασμού». Ένα πραγματικά καταπληκτικό συμπέρασμα, αν σκεφτούμε τη μοίρα που επιφυλάχθηκε στους ιθαγενείς Αμερικάνους, στις ινδιάνικες φυλές των οποίων ο τρόπος ζωής ήταν ασυμβίβαστος μ' εκείνο των νεαρών Ηνωμένων Πολιτειών

της Αμερικής. Η γενοκτονία τους -την οποία οι δύο πράκτορες παραβλέπουν χαρακτηρίζοντας την σαν μια «ελεεινή υπόθεση»- αποτελεί το καλύτερο παράδειγμα για τη δυνατότητα που έχει ένα οποιοδήποτε κομμάτι χαρτί, ως προς το να δεχθεί, να εκφράσει και να εξασφαλίσει τις επιθυμίες του «πλήθους».

Είναι ξεκάθαρο ότι η ατελείωτη πολυπλοκότητα που είναι παρούσα στην ανθρώπινη ψυχή δε μπορεί ποτέ να παρακινηθεί, να αναπτυχθεί και να προστατευθεί από οποιαδήποτε μορφή εξουσίας. Στο τυχαίο δεν αρέσει να βλέπει να του φοράνε μια στολή. Μόλις εφαρμόζεται ένας κώδικας, η φαντασία πεθαίνει. Όλες οι περιποιήσεις, όλες οι προφυλάξεις και όλες οι επιείκειες που θα προσφέρονταν από μια υποθετική αντιεξουσία -από ένα υποτιθέμενο φορέα ανοχής- είναι μόνο τηλεοπτικές φλυαρίες και πανεπιστημιακά προσχήματα. Κανένας δε μπορεί πλέον να προσποιηθεί ότι αγνοεί πως, παρ' όλες τις υποτιθέμενες καλές προσθέσεις της, θα κατέληγε κι εκείνη να εξοντώσει τους εξεγερμένους της: κόβοντας τούς τα κεφάλια στις πλατείες του Παρισιού, εξολοθρεύοντας τους στα οχυρά της Κροστάνδης, εκτελώντας τούς στους δρόμους της Βαρκελώνης (ή καταδίδοντας τούς στην αστυνομία στα σοκάκια της Γένοβας). Η υπερβολή δε μπορεί να χωρέσει σε καμία μονάδα μέτρησης, όσο γενναιόδωρη κι αν είναι ή φαντάζει ότι είναι. Γι' αυτό το λόγο η Αυτοκρατορία πρέπει να καταστραφεί. Όχι να αναδιοργανωθεί, να ανακατευθυνθεί, να επανοριστεί, να επανασχεδιαστεί -αλλά να καταστραφεί ολοσχερώς απ' τα θεμέλια της. Οι δύο πράκτορες πρέπει κι εκείνοι ν' αντιμετωπίσουν, με τον τρόπο τους, τη στιγμή της αυτοκρατορικής κρίσης και πτώσης. Φτάνοντας σ' αυτό το σημείο, η χρήση της αυτοκρατορικής έννοιας μας επιβάλλει να λογαριαστούμε με τους υπεύθυνους του τέλους της διασημότερης Αυτοκρατορίας της ιστορίας, της ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

Έρθε η ώρα να μιλήσουμε για τους βάρβαρους.

«Οι νέοι κατηγορούνται για τη χρήση βίας. Άραγε όμως δε βρισκόμαστε σε μια αιώνια κατάσταση βίας; Θεωρώντας δεδομένο ότι έχουμε γεννηθεί και μεγαλώσει μέσα σε μια φυλακή, πλέον δεν αντιλαμβανόμαστε πως βρισκόμαστε μέσα σ' ένα κάτεργο. Με τα χέρια και τα πόδια δεμένα και μ' ένα φίμωτρο στο στόμα. Τι είναι αυτό που εσείς ονομάζετε κράτος δικαίου; Ένας νόμος που μετατρέπει τη μεγάλη μάζα των πολιτών σ' ένα δουλικό κοπάδι, για να ικανοποιήσει τις αφύσικες ανάγκες μιας ασήμαντης και διεφθαρμένης μειοψηφίας;»

Georg Buchner

«Μέσα στον πολιτισμό φυτοζωώ. Δεν είμαι ούτε ευτυχισμένος ούτε ελεύθερος. Γιατί λοιπόν πρέπει να επιθυμώ τη διατήρηση αυτής της δολοφονικής τάξης; Δεν υπάρχει τίποτα να διατηρηθεί απ' αυτά που η γη υποφέρει!»

Ernest Coeurderoy

«Δεν θα έχουμε κατεδαφίσει τα πάντα αν δεν καταστρέψουμε και τα συντρίμια»

Alfred Jarry

ΒΑΡΒΑΡΟΙ

Οι ώρες της Αυτοκρατορίας είναι μετρημένες. Οι Χαρντ και Νέγκρι δεν αμφιβάλλουν περί αυτού γιατί είναι βέβαιοι ότι «μια νέα νομαδική ορδή, μια νέα φυλή βαρβάρων θα ξεπροβάλει για να εισβάλλει ή για να εκκενώσει την Αυτοκρατορία». Αφού ανήγγειλαν το εύθυμο παραμυθάκι δεν έχουν πάρα να επαναθέσουν το ερώτημα που είχε διατυπώσει ο Νίτσε: *Που είναι οι βάρβαροι; Βασικό ζήτημα στο οποίο όμως είναι αδύνατον να δοθεί μια απάντηση αν προηγουμένως δεν απαντηθεί ένα άλλο ερωτηματικό: Ποιοι είναι οι βάρβαροι;*

Σ' αυτό το σημείο κρίνεται αναγκαία η εμφάνιση στην έννοια του *βάρβαρου*, ο ορισμός της οποίας εμπεριέχει περισσότερες από μια έννοιες. Ετυμολογικά, αυτός ο όρος υποδηλώνει τον *ξένο*, που προέρχεται από μια άλλη χώρα και μη γνωρίζοντας την γλώσσα της *πόλης* δεν γίνεται κατανοητός και εκφράζεται τραυλίζοντας. Ιστορικά υποδηλώνει ένα άτομο που χαρακτηρίζεται από την χρήση τυφλής και καταστρεπτικής βίας και από τη άξεστη αγριότητα. Βάρβαρος είναι αυτός που δεν μιλάει την γλώσσα της πόλης-Κράτους καθώς και αυτός που ξεσπάει με λύσσα. Εκ πρώτης όψεως δεν γίνεται αντιληπτό πως αυτή η διπλή ερμηνεία, επιφανειακά παράλογη, μπορεί να συνυπάρχει μέσα σε μία έννοια. Για ποιο λόγο αυτός που δε μιλάει τη γλώσσα μας πρέπει να είναι και ένας κτηνώδης άγριος; Για ποιο λόγο αυτός που καταφεύγει στην άσκηση της σκληρότερης βίας δεν είναι σε θέση να εκφραστεί μέσω των λέξεων μας;

Στην πραγματικότητα, η έλλειψη μιας κοινής γλώσσας και η εκδήλωση μιας *ανεξήγητης* βίαιης συμπεριφοράς είναι άρρηκτα συνδεδεμένες. Σε μια συμβίωση, η κοινή γλώσσα επιτρέπει στις πλευρές να γνωριστούν, να συμβιβάσουν τις διαφορές τους και να καταλήξουν σε μια συμφωνία. Σε περίπτωση σύγκρουσης, δίνει τη δυνατότητα στους αντίπαλους να ξεχωρίσουν τους εχθρούς από τους φίλους περιορίζοντας την χρήση βίας. Δίχως αυτή τη δυνατότητα κατανόησης δεν υπάρχει χώρος για τη μεσολάβηση αλλά μόνο για την ανεξέλεγκτη βία. Οι αντιτιθέμενες δυνάμεις μπορούν να καταλήξουν σε συμφωνίες μόνο

αν είναι ικανές να επικοινωνήσουν μεταξύ τους. Σε περίπτωση σύγκρουσης, η δυνατότητα διαλόγου θέτει ένα όριο στην άσκηση βίας, καθορίζει το όριο που δε πρέπει να ξεπεραστεί ώστε να μην αχρηστευτούν οι μελλοντικές διαπραγματεύσεις. Αλλά χωρίς αυτή την κοινή γλώσσα, χωρίς τη συγκεκριμένη δυνατότητα γνωριμίας του ενός με τον άλλο -βασική προϋπόθεση για την εναρμόνιση των συμφερόντων των αντιτιθέμενων πλευρών- δεν μένει παρά η μάχη μέχρι εσχάτων.

Η ανάλυση των δύο πρακτόρων, αναγνωρίζει βαρβαρικά χαρακτηριστικά σε πολλούς από τους πρόσφατους κοινωνικούς αγώνες αφήνοντας να εννοηθεί μια κάποια ανησυχία για την εξέλιξη τους. Πίσω από τις τυπικές φιλοφρονήσεις, εμφανίζεται ξεκάθαρα η προσπάθεια εκπολιτισμού των βαρβάρων, η προσπάθεια για να διδαχτούν τη γλώσσα της πόλης-Αυτοκρατορίας έτσι ώστε να εξορκιστεί η καταστρεπτική και κυρίως *ανεξέλεγκτη* βία. Οι Χαρντ και Νέγκρι γνωρίζουν ότι «οι αγώνες που πραγματοποιούνται σε διάφορα μέρη του κόσμου, συμπεριλαμβανόμενων και των δικών μας, μοιάζουν να είναι γραμμένοι σ' ένα ακατανόητο ξένο ιδίωμα» και γι' αυτό τον λόγο είναι βάρβαροι. Σε όλους αυτούς τους αγώνες δε διακρίνουν κανένα θετικό στοιχείο αλλά ακριβώς το αντίθετο.

Αφού δε μπορούν να αναγνωρίσουν καμία ανατρεπτική ισχύ σε μια τέτοια απόσπαση, προτιμούν να καταγγείλουν πώς «αυτοί οι αγώνες όχι μόνο δε μπόρεσαν να επικοινωνήσουν με άλλα πεδία, αλλά δεν ήταν καν σε θέση να επικοινωνήσουν ούτε σε τοπικό επίπεδο. Έτσι συχνά είχαν μικρή διάρκεια, περιορισμένοι στους τόπους όπου γεννήθηκαν και σύντομα εξαντλήθηκαν». Σε τελευταία ανάλυση, η έλλειψη επικοινωνίας των βαρβάρων -ο περιβόητος «αυτισμός» των σύγχρονων εξεγερμένων για τον οποίο το δημοσιογραφικό και κοινωνιολογικό σκυλολόι έχει χύσει ποτάμια από μελάνι- μετατρέπεται σ' ένα επικίνδυνο φαινόμενο όχι τόσο για την Αυτοκρατορία όσο για τους ίδιους τους βάρβαρους, αφού στερεί από τις πράξεις τους μια μεγαλύτερη χρονική και χωρική διάδοση. Είναι άραγε

αυτός ο λόγος που ωθεί τους δύο πράκτορες να υποστηρίξουν την αναγκαιότητα «κατασκευής μιας κοινής γλώσσας», της οποίας η δημιουργία ορίζεται σαν «ένα σημαντικό πολιτικό καθήκον»; Ή μήπως δεν είναι αυτός ο λόγος αφού «πιθανώς, το γεγονός πως όλοι αυτοί οι αγώνες στερούνται επικοινωνίας δε τους επιτρέπει να διαδοθούν οριζόντια με τη μορφή ενός κύκλου και τους αναγκάζει να ανυψωθούν κάθετα και να αγγίξουν άμεσα το παγκόσμιο επίπεδο»; Κάτι τέτοιο είναι πολύ επικίνδυνο αφού «όσο το κεφάλαιο διευρύνει τα παγκόσμια δίκτυα παραγωγής και ελέγχου τόσο καθίσταται ισχυρό κάθε ξεχωριστό σημείο εξέγερσης».

Για να το πούμε με απλά λόγια, αν οι αγώνες δε εκδηλώνονταν τόσο ανεξέλεγκτα -αν δηλαδή δεν ήταν τόσο αδιάλλακτοι αφού παραμένουν αδιαμεσολάβητοι- θα μπορούσαν να εξαπλωθούν ποσοτικά, αν και θα ήταν λιγότερο σημαντικοί ποιοτικά. Εδώ μπορούμε ν' αγγίξουμε χειροπιαστά αυτό που ενδιαφέρει πραγματικά τους δύο πράκτορες: καλύτερα να διαδίδονται αγώνες χαμηλής συγκρουσιακότητας, οι αιώνιες μιζέριες των διεκδικήσεων, παρά να υποστηρίζονται ριζοσπαστικοί αγώνες υψηλής συγκρουσιακότητας. Διδάσκοντας στους βάρβαρους τη γλώσσα της Αυτοκρατορίας -τη γλώσσα εκείνη που είναι ικανή να εκφραστεί μέσω εννοιών όπως Κράτος, κόμμα, σύνταγμα, πολιτική, παραγωγικότητα, εργασία, δημοκρατία και λοιπά θλιβερά- οι δύο πράκτορες τους καλούν μεν να πολλαπλασιάσουν τους αγώνες τους οριζόντια, αλλά μόνο γιατί γνωρίζουν ότι αφού θα έχουν εκπολιτιστεί θα εκφυλιστούν σε κάθετο επίπεδο. Θέλουν ν' αυξήσουν την ποσότητα αγώνα γνωρίζοντας ότι κάτι τέτοιο θα συμβεί -τηρώντας ένα σκληρό νόμο του καπιταλισμού- σε βάρος της ποιότητας.

Ας δούμε τα παραδείγματα που παρουσιάζουν οι Χαρντ και Νέγκρι. Αν η ενοποίηση των αγορών έχει ξεπεράσει πλέον κάθε εμπόδιο, ενισχύοντας την ελεύθερη κίνηση των εμπορευμάτων, τότε αυτή η ενοποίηση πρέπει να παραβιάσει κάθε σύνορο ενισχύοντας την ελεύθερη κίνηση των εργαζομένων. Παρ' όλα αυτά, ο «νομαδισμός του πλήθους» συναντάει ένα πολύ

συγκεκριμένο εμπόδιο. Ακόμα κι αν το να διασχίζουμε τα σύνορα είναι πλέον -σε μερικές περιπτώσεις- πιο απλό πώς απαντάμε στην αστυνομία που ζητάει τα χαρτιά μας, όταν φτάνουμε στον προορισμό μας; Έτσι λοιπόν η «παγκόσμια υπηκοότητα» ορίζεται σαν «το πρώτο στοιχείο ενός πολιτικού προγράμματος του παγκόσμιου πλήθους». Από τη στιγμή λοιπόν που ο καθένας μας θα έχει τα χαρτιά του, θ' αναγνωρίζεται δηλαδή σαν πολίτης-υπήκοος της Αυτοκρατορίας, «όλοι θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα υπηκοότητας στη χώρα που ζούνε και εργάζονται». Πράγματι, δε πρέπει να μας διαφεύγει πως για τους δύο πράκτορες, όπως επίσης και για τους ναζιστές, η εργασία απελευθερώνει και είναι ακριβώς η είσοδος στην εργασία που απαιτεί την αναγνώριση ενός οικουμενικού κανονισμού: «Στην μετανεωτερικότητα, αυτό το πολιτικό αίτημα στηρίζεται εκ των πραγμάτων σε μια βασική συνταγματική αρχή της νεωτερικότητας, που συνδέει το δικαίωμα στην εργασία και ανταμείβει τον εργαζόμενο που δημιουργεί το κεφάλαιο, με τη υπηκοότητα». Στους αγώνες όλων των λαθραίων και των χωρίς χαρτιά που δουλεύουν και ζητάνε τη νομιμοποίηση τους, οι Χαρντ και Νέγκρι διακρίνουν το ορθό αίτημα ανταμοιβής που αντιστοιχεί στον υπάκουο -στις εντολές του αφέντη του- σκλάβο. Η δουλικότητα, όταν συνοδεύεται από την συναίνεση, αξίζει την υπηκοότητα. Αυτό που απουσιάζει εντελώς από τον ορίζοντα τους είναι η δυνατότητα που έχει ο σκλάβος να επαναστατήσει ενάντια στις εντολές και να προσπαθήσει να σπάσει τις αλυσίδες που τον κρατάνε δέσμιο. Σ' αυτές τις αλυσίδες περιλαμβάνονται δίχως άλλο και τα χαρτιά ταυτότητας. Οι δύο πράκτορες είναι αρκετά προσεκτικοί ώστε να θεωρούν ότι η ελευθερία κίνησης αποκτιέται με δύο -ουσιαστικά αντιτιθέμενους- τρόπους. Ο πρώτος είναι αυτός που ευαγγελίζονται και προβλέπει χαρτιά για όλους (ίσως με δακτυλικά αποτυπώματα για όλους!). Ο δεύτερος είναι αυτός που αποφεύγουν να εξετάσουν και δεν προβλέπει χαρτιά. Η πρώτη υπόθεση επιζητεί τον εκσυγχρονισμό της γραφειοκρατίας της Αυτοκρατορίας, η δεύτερη απαιτεί την καταστροφή της.

Ἡ νομιμοποιούμεσθε μπροστά στην αστυνομία ἢ τελειώνουμε μια και καλή μ' ὄλους τους κανόνες και ὄλες τις αστυνομίες. Το ἴδιο μπορεί να ειπωθεῖ και για το ἄλλο βασικό αἴτημα των δύο πρακτόρων, εκείνο του κοινωνικοῦ μισθοῦ και του εγγυημένου εισοδήματος για ὄλους. «Από τη στιγμή που ἡ υπηκοότητα θα ἔχει επεκταθεῖ σε ὄλους, θα μπορούμε να ορίσουμε αὐτό το εγγυημένο εισόδημα σαν εισόδημα υπηκοότητας που θα το δικαιούται ὁ καθένας σαν μέλος της κοινωνίας», προτείνουν οἱ Χαρντ και Νέγκρι. Ἡ κρυφὴ ἐλπίδα τους εἶναι πως αφοῦ οἱ υπῆκοοι ικανοποιηθοῦν ἀπὸ μία κοινωνικὴ αμοιβή - ἀποτέλεσμα της συναίνεσης και ὄχι της δραστηριότητάς τους - θα πάψουν να ἐξεγείρονται ὡς καταπιεσμένοι της Αυτοκρατορίας και θ' ἀρχίσουν να δουλεύουν ὡς μέλη της κοινωνίας. Σε ἀντίθεση με ὄσους τολμοῦν να σκέφτονται πως ὁ κομμουνισμὸς εἶναι ἕνας κόσμος χωρὶς χρήμα, οἱ δύο πράκτορες υποστηρίζουν πως πρέπει να ἀποκτήσει τὴ μορφή ἐνὸς μισθωτοῦ κόσμου, δηλαδή ἐνὸς καπιταλιστικοῦ κόσμου. Αὐτὴ ἡ ἀπόλυτη ἀνικανότητα τους να φανταστοῦν τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ ἔξω ἀπὸ τὴ τροχιά που ἔχουν χαράξει οἱ αυτοκρατορικοὶ θεσμοὶ δεν εἶναι τυχαία: ὁποῖος θέλει να ἐπικοινωνήσῃ με τὴν Αυτοκρατορία πρέπει να μάθει να μιλάει ὅπως ἡ Αυτοκρατορία, ὁποῖος μιλάει ὅπως ἡ Αυτοκρατορία καταλήγει να σκέφτεται ὅπως ἡ Αυτοκρατορία.

Ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ ὄχι

Ὁ προσηλυτισμὸς των βαρβάρων ἀφορᾷ ὄλα τα ἐπίπεδα. Ὅχι μόνον πρέπει να διδαχτοῦν τὴ γλώσσα της Αυτοκρατορίας ἀλλὰ πρέπει να ἀποποιηθοῦν και τὴ βία. Ἀν υποθέσουμε ὅτι εἶναι σχετικὰ εὐκόλο να πειστοῦν να πάνε στο σχολεῖο -ἀρκεῖ ἡ ὑπόσχεση για ἕνα ποσοτικὸ ἄλμα- με ποια ἐπιχειρήματα μποροῦν, αὐτοὶ που θεωροῦν τὴ χρῆση βίας ἀρετὴ, να πειστοῦν ὥστε να παραδώσουν τα σπαθιά τους; Μέσω μιας ρητορικῆς ταχυδακτυλουργίας που περιστρέφεται γύρω ἀπὸ τὸν ἀνοξείδωτο μῦθο της Ἀντίστασης. Παραθέτοντας ἕναν ἀντιφασίστα ἀντάρτη, οἱ δύο πράκτορες υπενθυμίζουν ὅτι «ἡ ἀντίσταση

γεννιέται ἀπὸ τὴν λιποταξία». Ἰσχυροποιημένοι ἀπ' αὐτὴν τὴν ἱστορικὴ ἀλήθεια, οἱ Χαρντ και Νέγκρι υποστηρίζουν πως «ἐνὸς στην ἐποχὴ της πειθαρχίας τὸ σαμποτάζ ἀντιπροσώπευε τὴν πιο ἀποτελεσματικὴ μορφή ἀντίστασης, στην ἐποχὴ τοῦ αυτοκρατορικοῦ ἐλέγχου ἡ ἀποτελεσματικότερη μορφή ἀντίστασης μπορεί να εἶναι ἡ λιποταξία. Ἐνὸς στην νεωτερικότητα τὸ να εἶσαι ἐνάντια ἰσοδυναμοῦσε κυρίως με μια ἀμεση ἢ και διαλεκτικὴ ἀντίθεση μεταξύ δυνάμεων, στην μετανεωτερικότητα ἡ ἀποτελεσματικότητα τοῦ να εἶσαι ἐνάντια ἐκδηλώνεται υιοθετώντας λοξές και διαγώνιες θέσεις. Οἱ μάχες ἐνάντια στην Αυτοκρατορία μποροῦν να εἶναι νικηφόρες μόνον μέσω της ἀπόσπασης και της ἀποσκίρτησης. Ἡ λιποταξία δεν ἔχει ἕνα συγκεκριμένο χῶρο: εἶναι ἡ ἐκκένωση των χῶρων ἐξουσίας.»

Ὅσο ἐπιδεικτικὸ κι ἀν εἶναι ὄλο τὸ ρεπερτόριο των γλωσσοπλαστών, σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση ἡ ταχυδακτυλουργία τους εἶναι πολὺ φθηνή. Ἡ ἀντίσταση γεννιέται ἀπὸ τὴν λιποταξία ἀλλὰ δεν εἶναι λιποταξία. Ἡ λιποταξία ἰσοδυναμεῖ με μια μη-συμμετοχὴ, μια μη-συνεργασία με τα σχέδια τοῦ ἐχθροῦ. Στην καλύτερη περίπτωση μπορούμε να πούμε πως ἡ λιποταξία ἦταν μια μορφή παθητικῆς ἀντίστασης ἐνὸς ἀντάρτικοῦ ἀγῶνας ἦταν μια μορφή ἐνεργητικῆς ἀντίστασης. Ὅποῖος ἀντιλαμβάνεται πως ζεῖ σε μια ἀνυπόφορη κοινωνικὴ κατάσταση, σ' ἕνα κόσμο που στηρίζεται στον πλοῦτο των λίγων και στην μιζέρια των πολλῶν, ὁποῖος δε θέλει να νοιώθει πλέον συνένοχος των φρικαλεοτήτων που διαδραματίζονται καθημερινὰ μπορεί να πάψει να ἐνισχύει τὴν διαίωνηση της υπάρχουσας κατάστασης. Για παράδειγμα, να μην πηγαίνει να ψηφίσει ἢ να μην ἀγοράζει τα ἐμπορεύματα των μεγάλων πολυεθνικῶν. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἐπιλογή, ὄσο ἀξιόλογη κι ἀν εἶναι, ἀποδεικνύεται ἀναποτελεσματικὴ γιατί ἀπὸ μόνη της δεν εἶναι σε θέση να θέσει ὑπὸ συγκεκριμένη ἀμφισβήτηση τὴν κοινωνικὴ οργάνωση και καταλήγει σε μια συμπεριφορὰ περιορισμένης ἀρνήσεως. Κατευνάζει τα αἰσθήματα ἐνοχῆς της συνείδησης ἀλλὰ δεν μεταβάλλει τὴν πραγματικότητα που μας περιβάλλει. Για να

σταματήσουμε τον εχθρό δεν αρκεί ν' αρνηθούμε να του παρέχουμε τις υπηρεσίες μας ή ν' αποφεύγουμε να τον συναναστρεφόμεστε. Χρειάζεται ένα βήμα παραπάνω, πρέπει να του επιτεθούμε και να τον χτυπήσουμε με σκοπό να τον καταστρέψουμε.

Υποστηρίζοντας την λιποταξία αντί του σαμποτάζ, οι δύο πράκτορες δε κάνουν τίποτα άλλο από το να στηρίζουν την Αυτοκρατορία. Όπως ο ναζισμός, παρ' όλους τους λιποτάκτες του, συνέχιζε να κατέχει και να καταπιέζει την Ιταλία έτσι και η Αυτοκρατορία, παρ' όλους τους λιποτάκτες της, θα συνεχίσει να κατέχει και να καταπιέζει ολόκληρο τον πλανήτη. Όλη αυτή η ρητορική περί αντίστασης της λιποταξίας κινείται αδέξια προς έναν σκοπό: να τιθασεύσει την οργή των υπηκόων προσφέροντας τους μια βαλβίδα διαφυγής από την εγκατάλειψη και να αποκρύψει την επείγουσα αναγκαιότητα της άμεσης επίθεσης ενάντια στην Αυτοκρατορία. Μέσω αυτών των τσαρλατάνικων υπεκφυγών, οι βάρβαροι δεν καλούνται να υιοθετήσουν την αποφασιστικότητα των λιποτακτών, που στη συνέχεια τους ώθησε να περάσουν στην έμπρακτη αντίσταση, αλλά την αρχική τους συμπεριφορά και να μιμηθούν τη χειρονομία για την οποία έγιναν διάσημοι: να πετάξουν τα όπλα, να αρνηθούν να πολεμήσουν.

Είναι ξεκάθαρο ότι από τη στιγμή που χρησιμοποιούν μεταφορικά την Αυτοκρατορία, οι Χαρντ και Νέγκρι δε μπορούν παρά να εύχονται την άφιξη των «νέων βάρβαρων». Αρκεί όμως να πάψουν να είναι βάρβαροι: ναι σε μια κατανοητή γλώσσα, όχι στη βία. Η βία πλέον δεν είναι χρήσιμη. Από την μία πλευρά «η αυτοκρατορική διαφθορά υπονομεύεται από την παραγωγικότητα των σωμάτων, από την συνεργασία και τα σχέδια της παραγωγικότητας του πλήθους. Το μοναδικό γεγονός που περιμένουμε είναι η κατασκευή -ή μάλλον η ξαφνική εκδήλωση- μιας ισχυρής οργάνωσης». Από την άλλη «οι στρατευμένοι αντιστέκονται δημιουργικά στις εντολές της Αυτοκρατορίας. Με άλλα λόγια, η αντίσταση είναι άμεσα συνδεδεμένη με την συστατική επένδυση μέσα στον βιοπολιτικό κόσμο που

σκοπεύει στη δημιουργία συνεργασιακών διατάξεων παραγωγής και κοινότητας». Με τον φόβο μήπως δε γίνουν κατανοητοί, οι δυο πράκτορες αναγκάζονται να εξηγήσουν ξεκάθαρα τις προθέσεις τους: δεν εύχονται την άφιξη της βαρβαρικής ορδής αλλά μιας ισχυρής οργάνωσης στρατευμένων! Δεν επιθυμούν να αγωνιζόμαστε με λύσσα αλλά να δουλεύουμε παραγωγικά! Δε ζητάνε να ακολουθήσουμε το πάθος αλλά να εκπληρώσουμε το καθήκον μας! Δε θέλουν να υλοποιήσουμε μια σφαγή των εχθρών μας αλλά να αντισταθούμε δημιουργικά!

Οι Χαρντ και Νέγκρι εκτιμούν σε τέτοιο βαθμό την Αυτοκρατορία, είναι τόσο πολύ πλασμένοι από τις αξίες της, τόσο γονυπετείς μπροστά στην οργάνωση της, τόσο υπάκουοι στους κανόνες της, τόσο αφομοιωμένοι στην τεχνολογία της και τόσο μαθημένοι στη γλώσσα της ώστε να καταλήγουν στο εξής: «η στρατεύση γνωρίζει μόνο ένα εντός, την ζωτική και αναπόφευκτη συμμετοχή στο σύνολο των κοινωνικών δομών χωρίς καμία δυνατότητα υπέρβασης». Εδώ βρισκόμαστε μπροστά στη νιοστή διαλεκτική ακροβασία. Ενώ απευθύνουν παθιασμένα καλέσματα στους υπηκόους να πορευτούν στους δρόμους της εξόδου, την ίδια στιγμή διαβεβαιώνουν επανειλημμένα πως μέσα στην Αυτοκρατορία δεν υπάρχει ένα αλλού, ένα έξω σε σχέση μ' ένα μέσα.

Αλλά αν η Αυτοκρατορία είναι παντού, αν δεν υπάρχουν σύνορα που να ορίζουν την έκταση της τότε που βρίσκεται εκείνη η Γη της Επαγγελίας προς την οποία πρέπει να κατευθυνθεί το «πλήθος»; Υπάρχει σ' αυτόν τον πλανήτη μια ελεύθερη ζώνη, μια περιοχή που να έμεινε αμόλυπτη από την λογική του κέρδους και της εξουσίας; Δυστυχώς ο κόσμος είναι Ένας και βρίσκεται ολόκληρος κάτω από την κυριαρχία της Αυτοκρατορίας. Στο εσωτερικό της δεν επιτρέπεται καμία ουσιαστική εναλλακτική λύση. Δεν μας παραχωρείται τίποτα παραπάνω από το να παραιτηθούμε από τη δική μας ύπαρξη, κάτι που ισοδυναμεί με το να σβήσουμε, και να προσαρμοστούμε με τον κανονισμό της -με την ήσυχη ζωή της παραίτησης. Να γιατί όποιος επιθυμεί να ζήσει, δηλαδή να ορίσει ο ίδιος

το περιεχόμενο και τη μορφή των ημερών του πάνω στη γη, δεν έχει παρά να παίξει ένα και μοναδικό χαρτί. Η εξέγερση ενάντια στην Αυτοκρατορία, εκτός από μια πρώτη και αναγκαία συνθήκη για κάθε πειραματισμό πραγματικής ελευθερίας, είναι ένα ζήτημα αξιοπρέπειας.

Χωρίς μια λογική

Σήμερα οι βάρβαροι δεν στρατοπεδεύουν στις πύλες της Πόλης. Βρίσκονται ήδη στο εσωτερικό της αφού εκεί έχουν γεννηθεί. Δεν υπάρχουν πλέον οι κρύες εκτάσεις του Βορρά ή οι ξερές στέπες της Ανατολής απ' όπου θα ξεκινήσουν οι επιδρομές. Πρέπει να αντιληφθούμε πως οι βάρβαροι προέρχονται από τις γραμμές των αυτοκρατορικών υπηκόων. Σα να λέμε πως οι βάρβαροι βρίσκονται παντού. Για τα αυτιά που έχουν συνηθίσει στο ιδίωμα της πόλης, είναι εύκολο να τους αναγνωρίσουν γιατί εκφράζονται τραυλίζοντας. Αλλά δεν πρέπει να εξαπατώνται από το ακατανόητο άκουσμα της φωνής τους, δεν πρέπει να μπερδεύουν αυτόν που δεν έχει γλώσσα μ' αυτόν που μιλάει μια γλώσσα διαφορετική από τη δική τους.

Πράγματι, πολλοί βάρβαροι στερούνται μιας αναγνωρίσιμης γλώσσας αφού η απώλεια της ατομικής τους συνείδησης -σαν συνέπεια της εξολόθρευσης της σημασίας που πραγματοποίησε η Αυτοκρατορία- τους κατέστησε αναλφάβητους. Αν δεν ξέρουν πώς να το πουν είναι γιατί δε ξέρουν τι να πουν, και το αντίθετο. Δε ξέρουν πως και τι να πουν γιατί τα πάντα εκχυδαϊσθηκαν, κατάντησαν σκέτα σήματα και προσχήματα. Η σημασία -θεωρούμενη μια από τις βασικές και αστείρευτες πηγές ανταρσίας και ενέργειας- κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών διαβρώθηκε από μια σειρά αυτοκρατορικών λειτουργών (για παράδειγμα, από την γαλλική στρουκτουραλιστική σχολή την οποία εκτιμούν ιδιαίτερα οι δύο πράκτορες). Η σημασία κομματιάστηκε, θρυμματίστηκε, έγινε σκόνη σε όλες τις σφαίρες της γνώσης. Οι ιδέες που ερμηνεύουν ωθώντας προς την μεταμορφωτική δράση σβήστηκαν και αντικαταστάθηκαν από τις γνώμες που σχολιάζουν και καθηλώνουν στη

συντηρητική θεώρηση. Εκεί που πριν υπήρχε μια άγρια, ακμαία και γεμάτη παγίδες ζούγκλα τώρα υπάρχει η έρημος. *Τι να πεις και τι να κάνεις στη μέση της ερήμου;*

Χωρίς λόγια για να εκφράσουν την οργή που γεννάνε τα βάσανα που έχουν υποστεί, χωρίς ελπίδες για να ξεπεράσουν το συγκινησιακό άγχος που καταστρέφει καθημερινά την ύπαρξη τους, χωρίς όνειρα στα οποία να στηριχτούν για να απαλλαχτούν από το επαναλαμβανόμενο υπάρχον, πολλοί υπήκοοι εκβαρβαρίζουν τις χειρονομίες τους. Απ' τη στιγμή που η γλώσσα έχει παραλύσει, μένουν μόνο τα χέρια ν' αδημονούν για να βρουν ανακούφιση από την απογοήτευση. Η ροπή προς τη χαρά της ζωής -απαγορευμένη στην εκδήλωση της- μετατρέπεται στο αντίθετο της, στο ένστικτο του θανάτου. Η βία ξεσπάει και όντας χωρίς σημασία εκδηλώνεται με τυφλό και παράφορο τρόπο, ενάντια σε όλους και σε όλα σαρώνοντας κάθε κοινωνική σχέση. Εκεί που δε μαινεται ένας εμφύλιος πόλεμος, υπάρχουν οι πέτρες που εκτοξεύονται από τις γέφυρες ή η εξολόθρευση των συγγενών, των φίλων και των γειτόνων. Δεν είναι μια επανάσταση, δεν είναι ούτε καν μια ανταρσία. Είναι μια γενικευμένη σφαγή που πραγματοποιείται από τους υπηκόους που έχουν καταστεί βάρβαροι από τις καθημερινές πληγές που έχει χαράξει στο σώμα τους ένας κόσμος-μονόδρομος και άρα χωρίς νόημα. Η Αυτοκρατορία, στα πλαίσια της αλαζονικής προσπάθειας της για την εγγύηση της ειρήνης των αισθήσεων, ενοχλείται απ' αυτή τη σκοτεινή και απεγνωσμένη βία αλλά δεν την φοβάται. Από μόνη της, δε κάνει τίποτα άλλο από το να τροφοδοτεί και να δικαιολογεί την ζήτηση περισσότερης δημόσιας τάξης. Ακόμα και αν αφομοιώνεται εύκολα κάθε φορά που βγαίνει στην επιφάνεια, αυτή η βία ωστόσο φανερώνει όλη την ταραχή που αναστατώνει αυτή την κοινωνία, όλη την αβεβαιότητα της αυτοκρατορικής κατάκτησης απέναντι στις μεταπτώσεις του σύγχρονου κόσμου.

Παρ' όλα αυτά υπάρχουν και άλλοι βάρβαροι, διαφορετικού είδους. Βάρβαροι γιατί είναι ανυπότακτοι στις διαταγές και όχι γιατί στερούνται συνείδησης. Αν η γλώσσα τους φαντάζει

σκοτεινή, βαρετή, τραυλή είναι γιατί δεν αναμασάει ασταμάτητα τον αυτοκρατορικό Λόγο. Είναι όλοι αυτοί που αποφασιστικά αρνούνται ν' ακολουθήσουν την διαδρομή των θεσμών. Έχουν άλλα μονοπάτια να διασχίσουν, άλλους κόσμους ν' ανακαλύψουν, άλλες ζωές να ζήσουν. Στην δυνητικότητα της τεχνολογίας -που γίνεται αντιληπτή σαν προσομοίωση και γεννιέται σε στείρα εργαστήρια- αντιπαραθέτουν την δυνητικότητα των επιδιώξεων που γεννιέται από τους χτύπους της καρδιάς. Για να δώσουν μορφή και ουσία σ' αυτές τις επιδιώξεις, για να τις μετατρέψουν από δυνητικές σε πραγματικές, πρέπει ν' αρπάξουν με την βία από την Αυτοκρατορία τον αναγκαίο χρόνο και χώρο, ώστε να τις πραγματοποιήσουν. Πρέπει δηλαδή να καταφέρουν να φθάσουν σε μια ολοκληρωτική ρήξη με την Αυτοκρατορία.

Και αυτοί οι βάρβαροι είναι βίαιοι. Η βία τους είναι τυφλή σε σχέση με την αυτοκρατορική λογική όχι όμως και όσον αφορά τη ταυτότητα αυτών που πλήττει. Αυτοί οι βάρβαροι δε μιλάνε, δεν καταλαβαίνουν τη γλώσσα της πόλης και ούτε θέλουν να την διδαχτούν. Η κοινωνική δομή της Αυτοκρατορίας, το αμερικανικό σύνταγμα, τα σημερινά μέσα παραγωγής, τα χαρτιά ταυτότητας ή ο κοινωνικός μισθός, που τόσο πολύ εκτιμούν οι δύο πράκτορες, τους είναι άχρηστα. Δεν έχουν τίποτα να ζητήσουν και τίποτα να προσφέρουν στους αυτοκρατορικούς λειτουργούς. Την πολιτική του συμβιβασμού την έχουν απορρίψει εξ αρχής, όχι εξ αιτίας κάποιας γελοίας ιδεολογικής διαδικασίας αλλά γιατί την θεωρούν απολύτως ακατάλληλη για τον σημερινό κόσμο. Γνωρίζουν μόνο πως για να πραγματοποιήσουν τις επιθυμίες τους, όποιες κι αν είναι αυτές, πρέπει προηγουμένως να βγάλουν από την μέση όλα τα εμπόδια που βρίσκουν στο διάβα τους. Δεν έχουν τον χρόνο να αναρωτηθούν πως είναι δυνατόν «ο καπιταλισμός να είναι εκ θαύματος ακόμα ζωντανός και γερός και η συσσώρευση του να είναι ισχυρότερη από ποτέ», όπως με αστείο τρόπο χρονοτριβούν οι δύο πράκτορες, οι οποίοι είναι απαρηγόρητοι επειδή η ιστορία αρνείται να λειτουργήσει διευκολύνοντας τα καλολα-

δωμένα γρανάζια μιας μηχανής. Αυτούς τους βάρβαρους, το «μυστήριο της μακροβιότητας του κεφαλαίου» δεν καταφέρνει να τους συγκινήσει τόσο όσο η επείγουσα ανάγκη του θανάτου του. Γι' αυτό είναι έτοιμοι να κάψουν και να ρημάξουν τις μητροπόλεις -με τις τράπεζες τους, τα εμπορικά κέντρα τους, την αστυνομική πολεοδομία τους- κάθε στιγμή, ατομικά ή συλλογικά, με το φως του ηλίου ή με το σκοτάδι της νύχτας. Αν δεν έχουν μόνο έναν λόγο για να το κάνουν, είναι γιατί έχουν όλους τους λόγους.

Σ' αντίθεση με τους ανικανοποίητους υπηκόους που θέλουν να γίνουν ικανοποιημένοι υπήκοοι, αυτοί οι βάρβαροι δεν ενδιαφέρονται για τη δυνατότητα ενός άλλου κόσμου. Προτιμάνε να παλέψουν γιατί πιστεύουν πως ένας άλλος κόσμος είναι εφικτός. Ξέρουν πως ένας «άλλος κόσμος» θα είναι όπως μια «άλλη ημέρα», η άδεια και πληκτική επανάληψη αυτής που προηγήθηκε. Αλλά ένας κόσμος άλλος είναι άγνωστος, ένας ολόκληρος κόσμος για να φανταστούν, να δημιουργήσουν, ν' ανακαλύψουν. Έχοντας γεννηθεί και μεγαλώσει κάτω από τον αυτοκρατορικό ζυγό, χωρίς να έχουν ποτέ τη δυνατότητα να πειραματιστούν ριζικά διαφορετικούς τρόπους ζωής, δεν τους είναι δυνατόν να φανταστούν αυτόν τον άλλο κόσμο παρά μόνο υπό αρνητικούς όρους: ένα κόσμο χωρίς χρήμα, χωρίς νόμο, χωρίς εργασία, χωρίς τεχνολογία και χωρίς τις αμέτρητες φρικαλεότητες που παρήγαγε ο καπιταλιστικός πολιτισμός.

Οι δύο πράκτορες, αφού είναι ανίκανοι να φανταστούν ένα κόσμο χωρίς αφέντες για να υπηρετούν, ερμηνεύουν αυτή την απουσία σαν μια απώλεια. Η γελοία πίστη τους, ότι η Αυτοκρατορία είναι η μοίρα της ανθρωπότητας, τους ωθεί να υποστηρίζουν πως «η άρνηση της εργασίας και της εξουσίας -ιδιαίτερα η άρνηση της εθελούσιας σκλαβιάς- είναι η αρχή της πολιτικής απελευθέρωσης[...]. Αυτή η άρνηση είναι σίγουρα η αρχή της πολιτικής απελευθέρωσης, αλλά μόνο η αρχή. Καθ αυτή η άρνηση είναι κενή[...]. Με πολιτικούς όρους, η άρνηση, ως τέτοια (της εργασίας, της εξουσίας, της εθελούσιας σκλαβιάς) οδηγεί προς ένα είδος κοινωνικής αυτοκτονίας. Όπως λέει ο

Σπινόζα, αν περιοριστούμε στο να διαχωρίσουμε το κεφάλι του τυράννου από το κοινωνικό σώμα θα βρεθούμε να έχουμε στα χέρια μας το ακρωτηριασμένο σώμα της κοινωνίας». Ο τύραννος είναι το κεφάλι, η λογική που οδηγεί. Οι υπήκοοι είναι οι μύες, η δύναμη που εργάζεται. Αντί για τον Σπινόζα, οι δύο πράκτορες θα έπρεπε να παραθέσουν τους πατρικίους της αρχαίας Ρώμης, οι οποίοι υπενθύμιζαν στην πλέμπα, που ήταν έτοιμη να εξεγερθεί, πως αν οι υπήκοοι εξεγερθούν και θανατώσουν τον τύραννο πραγματοποιούν μια αυτοκτονία γιατί δεν μπορούμε να ζήσουμε χωρίς κάποιον να διοικεί.

Το αιώνιο ψέμα που στηρίζει κάθε άσκηση εξουσίας, βρίσκει στους Χαρντ και Νέγκρι δύο φανατικούς οπαδούς διατεθειμένους να υποστηρίξουν ότι η άρνηση της εξουσίας είναι μια αυτοκτονία και ότι ο αναρχισμός είναι μια μορφή αδυναμίας. Στην πραγματικότητα, όπως επανειλημμένα και από πολλές πλευρές έχει τονιστεί, η καταστροφή είναι αυτή που ανοίγει την πόρτα στην δημιουργία. Η σκέτη άρνηση δεν κάνει άλλο από το να καθιστά το έδαφος γόνιμο για την νέα επιβεβαίωση. Αντίθετα με ότι πιστεύουν οι δύο πράκτορες, ο τύραννος -κάθε δομή εξουσίας είναι τυραννική- δεν είναι το κεφάλι του κοινωνικού σώματος αλλά το παράσιτο που δηλητηριάζει όλο τον οργανισμό. Η εξόντωση του είναι μια απελευθερωτική πράξη. Οι παρισινές επαναστατικές λέσχες όπως επίσης και τα ρωσικά Εργατικά Συμβούλια δεν προσβλήθηκαν από τον αποκεφαλισμό του Λουδοβίκου του 16ου ή από την πτώση του τσάρου Νικόλαου του 2ου. Αντίθετα η εκκαθάριση της εξουσίας, μέσα στο εξεγερσιακό περιβάλλον που καταρρίπτει παλιές συνήθειες και απελευθερώνει νέες ενέργειες, ήταν αυτή που επέτρεψε τη γέννηση και τη διάδοση τους. Και ήταν ακριβώς η επαναφορά της εξουσίας -κάτω από τον γιακωβίνικο ή μπολσεβίκικο μανδύα- που καθόρισε τη στασιμότητα και την καταστροφή της κοινωνικής αναγέννησης, επαναφέροντας αυτό που είναι Άγνωστο σ' αυτό που είναι Κράτος.

Όποιος δεν μιλάει μ' εμένα και όπως εγώ δεν έχει να πει τίποτα. Όποιος δεν δρα μ' εμένα και όπως εγώ είναι αρρωστημένα

αδύναμος. Όποιος δε ζει μ' εμένα και όπως εγώ επιθυμεί την αυτοκτονία του. Αυτή είναι η διδασκαλία που σπέρνει η Αυτοκρατορία μέσω των δύο πρακτόρων της. Αλλά οι βάρβαροι είναι κουφοί σε τέτοιες αφελείς παραινέσεις. Τα αυτιά τους ακούνε μόνο την φωνή που τους καλεί για την έφοδο στην Αυτοκρατορία, για την ολική εξάλειψη του υπάρχοντος. Η λύσσα τους σπέρνει τον τρόμο ακόμα και σε πολλούς εχθρούς της Αυτοκρατορίας, οι οποίοι επιθυμούν να την νικήσουν αλλά με καλούς τρόπους. Σαν καλοί πολιτισμένοι μοιράζονται μαζί τους την αποδοκιμασία αλλά όχι το μίσος, αντιλαμβάνονται την αγανάκτηση αλλά όχι την οργή, φωνάζουν συνθήματα διαμαρτυρίας αλλά όχι πολεμικές ιαχές, είναι έτοιμοι να χύσουν το σάλιο τους αλλά όχι το αίμα τους. Ας ξεκαθαρίσουμε πως και αυτοί επιθυμούν το τέλος της Αυτοκρατορίας αλλά περιμένουν αυτό το τέλος να έρθει από μόνο του, σαν ένα φυσικό φαινόμενο. Οι πιο μορφωμένοι από τους εχθρούς της, ωθούμενοι από την βεβαιότητα ότι η Αυτοκρατορία είναι βαριά άρρωστη, εύχονται την κατάρρευση της που θα απελευθερώσει, όσο το δυνατόν συντομότερα, την ανθρωπότητα από την επιβλητική παρουσία της. Άλλωστε κανένας δε μπορεί ν' αρνηθεί, πως είναι πολύ πιο ακίνδυνο ν' εξασφαλίσεις την ελευθερία μετά από ένα ήρεμο φευγιό του αφέντη, απ' ότι να την κατακτήσεις στο πεδίο της μάχης. Αυτή η αναμφισβήτητη βεβαιότητα τους ωθεί να κάτσουν στην όχθη του ποταμού, περιμένοντας να δουν το πτώμα του εχθρού τους να περνάει παρασυρμένο από το ρεύμα. Η βαρβαρική φύση, που είναι διαφορετική, δεν γνωρίζει αυτήν την τερπνή υπομονή. Πράγματι, οι βάρβαροι είναι πεπεισμένοι πως είναι ανώφελο να περιμένουν τον θάνατο της Αυτοκρατορίας, ο οποίος εκτός των άλλων μπορεί και να μην είναι τόσο άμεσος όσο ισχυρίζονται οι πολιτισμένοι εχθροί της. Εν τω μεταξύ, όλα δείχνουν ότι την στιγμή της πτώσης της, η Αυτοκρατορία θα θάψει κάτω από τα συντρίμια της, κυριολεκτικά, τους πάντες. Όποτε τι ωφελεί η αναμονή; Δεν είναι προτιμότερο να ψάξουν να βρουν τον εχθρό και να κάνουν ότι είναι δυνατόν για να τον ξεφορτωθούν; Αυτή η βάρβαρη αποφασι-

στικότητα προκαλεί τρόμο. Τρομαγμένοι είναι και οι δύο πράκτορες, σύμφωνα με τους οποίους ο εντοπισμός του εχθρού είναι «το βασικό πρόβλημα της πολιτικής φιλοσοφίας» και ως τέτοιο δεν είναι δυνατόν να αφορά -δεδομένης της αγριότητας τους- τους βάρβαρους, οι οποίοι στη καλύτερη περίπτωση καταφέρνουν «να περιστρέφονται χαράζοντας μια σειρά από παράδοξους κύκλους».

Αλλά τρομαγμένοι είναι επίσης και οι καλοί εχθροί της Αυτοκρατορίας οι οποίοι, όντας συνηθισμένοι να καταναλώνουν τις ημέρες τους περιμένοντας για ν' αρχίσουν να ζουν, μπερδεύουν την βάρβαρη αμεσότητα με την δίψα για αίμα. Πως αλλιώς θα μπορούσε να είναι, απ' την στιγμή που είναι εντελώς ανίκανοι ν' αντιληφθούν τον λόγο για τον οποίο μάχονται οι βάρβαροι, η γλώσσα των οποίων είναι ακατανόητη και για τα δικά τους αυτιά; Οι κραυγές τους φαντάζουν παιδικές και η τόλμη τους ανώφελη. Ενώπιον των βαρβάρων αυτοί νοιώθουν αδύναμοι όπως ένας ενήλικος μπροστά σε αφηνιασμένα μωρά. Πράγματι, για τους αρχαίους Έλληνες ο βάρβαρος ήταν παρόμοιος με το μωρό, στη ρωσική γλώσσα οι δύο έννοιες εκφράζονται με την ίδια λέξη και ας μη ξεχνάμε το λατινικό *infans* (νήπιο) που κατά γράμμα σήμαινε *μη ομιλών*. Αυτό που συχνά πυκνά καταλογίζεται στους μη ομιλούντες και στους τραυλούς είναι η έλλειψη σοβαρότητας, λογικής και ωριμότητας. Για τους βάρβαρους όπως και για τα μωρά, των οποίων η φύση δεν έχει ακόμα ολοκληρωτικά εξημερωθεί, η ελευθερία δεν αρχίζει με την μελέτη ενός ιδανικού προγράμματος παρά μόνο με το μοναδικό σπάσιμο των αυγών. Σ' αυτό το σημείο εκδηλώνονται οι διαμαρτυρίες εκείνων που -μαζί με τον Λένιν- πιστεύουν ότι ο εξτρεμισμός δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια «παιδική ασθένεια». Ενάντια στη γεροντική ασθένεια της πολιτικής, οι βάρβαροι υποστηρίζουν πως η ελευθερία είναι η πιο επείγουσα και τρομερή ανάγκη της ανθρώπινης φύσης. Η αχαλίνωτη ελευθερία εμπεριέχει όλα τα προϊόντα και όλα τα αντικείμενα του κόσμου και τα μεταχειρίζεται σαν παιχνίδια.

Αλλά οι γιοί της θεάς Λογικής δεν παραδέχονται καμία κοινωνι-

κή μεταβολή που δεν στηρίζεται στο οικοδόμημα του Κοινού Καλού, το οποίο μπορεί να συνίσταται είτε στην επιστροφή σ' ένα μυθικό παρελθόν (πριμιτιβιστική ψευδαισθηση) είτε στην πραγμάτωση ενός λαμπρού μέλλοντος (μεσσιανική ψευδαισθηση). Όσο για τους βάρβαρους, αυτοί δεν αγαπούν ούτε τα αισθήματα νοσταλγίας ούτε τα πτυχία αρχιτεκτονικής. Αυτό που υπάρχει δε πρέπει να καταστραφεί σ' όνομα αυτού που υπήρχε ή αυτού που θα υπάρξει, αλλά για να πραγματώσει επιτέλους αυτό που θα μπορούσε να υπάρξει, στις αμέτρητες δυνατότητες του, εδώ και τώρα. Τώρα.

Για να τελειώνουμε

Δεν έχει νόημα να προσπαθείς να διδάξεις να μιλάει σε κάποιον που δεν έχει γλώσσα. Δεν έχει νόημα να φοβάσαι τα ουρλιαχτά και τις ριψοκίνδυνες κινήσεις. Δεν έχει νόημα να προτείνεις διαμεσολαβήσεις σε κάποιον που θέλει το αδύνατο. Δεν έχει νόημα να ικετεύεις για ελευθερία αυτόν που επιβάλλει την σκλαβιά. Ας αφήσουμε στους δύο πράκτορες την παιδαγωγία μαζί με το αστυνομικό και αποστολικό πνεύμα τους. Οι βάρβαροι ας ορμίσουν, ας ακονίσουν τα μαχαίρια, ας αρπάξουν τα τσεκούρια και ας χτυπήσουν ανελέητα τους εχθρούς τους. Το μίσος ας αντικαταστήσει την ανοχή, η λύσσα ας αντικαταστήσει την παραίτηση, η προσβολή ας αντικαταστήσει τον σεβασμό. Οι βάρβαροι ας εξαπολύσουν -αυτόνομα και με τους τρόπους που επιθυμούν- την έφοδο και μετά το πέραςμα τους ας μην φυτρώσει ποτέ πια κανένα κοινοβούλιο, πιστωτικό ίδρυμα, σούπερ μάρκετ, στρατόπεδο, εργοστάσιο. Ενώπιον του τσιμέντου που χαστουκίζει και της μόλυνσης που ρυπαίνει τον ουρανό μπορούμε να πούμε, μαζί με τον Dèjacque, πως «αυτήν την φορά οι Βάρβαροι δε θα φέρουν στο κόσμο τις στάχτες αλλά το φως».

Η καταστροφή της Αυτοκρατορίας δύσκολα θα μπορέσει να πάρει τις συνηθισμένες μορφές κοινωνικής επανάστασης, όπως τις γνωρίσαμε από τα βιβλία της ιστορίας (η κατάκτηση των Χειμερινών Ανακτόρων, η λαϊκή αντίδραση σ' ένα πραξικόπη-

μα, η άγρια γενική απεργία).

Δεν υπάρχουν πλέον ευγενείς Ιδέες σε θέση να κινητοποιήσουν μεγάλες προλεταριακές μάζες, δεν υπάρχουν πλέον γλυκές Ουτοπίες έτοιμες να καλλιεργηθούν από τους εραστές τους, δεν υπάρχουν πλέον ριζοσπαστικές Θεωρίες που περιμένουν μονάχα την πρακτική εφαρμογή τους. Όλα αυτά καταποντίστηκαν, εκδιώχτηκαν από τον αυτοκρατορικό βούρκο. Υπάρχει μόνο η αηδία, η απόγνωση, η απέχθεια του να σέρνουμε τις υπάρξεις μας μέσα στο αίμα που σπέρνει η εξουσία, μέσα στη λάσπη που σπέρνει η υπακοή. Κι όμως, μέσα σ' αυτό το αίμα και σ' αυτή τη λάσπη μπορεί να γεννηθεί η θέληση -συγκεχυμένη σε μερικούς, διαυγής σε άλλους- για να τελειώνουμε μια και καλή με την Αυτοκρατορία και την θανατηφόρα τάξη της.

« Και τότε πέταγα μακριά, σα να ήταν από άλλους καιρούς, όλους τους πόνους, όλο το παρελθόν, όλες τις φρικαλεότητες και όλα τα βάσανα που σημάδεψαν το κορμί μου. Αφηνόμουν χαρούμενα σε περιπετειώδη όνειρα βλέποντας μέσα από τον πυρετό της φαντασίας έναν διαφορετικό, απ' αυτόν που είχα ζήσει, κόσμο τον οποίο όμως επιθυμούσα. Ένα κόσμο στον οποίο κανένας από εμάς δεν είχε ζήσει αλλά πολλοί από εμάς είχαν ονειρευτεί. Και ο χρόνος περνούσε πετώντας και η κούραση δεν έμπαινε στο κορμί μου και ο ενθουσιασμός αυξανόταν και γινόμουν θαρραλέος και το πρωί έβγαινα για αναγνώριση για ν' ανακαλύψω τον εχθρό και...όλα αυτά για ν' αλλάξουμε τη ζωή, για να δώσουμε έναν άλλο ρυθμό σ' αυτή τη ζωή μας. Για να μπορούν οι άνθρωποι, και εγώ μαζί τους, να είναι αδέρφια. Για να εκραγεί, τουλάχιστον για μια φορά, η χαρά από τα στήθια μας στην γη...»

Ένας ανεξέλεγκτος της Σιδηράς Φάλαγγας, Μάρτης 1937, Ισπανία.

ΕΝΑ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΑΝΤΟΝΙΟ ΝΕΓΚΡΙ

(από τους συγγραφείς των *Βάρβαρων* για όσους δεν τον ξέρουν)

Ο Αντόνιο Νέγκρι γεννήθηκε την πρώτη Αυγούστου του 1933 στην Πάντοβα της Ιταλίας, την πολιτισμική πρωτεύουσα των θρησκόληπτων και της άθλιας μπουρζουαζίας του Βένετο. Ο νεαρός Τόνι Νέγκρι, ένας ένθερμος πιστός, ανακάλυψε τη στρατεύση όταν έγινε μέλος της θρησκευτικής οργάνωσης νεολαίας «Καθολική Δράση». Η δεκαετία του '50, ήταν για την Ιταλία η περίοδος οικονομικής ανάκαμψης, ένα καταπληκτικό καπιταλιστικό φαινόμενο που έμεινε για πάντα χαραγμένο στα μάτια και τη καρδιά του Νέγκρι, ο οποίος έχοντας αντικαταστήσει τον Θεό με τον Μαρξ, άρχισε να συχνάζει στους κύκλους της Νέας Αριστεράς. Την δεκαετία του '60, ο Τόνι Νέγκρι συμμετείχε ενεργά στην επεξεργασία του εργατισμού, αρχικά ως εκδότης του περιοδικού *Quaderni Rossi* (Κόκκινα Τετράδια) και μετέπειτα του *Classe Operaia* (Εργατική Τάξη). Τι είναι ο εργατισμός; Είναι η ιδεολογία με βάση την οποία, το εργοστάσιο είναι το κέντρο της εργατικής πάλης και οι εργάτες είναι οι μόνοι χτίστες της επανάστασης, γιατί με τον αγώνα τους αναγκάζουν το κεφάλαιο ν' αναπτυχθεί προς μια απελευθερωτική κατεύθυνση. Οι εργατιστές κατηγορούν κόμματα και σωματεία, αλλά αργότερα η κριτική τους περιορίζεται σ' επίπληξη για το ότι δεν εκπληρώνουν αποτελεσματικά το καθήκον τους. Όσο για όλες τις μορφές του αγώνα έξω απ' το εργοστασιακό περιβάλλον, καταδικάζονται ή σνομπάρονται. Δεν είναι ανάγκη να πούμε, ότι κανένας από τους διάφορους διανοούμενους που έδωσαν ζωή στον εργατισμό, συχνά αποδράσαντες από το Σοσιαλιστικό και Κομμουνιστικό Κόμμα, δεν έχει δουλέψει ούτε μια μέρα στο εργοστάσιο. Για παράδειγμα, ο Νέγκρι προτιμούσε να διδάσκει «Επιστήμη του Κράτους» στο πανεπιστήμιο της Πάντοβας αφήνοντας την αμφίβολη ευχαρίστηση της γραμμής συναρμολόγησης στους προλετάρι-

ους. Η στρατηγική του εργατισμού, πέρα από την κατά καιρούς ακραία φρασεολογία της, αποτελούταν από την επιθυμία να «επαναθέσει σε κίνηση ένα θετικό μηχανισμό της καπιταλιστικής ανάπτυξης», μέσα στον οποίο «μία δύναμη των σκληρά εργαζομένων να ενεργοποιήσει τις απαιτήσεις τους» μέσω «της επαναστατικής χρήσης του ρεφορμισμού».

Το 1969, ο Νέγκρι ήταν ένας από τους ιδρυτές της «Εργατικής Εξουσίας», μιας οργάνωσης που συνδύαζε τη συνήθη απολογία για το υπάρχον («ολόκληρη η ιστορία του κεφαλαίου, ολόκληρη η ιστορία της καπιταλιστικής κοινωνίας είναι στη πραγματικότητα η ιστορία των εργατών») μ' ένα διακηρυγμένο σκοπό ηγεμονίας πάνω στο υπόλοιπο του κινήματος, που αποκρυσταλλώθηκε στη καταδίκη του «αυθορητισμού» στ' όνομα ενός αποτελεσματικότερου συγκεντρωτισμού των αγώνων («να διασφαλίσει στη πράξη την ηγεμονία των εργατικών αγώνων πάνω στους φοιτητικούς και προλεταριακούς αγώνες...έτσι ώστε να σχεδιάσει, να οδηγήσει και να κατευθύνει τη μάζα των εργατικών αγώνων»). Η «Εργατική Εξουσία» διαλύθηκε το 1973 χωρίς να έχει καταφέρει να κατευθύνει οτιδήποτε. Από τις στάχτες της γεννήθηκε ο πολιτικός χώρος, γνωστός ως «Εργατική Αυτονομία» («Autonomia Operaia»), ο οποίος επίσης στοιχειώθηκε από τα λενινιστικά φαντάσματα της κατάκτησης της εξουσίας. Βρισκόμαστε στις αρχές της δεκαετίας του '70, όταν το επαναστατικό κίνημα στο σύνολο του αρχίζει να θέτει το πρόβλημα της βίας. Ο Τόνι Νέγκρι στα βιβλία του εκθειάζει τη μορφή του «εγκληματία εργάτη», δικαιολογεί τη καταφυγή στο σαμποτάζ και στον ένοπλο αγώνα, αλλά πάντοτε μέσα στα όρια του μαρξιστικού-λενινιστικού οράματος για τη κοινωνική σύγκρουση. Στον Νέγκρι, είναι πάντοτε παρούσα μια χωρίς όρους αποδοχή και δικαιολόγηση του καπιταλισμού. Σε βιβλίο του, που κυκλοφόρησε το 1977, έγραφε «ο κομμουνισμός επιβάλλεται πρώτα απ' όλα απ' το ίδιο το κεφάλαιο ως παραγωγικές συνθήκες...μόνο η κατασκευή του καπιταλισμού μπορεί στ' αλήθεια να μας δώσει επαναστατικές συνθήκες», μια

αναγνώριση που κατά τη γνώμη του, πρέπει να ισοδυναμεί με ακραίες συνέπειες: «η πιο προχωρημένη μορφή καπιταλισμού, η μορφή του εργοστάσιου, καταλαμβάνεται με την αυτοργάνωση των εργατών». Αλλά παρ' όλο που η θεωρητική παραγωγή του είναι μάλλον επικερδής, δε μπορούμε να πούμε ότι αυτό ανταποκρίνεται σε μια αντίστοιχη πρακτική επιρροή. Οι χιλιάδες των επαναστατών που συμμετείχαν στην ένοπλη έφοδο ενάντια στο κράτος, μια έφοδος που έφτασε στο απόγειο της γύρω στα 1977-78, δεν έβρισκαν στις φιλοσοφικές αναλύσεις του καθηγητή από τη Πάντοβα καμία χρησιμότητα. Όμως, αυτές τις φιλοσοφικές αναλύσεις τις πήρε στα σοβαρά ένας εισαγγελέας αυτής της πόλης, ο Γκουίντο Καλότζερο σύμφωνα με τον οποίο ο Νέγκρι θα ήταν ο αληθινός αρχηγός των Ερυθρών Ταξιαρχιών. Μια ωμή και παράλογη θεωρία, αλλά μια θεωρία που το δίχως άλλο ταίριαζε καλά στις ανάγκες του κράτους: να φέρει ένα κομμάτι απ' το κίνημα, το επιφανέστερο κομμάτι του, στο φως της δημοσιότητας, με σκοπό να προκαλέσει σ' όλο το κίνημα σιωπή. Στα πλαίσια των ενεργειών που είχαν πραγματοποιηθεί από τις Ερυθρές Ταξιαρχίες, των οποίων τα κατορθώματα προκάλεσαν τόσο θόρυβο στα μ.μ.ε, αποσιωπήθηκαν οι χιλιάδες μικρές επιθετικές ενέργειες που πραγματοποιήθηκαν εκείνα τα χρόνια. Γιατί να μην επαναλάβουν το ίδιο εγχείρημα και στο πεδίο των ιδεών, χρησιμοποιώντας το διάσημο όνομα του παντοβάνου καθηγητή; Και πάνω απ' όλα, γιατί να μην συνδέσουν τα δύο πεδία; Επιπλέον, η δικαστική οδύσσεια του Τόνι Νέγκρι αρχίζει στις 7 Απριλίου 1979, όταν συνελήφθη μαζί με δεκάδες άλλους στρατευμένους κατά τη διάρκεια μιας πολιτικής επιχείρησης ενάντια στο χώρο της Εργατικής Αυτονομίας. Η κατηγορία είναι αυτή της σύστασης ανατρεπτικής οργάνωσης και ένοπλης συμμορίας, αλλά μέσα σε λίγους μήνες, οι κατηγορίες εναντίον του Νέγκρι πολλαπλασιάζονται στο σημείο να περιλαμβάνουν και αυτές της ένοπλης εξέγερσης κατά των δυνάμεων του κράτους, την απαγωγή και τη δολοφονία του χριστιανοδημοκράτη ηγέτη Άλντο Μόρο καθώς επίσης και 17 άλλες δολοφονίες (κατηγορίες

για τις οποίες ο Νέγκρι θα απαλλαγεί μέσα στα επόμενα χρόνια). Αυτή είναι η περίοδος που οι «ομολογίες» των μετανοημένων και οι ειδικοί νόμοι, οι οποίοι ήταν επιθυμία του υπουργού εσωτερικών Κοσίγκα, γέμισαν τις φυλακές με χιλιάδες στρατευμένους, επιταχύνοντας τις σκληρές κοινωνικές εντάσεις.

Τον Δεκέμβριο του 1980, ξεσπάει μια εξέγερση στη φυλακή του Τράνι, όπου κρατείται ο Νέγκρι. Θύμα της εικόνας των μ.μ.ε, που τον παρουσίαζαν ως «κακό δάσκαλο», ο Νέγκρι ενοχοποιείται με την κατηγορία ότι ήταν ένας από τους υποκινητές αυτής της εξέγερσης. (Πέντε χρόνια αργότερα, με το τέλος της δίκης, θ' απαλλαχτεί). Στη πραγματικότητα, εκτός απ' το ότι εξακολουθεί να γράφει βιβλία, ο Νέγκρι ενδιαφέρεται πολύ περισσότερο για τη σταθεροποίηση του κράτους παρά για την ανατροπή του. Στα γραπτά του, αρχίζει να μορφοποιεί την αποκρουστική υπόθεση της αποκήρυξης. Στερούμενος κάθε αξιοπρέπειας, συνηθισμένος στον χειρότερο οπορτουνισμό, ο Νέγκρι προτείνει στο κράτος να παραχωρήσει δικαστικά προνόμια στους πολιτικούς κρατούμενους που θ' αποκηρύξουν δημόσια τη χρήση βίας και θα διακηρύξουν ότι ο πόλεμος ενάντια στο κράτος έχει αντικειμενικά τελειώσει. Δε χρειάζεται να πούμε ότι όσον αφορά τους φυλακισμένους που δε θα προδώσουν τις επιλογές τους, το κράτος θα είναι δικαιολογημένο στη χρήση της σκληρότερης καταστολής.

Οι ιδέες του Νέγκρι άρχισαν να εξαπλώνονται στις φυλακές. Η μακρινή ψευδαισθηση μιας ελευθερίας αποκτημένης μέσω της αποκήρυξης βρίσκει τους ζητιάνους της. Στα 1982, κυκλοφορεί ένα έγγραφο υπογεγραμμένο από 51 πολιτικούς κρατούμενους σ' οποίο, διακηρύσσουν το τέλος της εποχής της ένοπλης εξέγερσης ενάντια στο κράτος. Αυτό το έγγραφο θα είναι μόνο η αρχή. Τον Φλεβάρη του 1983, αρχίζει η δίκη ενάντια στο Νέγκρι και τους άλλους κατηγορούμενους που συνελήφθησαν κατά τη διάρκεια της επιχείρησης της 7ης Απρίλη 1979. Το Ριζοσπαστικό Κόμμα -που αντιπροσωπεύει τους «ειλικρινά δημοκρατικούς» αστούς, υμνητές της μη-βίας και του πασιφισμού-

επωφελούμενο το θόρυβο της δίκης, προτείνει στο Νέγκρι να θέσει υποψηφιότητα με το ψηφοδέλτιο του στις επερχόμενες εκλογές. Σε περίπτωση εκλογής του, ο Νέγκρι θ' απελευθερωνόταν λόγω της βουλευτικής ασυλίας. Όμως οι ριζοσπαστικοί ζητούν από το Νέγκρι να παραμείνει στην Ιταλία και να συνεχίσει τη μάχη για την απελευθέρωση του απ' την φυλακή, σε περίπτωση που το κοινοβούλιο άρει την ασυλία του. Ο Νέγκρι δέχεται την υποψηφιότητα και υπόσχεται στους ριζοσπαστικούς ότι σε καμία περίπτωση δε θα διέφευγε στο εξωτερικό. Εκλέγεται βουλευτής στις 26 Ιούνη και αποφυλακίζεται στις 8 Ιούλη 1983. Η απελευθέρωση του προκαλεί την αντίδραση των συντηρητικών πολιτικών δυνάμεων που κινητοποιούνται κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, με σκοπό την άρση της βουλευτικής ασυλίας του Τόνι Νέγκρι που τελικά επιτυγχάνεται στις 20 Σεπτέμβρη. Την παραμονή της άρσης, στις 19 Σεπτέμβρη ο Νέγκρι βρίσκει άσυλο στη Γαλλία. Την επόμενη ημέρα, το κοινοβούλιο άρει την ασυλία του με 300 ψήφους υπέρ και 293 κατά. Στις 26 Σεπτέμβρη, ολοκληρώνεται η δίκη της «7ης Απρίλη» και ο Νέγκρι καταδικάζεται.

Δε μπορούμε να πούμε ότι στη Γαλλία ο Νέγκρι γνώρισε και πολύ τη σκληρή ζωή της εξορίας. Όντας ένας πανεπιστημιακός καθηγητής διεθνούς φήμης, ήδη από το Νοέμβρη του 1983 διορίστηκε σαν αλλοδαπό μέλος του συμβουλίου του Διεθνούς Κολλεγίου Φιλοσοφίας. Από το 1984 μέχρι το 1997, ο Τόνι Νέγκρι δίδασκε στο Πανεπιστήμιο του Παρισιού-VIII και στο Λύκειο της οδού Ούλμ. Εν τω μεταξύ, στην Ιταλία το κράτος αποδέχτηκε την πρόταση του και ψήφισε ένα νόμο που επιβραβεύει την αποκήρυξη. Επιπλέον, ο Νέγκρι διεξήγαγε έρευνα για λογαριασμό κάποιων υπουργείων και άλλων γαλλικών κυβερνητικών θεσμών. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, ο Νέγκρι δημοσίευσε διάφορα βιβλία και ανακάλυψε τις ομοιότητες του με τους Γάλλους μετά-στρουκτουραλιστές διανοούμενους, με τους οποίους μοιράζεται για παράδειγμα την άρνηση της ατομικής αυτονομίας. Μεταξύ των παρεμβάσεων του εκείνων των χρόνων, θυμόμαστε την επιμονή του για μια

αμνηστία που θα θέσπιζε το τέλος των αγώνων της δεκαετίας του '70, τη συμπάθεια του για το νέο κόμμα της Λέγκας (ρατσιστικό κόμμα που υπερασπίζεται τα συμφέροντα των μικρών και μικρομεσαίων επιχειρηματιών και που όχι τυχαία γεννήθηκε στο Βένετο), τη δημόσια συμφιλίωση του με τον πρώην υπουργό εσωτερικών Κοσίγκα που ήταν ο κύριος υπεύθυνος για τη καταστολή του κινήματος της δεκαετίας του '70.

Την 1η Ιούλη 1997 ο Τόνι Νέγκρι επιστρέφει οικιοθελώς στην Ιταλία και φυλακίζεται στη φυλακή Ρεμπίμπια της Ρώμης, όπου πρέπει να εκτίσει τη ποινή στην οποία είχε καταδικαστεί (αισθητά μειωμένη λόγω των δύο γενικών αμνηστιών που παραχωρήθηκαν το 1986 και το 1988). Τον Ιούλη του 1998 του παραχωρείται το προνόμιο της εξωτερικής εργασίας σ' έναν συνεταιρισμό εθελοντικής εργασίας που συνδέεται με φιλανθρωπίες. Τον Αύγουστο του 1999 αποκτά την ημί-ελευθερία (βγαίνει το πρωί από τη φυλακή και επιστρέφει το απόγευμα).

Το 2000, ο Νέγκρι επιστρέφει στο προσκήνιο με την έκδοση του βιβλίου *Αυτοκρατορία*, που έγραψε σε συνεργασία με τον Μάικλ Χαρντ, και το οποίο γνώρισε τεράστια επιτυχία. Στην Ιταλία, όπου το όνομα του ανασύρει άσχημες μνήμες και ως εκ τούτου γίνεται θύμα μιας εκδοτικής βιομηχανίας υποκείμενης στην πλέον συντηρητική πολιτική δύναμη, το βιβλίο του θα εκδοθεί το 2002. Τώρα ο Τόνι Νέγκρι είναι το πολιτικό σημείο αναφοράς των *Ανυπάκουων-Disobbedienti* (πρώην *Λευκές Φόρμες - Tute Bianche*), των οποίων η φρασεολογία, αν και μερικές φορές ακραία, δεν τους εμποδίζει να συμμετέχουν πλήρως στη θεσμική αριστερά.

Δεν έχει νόημα να προσπαθείς να διδάξεις να μιλάει σε κάποιον που δεν έχει γλώσσα. Δεν έχει νόημα να φοβάσαι τα ουρλιαχτά και τις ριφοκίνδυνες κινήσεις. Δεν έχει νόημα να προτείνεις διαμεσολαβήσεις σε κάποιον που θέλει το αδύνατο. Δεν έχει νόημα να ικετεύεις για ελευθερία αυτόν που επιβάλλει την σκλαβιά. Ας αφήσουμε στους δύο πράκτορες την παιδαγωγία μαζί με το αστυνομικό και αποστολικό πνεύμα τους. Οι βάρβαροι ας ορμήσουν, ας ακονίσουν τα μαχαίρια, ας αρπάξουν τα τσεκούρια και ας χτυπήσουν ανελέητα τους εχθρούς τους. Το μίσος ας αντικαταστήσει την ανοχή, η λύσσα ας αντικαταστήσει την παραίτηση, η προσβολή ας αντικαταστήσει τον σεβασμό. Οι βάρβαροι ας εξαπολύσουν – αυτόνομα και με τους τρόπους που επιθυμούν – την έφοδο και μετά το πέρασμα τους ας μην φυτρώσει ποτέ πια κανένα κοινοβούλιο, πιστωτικό ίδρυμα, σούπερ μάρκετ, στρατόπεδο, εργοστάσιο. Ενώπιον του τιμέντου που χαστουκίζει και της μόλυνσης που ρυπαίνει τον ουρανό μπορούμε να πούμε, μαζί με τον Dèjacque, πως « αυτήν την φορά οι Βάρβαροι δε θα φέρουν στο κόσμο τις στάχτες αλλά το φως».

εκδόσεις Τζεντάι